

HEADLINES

RADIO SHOW

TACKLING FASCINATING MODERN
CONTROVERSIES FROM
A HALACHIC PERSPECTIVE

with

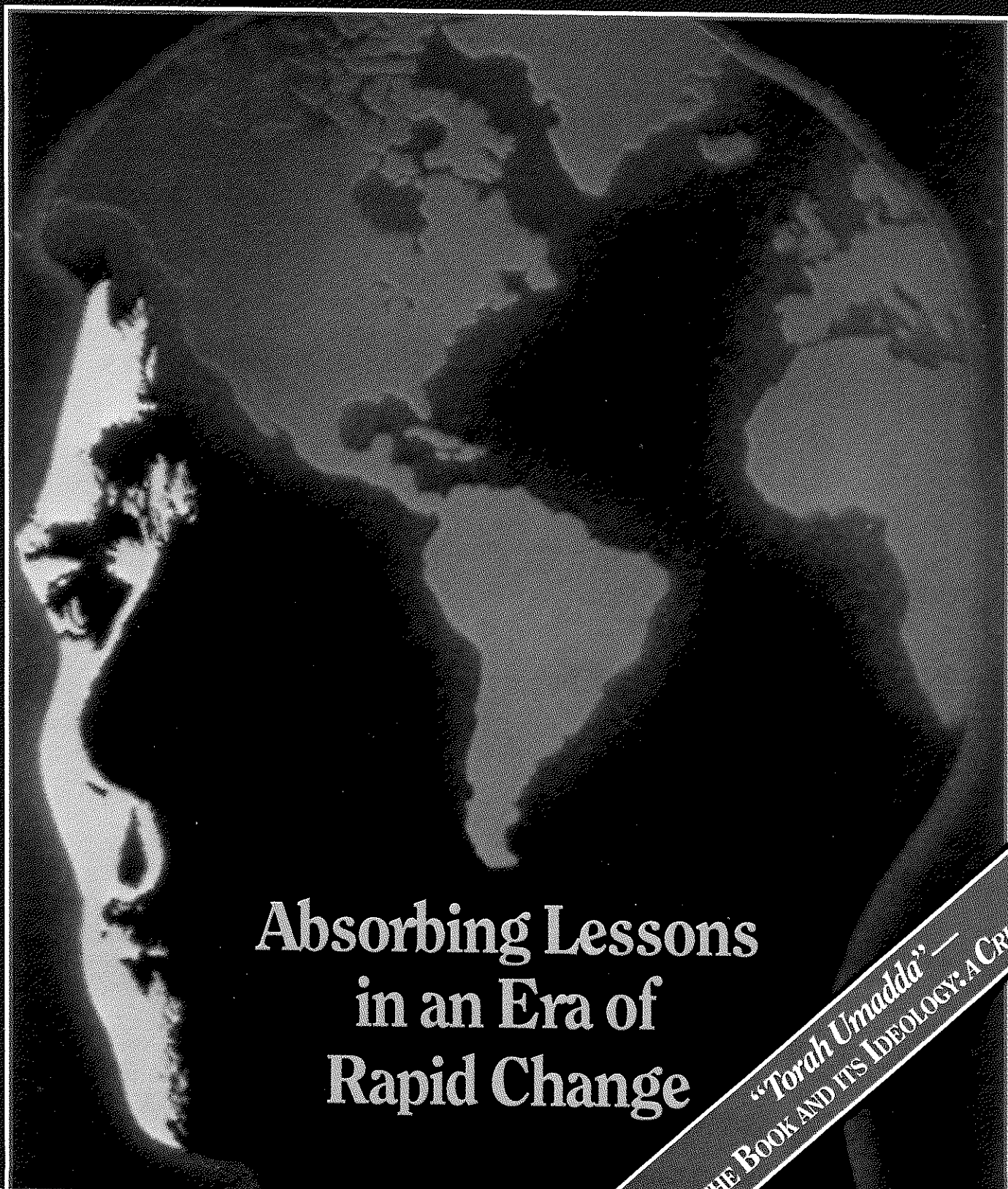
DOVID LICHTENSTEIN

Being in the Headlines

Show# 293 | Oct 17th 2020

THE JEWISH OBSERVER

ADAR II 5752 / MARCH 1992
U.S.A. \$3.00 / FOREIGN \$4.00
VOLUME XXV / NUMBER 2

**Absorbing Lessons
in an Era of
Rapid Change**

**"Torah Umadda" —
THE BOOK AND ITS IDEOLOGY: A CRITIQUE**

IMPLICATIONS OF A YEAR OF EARTH-SHAKING EVENTS

Changes in the World...Mandating Changes in Ourselves

EARTH-SHAKING EVENTS

This past year, we were witness to revelations of G-d's Hand in the events that surround us. If earlier generations would have seen that which we lived through, they would have burst forth with *shiros ve'sishbachos*—songs of praise to G-d.

Let us step back for a moment to better appreciate what has occurred: At those very places where for generations one was not even permitted to mention G-d's name, youngsters today are studying Torah. In buildings where uttering the "*Shema*" was forbidden, five *minyanim* (myself among them) thundered a public *Maariv*—in the Moscow airport, no less! I marveled at this and thought:

If only the Chofetz Chaim, who had declared that we should take arms to battle against the depraved Communists, would have merited to experience this! If only the revered Sutzker *Rosh Hayeshiva*, Reb Issur Zalmen Meltzer, who ran his yeshiva clandestinely under Bolshevik rule—if only he would have been privileged to visit those *chadorim* with us, to *daven* that *Maariv* with us! How they would have

Based on an address by Rabbi Elya Svei שליט"א, Rosh Hayeshiva of the Yeshiva of Philadelphia, presented at the recent National Convention of Agudath Israel of America.

sung out with songs of praise to G-d! We, who did have the privilege to witness these events, certainly should be full of praise of G-d. Just as the Jews were enjoined by *Moshe Rabbeinu* with the words: "You saw..." referring to having been at Sinai and witnessed the Giving of the Law, making them answerable to a higher level of conduct, we too are members of a generation that saw outstanding events.

The *Meshech Chochma* points out that all modern "isms" have their roots in earlier times. Fascism, for instance, prevailed during the *Dor Hamabul* (the generation of the Deluge), when "the earth was full of *chomos* (robbery)" and strong-arm tactics prevailed. Communism has its precedent, he posited, in the *Dor*

Haflaga, when all of mankind pooled their resources to build the Tower of Babel: possessions, labor, and even families were turned over to the community to be shared by all. This violation of all standards of ethical conduct and basic decency earned G-d's wrath who brought destruction on this effort.

Indeed, the Torah's account of the *Dor Haflaga* describes the entire world as being of "one language (*safa echad*), united [in] purpose (*devarim achadim*)," which Chazal tell us were aimed against *Echod*—the supreme Oneness that is G-d.

Unity—*achdus*—is a key element in the strength of *kedusha*, the forces of sanctity. Thus when Yaakov Avinu and his children traveled to Egypt, his family is described as "*shivim nefesh*—seventy soul," in the singular, so completely were they united in thought, identity and purpose. When the forces of *tuma* (depravity and destruction) unite, as they did in the *Dor Haflaga*, they have the power to prevail, *chalila*. Thus did G-d decide to intervene with "*vaylfeitz Hashem*—and G-d scattered" them, to negate their power.

We, in our day, are witness to the disintegration of the modern-day counterpart to *Dor Haflaga*.

OVERCOMING HARDSHIP AND PERSECUTION

While he was tending Yisro's sheep, *Moshe Rabbeinu* was deeply concerned over the fate of the Jews in Egypt: How will they ever survive the harsh *Golus*? Then he saw the *sneh*-bush aflame, but not consumed by the fires that enveloped it and the message was clear. The Jews, too, would prevail in spite of their suffering.

We had agonized over the terrible suffering of our brethren in the Soviet Union, and wondered how they could ever survive. And now we have seen the Hand of G-d scatter the forces of the USSR, negating its power, crumbling the Union that held it together. Our immediate obligation is to do our utmost to meet the material needs of these Jews, while making certain that their *ge'ula*, their redemption from the Communist yoke of oppression, be complete... paralleling the consummation of *Ge'ulas Mitzrayim*, the redemption from Egypt, which was fully realized with "that they serve *Elokim* on this mountain [Sinai]," where they received the Torah. We too must lead our (former-) Soviet brethren to Sinai, and re-unite them with our Torah heritage.

Our fears over the fate of our brothers in *Eretz Yisroel* and their subsequent resolution—outright miracles, wherein those closest to the *Ribbono shel Olam* were spared the worst—are certainly cause for singing *shiros ve'sishbachos* in praise of G-d. But this is not the complete summation of the year in retrospect.

DARK CLOUDS ON THE HORIZON

We are witnessing an increase in anti-semitic expression and actions in America, and it should provoke us to some self-examination:

The Jews enjoyed a protected status in Egypt until *Yoseif Hatzaddik* died. At that point, "the land became filled with them" (*Shemos* 1, 7), and the plans for persecution began to unfold (*ibid*, 10). As long as *Yoseif* was alive, the Jews remained in Goshen, honoring the exhortation of *Yaakov Avinu*: "Do

not make yourselves conspicuous [among the nations]" (*Bereishis* 42, 1). His warning to his sons was to avoid behavior that makes them seem privileged. In *Yaakov's* time, that meant not staying home in Canaan when others were traveling to Egypt to avoid starvation. They, too, should journey to Egypt to purchase food.

Let us step back for a moment to better appreciate what has occurred: At those very places where for generations one was not even permitted to mention G-d's name, youngsters today are studying Torah.

In Egypt after *Yoseif's* passing, it meant pursuing policies of restraint. But the Jews defied this counsel. They were everywhere to be found, and incurred the impatience and wrath of their host country. And the persecution began.

We must examine our own mode of behavior in America, and ask ourselves if we Jews do not overstep the warnings of *Yaakov Avinu*: "Do not make yourselves conspicuous!" Too many of us feel over-confident of our ability to play a major role in the political arena. After all, we reason, we do have senators and congressman who are close to us. Why shouldn't we exercise our full rights as citizens, and even condemn the President when it suits our fancy!

But this is not the prescribed Jewish course of action. Yes, Jews have always found ways of bringing their needs and interests to the attention of government officials through *shtadlonus*, which has been the highly-effective route pursued by *Agudath Israel*. Our predecessors showed us the way by reviewing the *Parsha* of *Vayishlach* (which tells of

how *Yaakov Avinu* prepared for his encounter with *Eisav* and his threatening army), before negotiating with non-Jewish officials. *Yaakov Avinu's* non-confrontational approach continues to be our source of how to conduct ourselves in our current *Golus*.

RESPONDING TO SALVATION AND SUFFERING

The paradoxical mixture of open miracles alongside the upsurge in overt anti-semitism, which we are now experiencing, can leave one confused. There is a *pasuk* at the end of the *Tochacha*, however, that shows how both trends are inter-related:

After much suffering, *Klal Yisroel* will say, "Only because G-d is not in our midst have all these sufferings befallen me" (*Devarim* 32, 17). During periods of *hastoras Panim*, when G-d (so to speak) covers His Face, and we become unaware of His Presence, then do sufferings befall us, לָרָא.

The underlying message of all that has been occurring—the sweet and the bitter—is that we are totally ineffective in regard to changing events on our own. For generations, we could neither bring freedom to the Jews of the Soviet Union, nor could we succeed in fully opening up the gates of immigration from that country. Only Divine intervention could bring this about. Similarly, we were helpless in the face of the Iraqi dictator's Scud missile attacks. Only Divine protection could spare us the worst. And now, the sudden upsurge in anti-semitic acts finds us incapable of stemming the tide. These events of "suffering befalling us" only occur because we fail to recognize G-d's undeniable Presence in our midst. Since He is our only means of protection, we must increase our sensitivity to that Presence, enlarge our awareness of it, and enhance our utter dependency on it.

THE PLACE FOR INITIATIVES

There is an area where our initiatives are meaningful and where our actions can bear fruit on behalf of the existence of *Klal Yisroel*: Torah study. This was im-

We must examine our own mode of behavior in America, and ask ourselves if we Jews do not overstep the warnings of Yaakov Avinu: "Do not make yourselves conspicuous!"

plicit in G-d's reassurances to Aaron *Hakohein*, when his heart had felt faint for having no share in the dedication of the *Mishkan* (the portable sanctuary used during the 40 years' wandering in the wilderness): "Yours is greater than theirs."

The direct reference of G-d's words to Aaron is to the daily kindling of the *menora*, which was greater than a share in dedicating the *Mishkan* (*Rashi*). The long-range reference is to the Chanuka victory and the resultant celebration, in the distant future, which continues year after year

(*Ramban*). The ultimate and most profound reference is to Torah study, for (as the *Netziv* elaborates) kindling the *menora* was symbolic of probing the depths of the Talmud; and every Jew's involvement in Torah study, through learning and through support of its scholars and institutions, binds him to that act of sacred illumination.

Here our *mesiras nefesh* can bear fruit. G-d takes note of our devotion to Torah, and responds to our efforts with limitless blessings and grants us cause for eternal celebration. ■

שו"ת חתם סופר חלק ה סימן קצד

על דבר רופא יהודי הקבוע לרפאות בשכר ונוסע על העגלה ביום שבת קודש לפקח על נפשות חולי יהודים ועובדי ככבים אם צריך למחות בידו ... הנה בנסיעה על העגלה יש כאן ג' איסורים ... ועוד נראה לי דהוה מלאכה שאינו צריכא לגופיה ... אמנם כך נראה לי: דכל הדברים לא נאמרו היכא דליכא אלא איבה בעלמא - יכול להתנצל, אבל היכא דאיכא למיחש לסכנתא שאנחנו דרים ביניהם ויוסיפו שנאה ותחרות ויאמרו כי דמו של עובד ככבים קל בעינינו ולא יקבלו התירוצים, ועוד ברוב המקומות הרופאים הם גוים ויותר בעיניהם דמן של ישראל ... והחכם עיניו בראשו.

שו"ת חתם סופר יורה דעה חלק ב סי' קלא

נפשו היפה בשאלתו בארץ תוגר פקד השר על כל אנשי העירות וכפרים להשכיר להם מילדות בקיאה אשר למדה לפני חכמיהם בבית מדרשיהם ואפילו יש להם חיות פקחות מ"מ צריכות דוקא להשכיר להם אותה שעמדה בנסיון לפני חכמי הרופאים והנה נמצא איזה כפרים שלא מצאו לפי שעה מלומדת כ"א ישראלית ושאלו השואל אם רשאי להשכיר עצמו להם בין בחול ובין בשבת ... וא"כ מותר אפילו בשבת במאי דלית ביה חילול שבת דהיינו ביושבת על המשבר שכבר עקרו הולד ... ואמנם לחתוך הטבור שהוא מלאכה דאורייתא תצווה לנכרית הבריאה העומדת על צדה לחתוך ואם יש באיבה זו חשש סכנת נפשות יש להתיר אפילו מלאכה דאורייתא אף ע"ג דמלשון מג"א ס"ס" של"ד משמע דוקא כיבוי דהוה מלאכה שאינה צריכה לגופה הותר ולא מלאכה גמורה מיהו עיין עירובין מ"ד ע"ב במתניתין ומ"ש עליו שלטי גבורים שם (=הוא מביא ראייה מדין "עיר הסמוכה לספר") יראה להדיא אפילו מלאכה דאורייתא הותר אם א"א בלעדה והנלע"ד כתבתי.

שו"ת ציץ אליעזר ח"ח סימן טו קונטרס משיבת נפש פרק ו אות י"ב

ובחפושי בספרי הפוסקים למצוא עוד איזה מקורות בזה, מציאה מצאתי בספר טהרת המים (נדפס בשנת תרס"ט) בחלק שיורי טהרה מערכת הש' אות ז'. הוא יושב שם על מדוכת שאלה זאת כאשר נשאל למעשה על כך, ברופא מובהק גוי ששלח אחר רופא שאינו מובהק ישראל שיקיז אותו בשבת דעומד בסכנה, כשם שמקיז בכה"ג לישראל בשבת, וא"א להשמט ממנו לומר דלישראל דנטרי שבת שרי ולך אסור ואיכא איבה וכמה פעמים החיה כמה נפשות מישראל ממות לחיים וגם עניים בלא כסף ובלא מחיר וחיישינן לעתיד לא יעשה ככה, ובדברי תשובתו השיב להתיר באופן דבעת שמקיז לא יכוין הישראל לרפאותו אלא להציל את עצמו דלעתיד לא יעשה רע עמו ושאר ישראל, ומסביר את דבר התירו ... דכשמכוין להציל את עצמו ושאר ישראל שלא יזקם למחר, ואין לחייבו משום דהוי פסיק רישא ... וכפי זה יוצא לנו המצאת עצה מחוכמת לציבור הרופאים החייבים לטפל עפ"י

החק העולמי המקובל אצל כולם גם בחולי עכו"ם, שבגוונא שיש הכרח להם לעשות בשבת גם מלאכות דאורייתא אזי מדי הגישם הטיפול הרפואי לחולי עכו"ם שיש בו סכנה, יחשבו חשיבת מחשבה כנ"ל שכל כוונתם היא לא עצם רפואת העכו"ם כי אם כדי להציל את עצמו שלא יענש חמורות על כך וגם להציל כלל ישראל שלא יגיע להם סכנת - כלל וכנז"ל, ויצא עי"ז שגם כשיעשה מלאכה דאורייתא יחשב זה מיהת כמשאצל"ג שאין חייבין עליה, וגם לא יהא זה פסיק רישא וכנ"ל, באופן שלמעשה לא יחשב זה כ"א כעובר על איסור דרבנן שמותר לעבור זה גם אליבא דרוב הפוסקים וכתבאר לעיל.

שו"ת יביע אומר אורח חיים ח סימן לח

נשאלתי מרופאים יראי ה' שעובדים בבתי חולים ציבוריים גם בשבת, האם מותר להם לטפל בחולים נכרים שיש בהם סכנה, המאושפזים בבתי החולים, גם במלאכות דאורייתא ... מצאנו ראינו בשו"ת חתם סופר ... ואם יש באיבה זו חשש משום סכנת נפשות יש להתיר אפילו מלאכה דאורייתא ... נמצינו למדים שבזמנינו שיש חשש ליותר מאיבה בעלמא, ואם ימנעו רופאי ישראל מלטפל בחולים נכרים בשבת, ויניחום למות בחוליים, יש בזה אף פקוח נפש של ישראל, כי בהודע הדבר לרופאים גוים, יחדלו אף הם מלטפל בחולים יהודים, ותרבה השנאה והקנאה בישראל, עד כדי סכנת נפשות ... כי בזמנינו כלי התקשורת משוכללים ביותר, וברגע אחד בכל הארץ יצא קום ובקצה תבל מליהם. ונראה עוד שזהו טעמם של רבני ארבע ארצות שתיקנו שהרופאים היהודים רשאים לרפאות חולים נכרים בשבת ואפילו במלאכות דאורייתא ... מסקנא דדינא, מעיקר הדין מותר לרופא ישראל לטפל בחולים נכרים אפילו במלאכות דאורייתא, כל שעושה לכוונת הצלתו מעונש השלטונות, והצלת נפשות חולי ישראל המטופלים בבתי חולים נכרים בחו"ל. וכל מה שאפשר לו להשתמט, באופן שיוכל להתנצל שהוא עסוק בחולה יהודי אחר, חייב לעשות כן. ומה טוב אם הנהלות בתי החולים בארץ ידאגו שיהיו רופאים נכרים לצורך זה, וכן אחיות נכריות, כדי שיטפלו בחולי עכו"ם ... וכאשר נוהגים בבתי החולים בירושלים שערי צדק וביקור חולים ... והנלע"ד כתבתי. וה' יתברך יאיר עינינו בתורתו הקדושה אמן.

שו"ת אגרות משה, אורח חיים חלק ד סימן עט

אבל כשנזדמן שהוא מוכרח להיות שבת בבית החולים או כשהוא כבר רופא קבוע שאף שהמשרד שלו סגור בשבת בא דוקא אליו נכרי חולה בדבר שהוא סכנה הוא מוכרח להזדקק לו אף בחלול שבת באיסור דאורייתא, וכ"ש כשנזדמן איזה אסון סמוך לביתו שקורין לרופא הסמוך יותר, מאחר דלא מתקבל במדינותינו הדחיים שאמר אב"י הוא סכנה ממש גם בעצם לגופו ממש מקרובי החולה, וגם אם הוא אינו חושש שתהא סכנה לו בעצמו יש לחוש לאיבה גדולה כל כך מצד אנשי המדינה וגם מהממשלה שיש ודאי לחוש גם לעניני סכנה מתוצאות זה, ואף שהתוס' שם ד"ה סבר תמהין איך אפשר להתיר משום איבה איסורא דאורייתא, כפי המצב במדינותינו בזמן הזה איכא מצד איבה סכנה גדולה אף במדינות שהרשות לכל אדם מישראל להתנהג בדיני התורה, שהוא עכ"פ שלא כשע"י זה לא ירצה להציל נפשות.

ופלא על הגאון הח"ח (מ"ב סי' ש"ל ס"ק ח') שכתב דהא הרופאים אפילו היותר כשרים נוסעים כמה פרסאות לרפאות עכו"ם ושוחקין סממנים בעצמן ומסיק דמחללי שבת גמורים הם במזיד אף שיהיה איבה מזה, הא ברסולאנד /ברוסיה/ בעיירות הקטנות שהיה רק רופא אחד לכל הסביבה הרי ודאי ברור אם לא היה הולך לרפאות את העכו"ם היה ברור שהיו הורגין אותו בטענתם שגרם מיתה לבנם ובתם וכדומה וגם שופטי המדינה לא היו מענישין אותם כל כך או לגמרי לא היו מענישין את העכו"ם שהיה הורגו ואפילו באופן שהשופטין היו מענישין באיזה עונש קל הא היה שייך לחוש שיהרגו בצנעא, וגם הא חזינן שחשש לזה פן יעשה איבה מזה שלכן הדפיס למטה הגה על זה שכוונתו הוא רק במדינת אנדיא /הודו/ ... ועיין בחת"ס חיו"ד סימן קל"א שכתב בפירוש ואם יש באיבה זו חשש סכנת נפשות יש להתיר אפילו מלאכה דאורייתא. ולשון הדברי חיים (ח"ב או"ח סי' כ"ה) אחר שכתב דמשום איבה לא מחללין שבת באיסור דאורייתא שמסיק, אך המנהג ברופאים שמקילין ושמעתי שהוא מתקנות ארצות להתיר להם, שלכאורה לא מובן איזה תקנה שייך בזה, וצריך לומר שכוונתו שאף שסובר בעצמו דאין לחוש לסכנה בשביל איבה, מ"מ לא אמר למחות בהרופאים שמקילין דהוא משום דלא ברור לו שליכא חשש סכנה מהטעם דאומדנא שלו שאין לחוש לסכנה הא היה זה רק על מקומו שאולי היה במקומו והסביבה הרבה רופאים ולא היה איכפת להו כל כך שאף שודאי ניתוסף שנאה יותר בשביל זה הוא שנאה בעלמא כסתם שמעולם מעכו"ם לישראלים שיש שונאים ביותר שמ"מ אין בזה ענין סכנה, אבל ידע שודאי איכא מקומות שלא מצוי רופאים שיש שם חשש סכנה, אבל כתב שנוהגין הרופאים להקל גם במקומו ואינו מוחה בהם כי שמע שאיכא תקנה להתיר להם בכל מקום מטעם שלא יטעו להחמיר אף במקומות שהאיבה יביא לסכנה ... אבל בזמננו יש לחוש לסכנה כמדומני בכל מקום, וגם מצד פרסום הידיעות ע"י העתונים תיכף מה שנעשה בכל העולם איכא המכשול למילף ממקום למקום וגם הסתה להגדיל השנאה עד לרציחה גדול ע"ז לכן פשוט שבזמננו יש לדון זה כסכנה ממש, ויש להתיר כשנזדמן זה.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילה סימן צ סעיף ט

ישתדל אדם להתפלל בבית הכנסת עם הציבור.

שו"ת אגרות משה חושן משפט חלק ב סימן עז

אם מותר לתבוע שרי המדינה בפני שופטים במדינה אחרת

הנה מצאתי את מכתב מע"כ הרמה וראיתי שאיכא בזה נידון גדול, שאף שודאי פשוט וברור שיש להשתדל אצל הממשלה שיתמכו בבתי ספר שהיהודים יסדו לעצמן מאחר שכן הוא דין המלוכה בענגלאנד ומחמת זה לא הבנתי את השאלה ואמרתי ע"י הטעלעפאן שאיני רואה בזה שאלה, אבל בקראי את המכתב שנכתב באנגלית שהנידון הוא אם יש להשתדל שלא אצל שרי המדינה בענגלאנד גופא אלא לתבוע למשפט אשר נמצא במדינה אחרת שגם ענגלאנד שייך להם ולבוא בקובלנא לפני השופטים על השרים של ענגלאנד אשר עושים עוולה נגד

היהודים, ושיכריחו אותם ליתן גם לבתי ספר של יהודים, **שודאי יש לחוש להטלת איבה מהממשלה להיהודים** **שזה אפשר שח"ו יביא לתוצאות לא טובות בהרבה ענינים ואיכא בזה ענין רדיפה** והרבה חששו חכמים לחשש איבה והקלו כמה דברים בשביל זה כמפורש במסכת ע"ז דף ו' ע"ב כי צריך לידע שהשנאה לישראל מכל האומות היא גדולה גם ממלכיות שנוהגין בטובה, וכבר אמרתי על הלשון שהביא רש"י בפי' החומש פ' וישלח (ל"ג, ד') על קרא דוישקהו ארשב"י הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב דמה שייך זה להלכה, דהוא כמו שהלכה לא משתנית כך שנאת עשו ליעקב לא משתנית דאף אלו שנוהגות באופן טוב שנאתן גדולה בעצם שלכן ח"ו להתגרות בהם ולגרום איבה וזהו ודאי טעם הרב פאדאווא שאמר שלא יעשו זה אך מאיזה טעם לא רצה לומר טעמו. ואני מרחוק המקום וחסרון ידיעת ענינים הפוליטיים איני יכול לומר כלום, ומספק יש להחמיר שלא לתבוע את המדינה לשופטים שבמדינה אחרת אף שנעשה זה בהסכם ענגלאנד, אבל להשתדל אצל השרים במדינת ענגלאנד גופא ודאי צריך להשתדל בכל האפשרי.

ובזה אגמור בברכה כפולה לחג כשר ושמח וגאולה שלימה, ידידו, משה פיינשטיין.

צדקתו עם ישראל

עא

מכתב שכתב בזמן המגיפה^א ובו מורה כמה הוראות
איך ומה להתפלל, וכמה הוראות איך להתנהג בעניני
אכילה וכדו'.^ב

בעזה"י, ב' נצבים תקצ"א לפ"ק פוזנא.

שוכט"ס וחיים וברכה ע"ע לנפש ידיד נפשי ומחמד לבבי
הרב המופלג חריף ובקי חרוץ ושנון זי"ר כקש"ת מה"ו
אלי' נ"י אב"ד ור"מ דק"ק פלעשעני^ב.

מכתבו הגיעני, בענין תפלה בבית הכנסת, לדעתי זה אמת
שהקיבוץ במקום צר אינו נכון אבל אפשר להתפלל כתות וכתות ובכל
פעם במתי מעט, ערך ט"ו אנשים, ויתחילו כאור הבקר ואחרי' כת

(א) המגפה המדוברת כאן החלה בשעת התקוממות פולין נגד רוסיה בשנת תקצ"א,
בעקבות המלחמה נתרושו פולין וגם שאר המדינות שהיו בקשרי מסחר עם פולין
(ועקב כך שלח רבינו את המכתב הבא, עיי"ש), בגמר המלחמה החלה להיראות
מחלת החולי-רע שהתפשטה במהירות בפולין וסביבותיה, הרשויות נקטו באמצעים
לעצירת המגיפה, ורבינו הודיע לשלטונות שהוא מצטרף ליחמתם להיות לעזר
לעצירת המגיפה, רבינו תיקן אז תקנות רבות כמוזכר במכתבים הללו, ואכן תקנותיו
של רבינו סייעו לעצירת המגיפה, עזרתו הרבה של רבינו היתה חשובה כ"כ עד
שועד העיר ראה לנכון להודיע זאת לשלטונות ואכן עקב כך העניק המלך הפרוסי
מכתב תודה לרבינו (אשר רבינו מזכירו במכתב הבא) ונדפס בחוט המשולש.

(ב) ה"ה הגאון המפורסם רבי אליהו גוטמאכר. נולד בר"ח אב תקנ"ו בעיר בארעק
הסמוכה לפוזנא, עורו בצעירותו עלה להסתופף ולשמוע לקח אצל רבינו ושם
נתעלה מעלה מעלה עד שהיה לא' מגדולי תלמידי רבינו. בשנת תקפ"ב נתמנה
לאב"ד בק"ק פלעשען ושם ניהל גם ישיבה גדולה, בשנת תקצ"ט לערך נתמנה
לאב"ד בגריידיץ. לעת זקנותו נתפרסם לאיש מופת ורבים נושעו על ידו. היה
מתומכיה הגדולים של רעיון ישוב ובנית אר"י, ובשנת תרכ"א אף פירסם אגרת בו
מעורר את אחיו לתמוך ולחזק את הישוב בא"י. נדפסו ממנו כמה וכמה ספרים
וכפרט לאחרונה שנדפסו תשובותיו וחידושיו על הש"ס. נלב"ע בכ"ד תשרי תרל"ה.

אחרת, ויהי' מיוחד לאנשים אלו באיזהו זמן יבואו להתפלל שם, וכן במנחה. ולומר אחר תפלה ערב ובקר תהלים איזה מזמורים שיבחר מכ"ת, ואח"כ הנוסח אל רחום שמך, ענינו ה' ענינו, מי שענה, ויהי רצון אחר תהלים, ולהזכיר בתוכו גם על המלך י"ה וזרעו ושריו וכל שוכני ארצו, ולומר בבקר ובערב אחר פ' התמיד בצבור כל נוסח פרשת הקטורת אתה הוא שהקטירו כו', ולומר אח"כ נוסח הרבון הנדפס במעמדו' ביום א' אחר הקטורת. ולחוש שלא ידחקו אנשים יותר מהסך הנ"ל לבא לביהכ"נ, ואפשר ע"י עמידת שומר מפאליצי' להשגיח בזה שמאחר שיש כבר כפי המספר אל יניחו לאחר לבא לשם עד אחר שישלימו הם, תעריכו מבוקשת זה להמאגיסטראט^א ושכן נכתב לכם ממני להתנהג כן, ואם יסרבו טוב להעריך להרעגירונג^א דפה ובודאי תצליחו אם תזכירו שמי שהזהרתי אתכם שלא להיות קיבוץ גדול בביהכ"נ במקום צר ושיעצתי לכם כסדר הנ"ל וגם האזהרה באמירת תהלים ולהתפלל גם על המלך י"ה.

יקובץ למע"כ תורתו בעד כל נפש ונפש למקטון ועד גדול ואף בעד עובר במעי אמו ששה גדולים פאלניש ומהמקובץ יעשה מכ"ת פדיון נפש, ואם הרצון לשלוח גם לי מזה סך מה לעשות פ"נ אעשה בלב ונפש והמעות תחולק לעניים.

ולהשמר מאוד מלהתקרר, טוב להתלבש כל אחד במפה פלאנעלי^א חגור על הבטן. שלא לאכול מאכלים רעים וביחוד גורקען^א, ולמעט באכילת פירות ודגים ושתיית שכר, שלא לאכול על השוכע, וטוב יותר לאכול פעמים הרבה ובכל פעם שלא במרובה. להיות נקי שלא להשהות טינוף וליכלוך בבית, ובכלל הזה להחליף איזה פעמים בשבוע כתונת מכובס ונקי. שלא לדאוג ולהרחיק כל מיני עצבות. שלא לילך בלילה באויר העיר, בצהרים כשהחמה זורחת טוב לטייל על פני השדה לשאוב אויר, ולפתוח החלונות בבקר שיבא אויר בהחדרים^א. שלא לילך מחוץ לביתו על ליבא ריקנא, לאכול איזה גרגרים חרדל אליבא ריקנא וליקח

(ג) לרשויות. (ד) סוג בד מסויים. (ה) מלפפונים

(ו) מן הענין לציין בזה לדברי הרבינו בחיי בפ' קרח עה"פ "הכדלו מתוך העדה", אשר הביאם רבינו בחידושיו לשו"ע (יו"ד סי' קט"ז ס"ה, עמש"כ שיש לברות מן העיר כשדבר בעיר), וז"ל: ומה שהצריך לומר הכדלו והקב"ה יש בידו להמית ולהחיות וכו' אלא כדי שלא ידבק בהם האויר הרע שבמכת הדבר.

הצריכים לענין חולי זו שימצאו מקום מנוחה בחדר ההוא, והמשמשים יהיו עיניהם ולבם רק לענין ההתעסקות עם החולים, ועוד תקונים אחרים שונים לתקנת עניים ואביונים.

גם הוזהרתי פעמים הרבה באזהרה אחר אזהרה שיהיו הנהגתם באכילה ושתי' כפי אשר סדרו ואשר שפטו הרופאים להזהר מזה, וירחקו כמטחוי קשת כאילו הם מאכלות אסורות, ולא יעברו על דבריהם אף כמלא נימא, ובכלל הזה להשמר מכל דבר ודבר כגון שלא לצאת בשחרית מביתו אליבא ריקנא, ונהכרח לשתות חמין מקודם, והעובר על ציווי הרופאים בסדר ההנהגה חוטא לה' במאוד כי גדול סכנתא מאיסורא^ה, ובפרט במקום סכנה לו ולאחרים שגורם ח"ו התפשטות החולי בעיר וגדול עונו מנשוא.

והיא שעמדה לנו התפללות והצדקות שגברו עלינו חסדי ד' שלא גברה המחלה כ"כ בעירנו ב"ה, כה יגמור ד' חסדו בעדנו ובעד כל הבוטחים עליו ומצפים לישועתו, כעתירת ההדיוט הנאנח ומשתתף בצער הרבים.

בענין גרגרי חרדל מצאתי בספר ישן נושן^י, ולא נזכרו מספר הגרעינים רק לבלוע איזה גרעינים אליבא ריקנא. גם בענין חתיכת לחם מצאתי בספר ההוא, ולא לסוך בשום דבר רק לייבש ע"ג גחלים ולישא בכיסו ט' ימים רצופים, וטוב לייבש יום יום כזה עד כלות ט' ימים ולהזהר שלא יאבד הלחם תוך הזמן הנ"ל.

כה דברי הק' עקיבא בן מו"ה משה גינז

(ה) חולין דף י' ע"א.

(ו) נמצא בס' אמתחת בנימין (מהג"מ איצק הירש קוטעצקי), הס' כולל רפואות הנפש והגוף וסגולות רבים, ויחכן ולספר זה כונת רבינו.

<https://www.theyeshivaworld.com/news/headlines-breaking-stories/1908941/should-we-daven-for-a-covid-19-patient-if-he-didnt-adhere-to-regulations-harav-zilberstein-responds.html>

מנחת חינוך מצות רלז אות ב

נראה לכאורה, דאם אחד מאבד עצמו לדעת ויכול אחד להצילו, אפשר דאינו מוזהר על הלאו, לא מיבעיא דעל העשה והשבותו לרבות אבידת גופו ודאי אינו מצווה, כי העשה דהשבת אבידה אינה נוהגת בממון באבידה מדעת כמבואר בשו"ע חו"מ סי' [רס"א ס"ד], אלא אף על הלאו הזה אינו מוזהר, דמקשה הש"ס בסנהדרין שם למה לי הלאו על טובע בנהר הא מוהשבותו לו נפקא ליה לרבות אבידת גופו, הא יכול לומר דנפקא מינה במאבד עצמו לדעת דאינו מצווה על אבידת גופו, כמו דאינו מצווה על אבידת ממונו מדעת, א"כ על כן כתבה התורה הלאו הזה, אלא על כרחך דגם בלאו הזה אינו מוזהר ומצווה, כן נראה לי ברור.

שולחן ערוך יורה דעה הלכות צדקה סימן רנג סעיף י

עשיר המרעיב עצמו ועינו צרה בממונו שלא יאכל ממנו אין משגיחין בו.

ר"א בן חרסום הניח לו אביו וכו'. משנת רבי אהרן ח"ב מב.

ליקוטים

החסדים וגו'. וביאורו כי כל נס בשידוד הטבע הוא יוצא מסדר עולם כמו שאמרו (עבודה זרה נד:) עולם כמנהגו נוהג. שהוא נברא במנהג וסדר ידוע שיתנהג וכאשר ישתנה נקרא שנשתנה העולם כדרך שאמרו (שבת נג:) שנשתנו עליו סדרי בראשית. וסדרי בראשית הוא עת בריאת העולם להנהגתו והוא הנקרא עולם שהוא כולל כל כוחות הנהגתו רוחניים וגשמיים. והו שאמרו (תענית כה.) ניחא לך דאפכיה לעלמא דילמא איברת בשעתא דמוזני. פירושו שיעשה נס היוצא מדרך הטבע שהוא הנקרא היפוך העולם. וכולי האי ואולי איבראת. פירושו שיהיה כאילו ראה עולם חדש וכאילו נעשה בריה חדשה בעולם חדש (ר"צ הכהן מלובלין שיחת מלאכי השתת):

עני ועשיר ורשע באים לדין לעני אומרים לו וכו'. מהידוע כי אלו ג' דברים הם הם המעכבים ומונעים לתורה והם חלוקה הכרחית. כי לפעמים תמצא לאדם מניעה חיצונית מחוץ לגופו, או מחמת חסרון פרנסה שצריך להשתדל ולהשיג די מחסורו אשר יחסר לו, או מפני שיש לו תוספות עושר וברכה עד שצריך לעסוק בו ביותר ולהשתדל ולפעמים יש לו מניעה עצמית בגופו בסבת תקיפת יצרו המוטבע בתוך גופו ומונעו מתלמוד תורה. ככן הורה לנו הוא יתברך בהגלותו במתן תורה באלו ג' דברים מדבר אש ומים שאין לתורה שום מונע מצד שום אחד משלשה המונעים הנזכרים. כי אם יחשוב האדם רכוב עושרו למונע, יראה כי התורה נתנה במים הוא המטר אשר היה עם נתינתה

בז היה עושה ומשתכר בו. ר"ל קודם שהלך לצית המדרש היה הולך ומשתכר לקיים מה ששנינו [אבות פ"ג מ"ג] כל תורה שיש עמה מלאכה סופה להתקיים ושאין עמה מלאכה אין סופה להתקיים גם שישתכר מה ליתן לשומר צית המדרש וענין נתינתן לשומר אפשר משום שהיו צתי מדרשות שלהן צדקה והיה לרין שמירה א"נ שלא היו מניחין הכל לצית המדרש כדאמרינן פרק תפילת השחר [ברכות דף כח.] שהיה רצן גמליאל מכריו כל תלמיד שאין תוכו כצרו לא יכנס לצית המדרש ועד"ז הושיבו שומר: בשעלה עמוד השחר בו. נראה מענינו שהיה שם על פי ארובה ציוס צע"ש וליל שנת עד עמוד השחר של יוס השנת ומה שלא הרגישו צדור מערב שנת שהוא אפל אפשר שכלל היום צערב שנת היה מבקש מקום להשתכר עד קרוב להכנסת שנת שלא מלא מקום להשתכר יש לו ע"פ ארובה להיות שם כל ליל שנת: ונמל נוד של קמח בו. ע"ד שאמרו [אבות פ"ג מ"ו] אס אין קמת אין תורה כו' ע"ש: א"ל חיי ר"א בו. ומה שלא הודיע אותן שהוא רבי אלעזר בן חרסום דליכא למימר הכא כהיא דנדרים [דף סג.] דהיה רבי טרפון מנטער על שהודיע להן שהוא רבי טרפון והליל עלמו צתורתו דהכא לא היה מליל עלמו צתורה אלא צמה שהכל שלו והן עצדיו ואפשר שלא היו מאמינין לו ומפני צטול תורה לא רצה להתעכב שם עד שיודיען כדקאמר ומימיו לא הלך וראה אותן:

ישיב ועוסק בתורה פל היום וכל הלילה. רשע, אומרים לו: מפני מה לא עסקת בתורה? אם אומר: נאה היה, וטרוד ביצרו היה, אומרים לו: פלום (היה טרוד ביצרו יותר) [נאה היית]

עיון יעקב

הרי"ף

ואותו היום ע"ש היה ותקופת טבת היה. כלומר דאף שהיה ע"ש וע"פ הרוב מתגבר הקרירות בע"ש ונתנו העולם סימן [במדבר כד] וקרקר כל בני שת וגם תקופת טבת דרכו להיות גובר הקרירות ואפי' הכי סיכן עצמו בשביל אהבת התורה וסמך עצמו אמה דכתיב [קהלת ח] שומר מצוה לא ידע דבר רע והשתא מדודק שאמרו שומר מצוה לא ידע דבר רע דהא אפילו משום תינוק בן יומו מחללין עליו את השבת ומה רבותא דידיה דקאמר ראוי אלא ודאי אפשר דבאחר הוי כמאבד עצמו לדעת שלא היה לו להביא עצמו לידי סכנה כזו שיצטרך לחלל עליו את השבת רק בזה שעשה הכל לכבוד התורה ראוי לחלל עליו את השבת אף בכה"ג: לעשיר אומרים מפני מה לא עסקת בתורה. ואף אם מספיק עניים לומדי תורה בעשרו ללמוד עבורו מ"מ ה"ל לקבוע עתים לתורה בעצמו בכל יום ולא יבטל ממנו לגמרי: אם אומר נאה הייתי וטרוד ביצרי. ומשו"ה לא הייתי יכול ללמוד תורה בטהרה כדאיתא לקמן דף ע"ב לכך קאמר יוסף הצדיק יוכיח אף שהיה נאה אפ"ה כבש יצרו אף אתה יכול היית לכבוש יצרך וללמוד בטהרה:

שגם בלא טענת הלל ור' אלעזר ויוסף היו מתחייבים אלא שאם באו לחייבם בשביל כך יש פתחון פה לחייבם וז"ש אח"כ נמצא הלל מחייב וכו' כלומר גם אם לא היו הלל ורבי אלעזר ויוסף היו נענשים אלא כשנמצא הלל ור"א ויוסף יש פתחון פה לחייבם ביותר:

ראוי זה לחלל עליו את השבת דלכאורה קשה מאי שנא זה מאדם אחר דהא אפילו משום תינוק בן יומו מחללין עליו את השבת ומה רבותא דידיה דקאמר ראוי אלא ודאי אפשר דבאחר הוי כמאבד עצמו לדעת שלא היה לו להביא עצמו לידי סכנה כזו שיצטרך לחלל עליו את השבת רק בזה שעשה הכל לכבוד התורה ראוי לחלל עליו את השבת אף בכה"ג: לעשיר אומרים מפני מה לא עסקת בתורה. ואף אם מספיק עניים לומדי תורה בעשרו ללמוד עבורו מ"מ ה"ל לקבוע עתים לתורה בעצמו בכל יום ולא יבטל ממנו לגמרי: אם אומר נאה הייתי וטרוד ביצרי. ומשו"ה לא הייתי יכול ללמוד תורה בטהרה כדאיתא לקמן דף ע"ב לכך קאמר יוסף הצדיק יוכיח אף שהיה נאה אפ"ה כבש יצרו אף אתה יכול היית לכבוש יצרך וללמוד בטהרה:

לבעה"ב אף אם נפקח הגל ושוב לא ניתן להורגו בידים ואפילו הכי אין מפקחין, משום דמעיקרא בעת נפילת הגל הי' גברא קטילא:

והדברים תמוהין לכאורה ולריבין טעם והסבר, דאמאי לא נפקח הגל עליו כיון דכבר פסק מרדיפתו ושוב לא ניתן להורגו ואמאי לא נפקח משום פ"ג, וכי משום שהי' רודף מעיקרא והי' ניתן להורגו שוב לא נפקח עליו לעולם דהוי כגברא קטילא, אהמהה:

ובאמת מגוף דברי הגמ' אין הסרה כלל לזה, דיש לומר דאלטרין לאשמועינן דהיכא דיש לו דמים, משום דאמרינן דבודאי לא יהרג, לא זו דאסור להורגו רק אף לחלל עליו את השבת לפקח עליו הגל גם כן מחוייבין, ולא אמרינן דנהי דאסור להורגו משום דאמרינן דמסתמא לא יהרג אבל עכ"פ ספק רחוק הוא דלמא יהרג ומש"ה נהי' בשוא"ת לחלל עליו את השבת, קמ"ל דלא זו דבשביל האומדנא דמסתמא לא יהרג אסור להרגו, רק דאף בקום ועשה מחללין עליו את השבת בשביל האומדנא, ומיירי הקרא דלאחר הפיקוח יהיה החשש לענין הריגת בעה"ב כקודם שנפל הגל, ובוה הוא דיש חיובין בין יש לו דמים לאין לו דמים, דבאין לו דמים ניתן להורגו בידים וכי' דאין מפקחין כיון דעדיין לא פסק מרדיפתו והחשש לאחר הפיקוח לענין הריגת בעה"ב כקודם נפילת הגל, וביש לו דמים לא זו דאסור להורגו בשביל האומדנא רק אף מחללין שבת בקום ועשה לפקח בשביל האומדנא:

וכן נראה לי מלשון הרמב"ם (סוף הל' גניבה) דכתב וז"ל, כל גנב שיש לו דמים אם נפל עליו גל בשבת מפקחין עליו ואם שבר כלים בביאתו חייב בתשלומין, אבל מי שאין לו דמים ששבר כלים בביאתו פטור כמו שבארנו עכ"ל, ולכאורה המוה דפתח בתרתי וסיים בחדא, דפתח בשבת ובכלים ולא סיים אלא בכלים לחודי', והי"ל לומר דבר והיפוכו בתרתי ולסיים, אבל מי שאין לו דמים אם נפל עליו גל אין מפקחין ואם שבר כלים פטור, אבל למה שכתבנו א"ש היטב, דאם יש חשש לענין הריגת בעה"ב לאחר הפיקוח כקודם נפילת הגל, הוא מלמא דפשיטא דאין מפקחין, דהשתא בידים ניתן להורגו אך ס"ד לפקח עליו הגל להלילו, והוא מלמא דפשיטא שלא ניתן לאומרו וכ"ש לכותבו, ובאם שלאחר הפיקוח שוב אין חשש לענין הריגת בעה"ב, אם כן כבר פסק אז מרדיפתו ולא ניתן להורגו שוב מיקרי יש לו דמים, וכמש' מקודם (בהלכה י"א) דהואיל ושוב אינו רודף יש לו דמים ומפקחין עליו הגל גם כן כיון דיש לו דמים, ונכלל בהאי כללא דכל שיש לו דמים מפקחין, דאולינן בחר שעת הפיקוח דאם אז הי' לו דמים מפקחין ולא אולינן בחר מעיקרא, וא"ש היטב, אבל מרש"י הג"ל מבואר להדיא להבלתי מתעקש דאף בכהאי גוונא דעת אין חשש רודף עליו וכבר פסק מרדיפתו אין מפקחין דאולינן בחר מעיקרא בעת נפילת הגל עליו, ואינו מובן כלל טעמא דמלתא:

וראיתי להמג"א (סימן שכ"ט סק"ד) דהביא לשון רש"י הנ"ל בשם הגמ' דסנהדרין וכתב וז"ל הרמב"ם סוף הלכות גניבה, וכבר נתבאר דמדברי הגמ' אין שום הכרח, ומדברי הרמב"ם אדרבא משמע להיפך, רק ברש"י מבואר כן, ומסברא הדברים תמוהין וכנ"ל:

והנראה בטעמו דרש"י, דס"ל דכיון דבעת נפילת הגל עליו אז אין בידים היינו מפילים הגל עליו דניתן להורגו, ואם אכן בידים היינו מפילים עליו את הגל אף אם אח"כ שוב לא הי' חשש רודף עליו בעוד שלא נהרג עדיין, אפ"ה ס"ל דלא היינו מפקחין, דכיון דעל ידי מעשיו התיר עצמו למיתה והביא בעצמו עליו הסכנה אין מחללין עליו שבת להלילו, דפשע בעצמו:

וכעין זה מצינו לענין חטא כדי שיזכה חבירך, דהיכא דפשע בעצמו לא אמרינן חטא כדי שיזכה, כמש' התוס' פ"ק דשבת (ד' א') ד"ה וכו', ואפשר דה"ל לענין פ"ג לחלל שבת להלילו דהיכא דבעצמו הביא עליו הסכנה אין מחללין *אב"ה, ה"ה הה"ה ר' מאיר הי"לדין נ"י הנוטריקוני

עבורו להלילו, ומש"ה אף בנפל עליו הגל בעצמו אין מחללין עליו, כיון דלא בעצמו היינו מפילים עליו הגל בידים הוי גברא קטילא על ידי מעשיו שהתיר עצמו למיתה שוב אין מחללין להלילו, דמה לי נפל ממילא ומה לי אם היינו מפילים עליו בידים:

וכן נראה קצת, דלא מצינו באופה בשבת במזיד והתראה באופן דחייב סקילה דנימא דאין מלווין לרדות הפת מן התנור קודם שהתאפה בכדי שלא יתחייב מיתה, דאף דלא אמרינן חטא כדי שיזכה חבירך היכא דפשע, מ"מ הכא דחייב מיתה בכדי להלילו ממיתה ב"ד להוי כפיקוח נפש דמחללין שבת עבורו, על כרחך נראה דגם במיתה היכא דפשע בעצמו אין מחללין שבת עבורו:

וכן משמע קצת מתוס' שבת (ד' א') ד"ה קודם שיבוא לידי איסור סקילה, דהקשו מאי בעיא היא זו פשיטא שלא ישמע לנו אם נאסור לו, ולא הקשו ביותר דאין נאסור לו לרדות הא אין לך דבר שעומד בפני פ"ג ופשיטא דיותר לרדות בכדי שלא יתחייב סקילה, וע"כ כיון דפשע בעצמו שוב לא ניתן לחלל מפני פיקוח נפשו, ויש לרדות דההס מפני איסור סקילה קאמר ומיירי בלא התראה דליכא חיוב ממש, וכעין דמשמע שם בתוס' ד"ה ואלא, יעו"ש במהרש"א, רק דקושי' התוס' היא דלא ישמע לנו בכדי שלא יתחייב כרת מה"ס, אמנם מלשון התוס' בתירולם נראה דהקושי' היא מסקילה, ויעו"ש ברש"י (בסוף דף ג' ב') דמבואר מלשוננו דהבעי' הי' אף באתרו בו, ואף שעי"כ יתחייב מיתה ב"ד, עכ"ל אפשר דאסרו לרדות ודלא כהתוס', ואם כן יקשה כנ"ל הא אין לך דבר שעומד בפני פ"ג, וע"כ כיון דפשע, וגם זה יש לרדות ע"פ מ"ש התוס' ישנים (שם ד' א') דהבעי' היא על זה גופי', דמי אמרינן אם לא יתירו יתחייב אף שמניח מלרדות ע"י מה שאנו אוסרים וא"כ פשיטא דלא אסרו, או דלא יתחייב ולא התירו, ואפשר דזה כוונת רש"י גם כן ואין רא"י:

ויעוין ברש"י ובריטב"א שבת (ג' ב') דהוכיחו דבמזיד ליכא חיוב סקילה בשבת כיון דרואה לרדות ואינו נמנע אלא מפני שסבור שאסור א"כ סופו אינו אלא שוגג, והריטב"א הוסיף בלשונו, דאם לא כן איך ישמע לנו שלא לרדות ויהא מתחייב בנפשו, אלא ודאי מחמת שסבור שאסור הוא פורש ואם כן אינו אלא שוגג, מכלל דלולא זה דלא ישמע לנו הי' אפשר לנו לאסור לו לרדות אף שיתחייב בנפשו ע"י, וכן אם הי' איסור דאורייתא ברדי' נראה דשפיר הי' אסור מדינא לרדותו אף שעי"כ יתחייב בנפשו, ולא אמרינן אין לך דבר שעומד בפני פ"ג כיון דבעצמו הביא המיתה עליו:

ויעוין במנחת מינוך בסופו בקומץ מנחה (במלוה ר"י) במאד עולמו לדעת דאין הרוחה עובר בלא תעמוד על דם רשך אף דאפשר לו להלילו:

הנה נתבאר מ"כ סמוכין דהיכא דבעצמו הביא הסכנה עליו דאין מחללין שבת עבורו, והוא דין חדש שלא מלאתי למי שהעיר בזה, לבד זה מלאתי בשו"ת שבות יעקב חלק א' או"ח (סימן ע"ז) במה שהשיג על הגמלת שבעה (סימן פ"ג) דדן ק"ח דאם בשביל חולה שלא ימות מחללין שבת כ"ש להלילו כפשו מני שחת ממיתה נלחית, דמש"ה אמרינן גדול המחמית את אדם יותר מההורגו, ואם כן אף היכא דפשע אמרינן חטא כדי שיזכה חבירו, דא"ל דחולה שאני דלא פשע, הא אין מיתה בלא חטא, ועל זה השיג השב"י דאין חטא אלא שוגג ופושע שאני דאיהו דאפסיד אנפשי', דנראה מזה קצת דסבירא לי' דבמולה היכא דפשע ובעצמו הביא הסכנה עליו אין מחללין, ויעוין בשמ"ק (מלוה ג') ובהגהות חדשות מהגאון ר"י לייטלס (ס"ק ג'), ולע"ג בזה לדינא:

ואברך אחד"ה העירני לסייע קצת לזה מיומא (ל"ה ב') גבי הלל דאמרו ראוי זה לחלל עליו את השבת, דתמוה לכאורה דמאי בעו בזה הא על כל אדם מחללין וכל ישראל ראויין לזה, אמנם להכ"ל י"ל משום דהוא פשע בעצמו ובעצמו הביא עליו הסכנה במה שאני על הארובה אך כיון

מה שרשמתי זה זמן כביר בגליון ספרי רמב"ם שלי סוף הל' גניבה על תיבות "כל גנב שיש לו דמים" וזה לשוני:

ק"ל הא גם באין לו דמים, מכל מקום עכשיו דמונה תחת הגל יש לו דמים, דיוכל בעל הבית לקרוא מלוא רעים שיצילוהו מפגוע בו כשיצא מהגל והוה כלאחר מעשה. ולפי מה שכתבתי בחדושי לחולין דף ל"ט י"ל דהכא נמי אף דעדיין לא הרג זה הבא במחותרת הוה מומר ומכיון דמומר מורידין ולא מעלין אין מפקחין עליו את הגל, אבל הא אין זה כי אם במומר להכעיס, ע"ז כ"ו ע"ב, והכא לתיאבון הוא לגנוב ולשום בכליו.

ואולי כיון דאבידת גופו מוהשבות לו ילפינן, ובאבידת ממון עצמה דכתיב ביה והשבות נמי אינו חייב להחזיר אם היא אבידה מדעת, וזה שמחתרתו היא התראתו, סנהדרין ע"ב ב', הרי מדעתיה השליך אבידת גופו ואף בחול אין אנו חייבים לפקח להחזיר לו גופו.

אך עדיין נהיה חייבים באבידת גופו משום "לא תעמוד על דם רעידך", סנהדרין דף ע"ג א, ותו על כרחך גם משום והשבות לו חייבים גם בכה"ג, דאל"כ אדמקשינן בגמרא סנהדרין שם והא מהכא נפקא כו' הוה ליה לשנויי דאצטריך לא תעמוד על דם רעידך להביא עצמו מרצונו לזו הסכנה דמשום והשבות ליכא.²

ועדיין פן ואולי, כמו דדרשינן בהגי קראי [ויקרא יט, יו" יח] "לא תשנא את אחיך ואהבת לרעך כו'" כשהוא אחיך ורעך במצוות, דאל"כ מצוה לשנאותו דכתיב [תהלים קלט, כא] "משנאיך ד' אשנא", הכי נמי דרשינן דליכא משום

2 עיי' מנחת חינוך קומץ מנחה למצוה רלו שכתב "נראה לכאורה דאם אחד מאבד עצמו לדעת ויכול אחד להצילו אפשר דאינו מוותר על הלאו, לא מיבעיא דעל העשה והשבות לרבות אבידת גופו ודאי אינו מצווה, כי העשה דהשבת אבידה אינה נוהגת בממון באבידה מדעת, אלא אף הלאו הוה אינו מוותר, דמקשה הש"ס בסנהדרין ל"ל הלאו על טובע בנהר הא מהשבות לו נפקא ליה, הא יכול לומר דנ"מ במאבד עצמו לדעת. אע"כ דגם בלאו הוה אינו מוותר ומצווה כנ"ל ברור". ועיי' ספר כלי חמדה פרשת כי תצא (עמ' קפח) שמשיג על דברי המנחת חינוך ומביא מתשובת המהר"ם מרוטנברג סי' לט שכתב "ודבר פשוט אפי' צוח אל תצילני שמצילי" וכותב הכלי חמדה בטעם הדבר דאין אדם בעלים כלל על גופו ונפשו ולא מהני רצונו וחייב גם במצות השבה. וראה בספר לאור ההלכה להרב ש"י זיון וצ"ל (עמ' שכב) שמאריך בענין זה ומביא מקורות ליסוד זה שאין לאדם בעלות על גופו ונפשו, ור' להלן סי' סג ד"ה ומה שרצה ובדברי רבינו צריך לבאר, דלכאורה אמאי מקרי אבידה מדעת, ואף שהפקיר את גופו וסיכן את עצמו שיהרגו אותו מדין רודף, אך לא לענין זה שיפול עליו גל, ואבדה זו לא מדעת היא. וצ"ל כמו שהבאנו מדברי האור גדול, דכיון דאם אנו נפיל עליו את הגל שוב אין חייבים להצילו כיון שלענין זה הוי אבידה מדעת, אין נ"מ במה שהגל נפל מאליה,

לא תעמוד על דם רעך כי אם על דם רעך במצוות. וזה שהוא מומר לית ביה משום לא תעמוד על דם רעך, ומשום והשבות נמי ליכא משום דאבידה מדעת היא כנ"ל. (ומומר לאכול גבלה לתיאבון דמעלין היינו משום והשבות כיון דלית כאן אבידה מדעת) דהשתא לא תקשי דהוה ליה לשנויי דאצטריך לא תעמוד על דם רעך למסתכן מרצונו, דהרי גם המאבד עצמו מדעתו איסורא עביד, ולסברתי הנ"ל גם ברצה לאבד את עצמו כבר הוא מומר וא"כ שוב גם משום לא תעמוד ליכא. ולשון הברייתא "מגין לרואה את חברו שהוא טובע בנהר כו' תלמוד לומר לא תעמוד כו'" אינו מנגד לסברתי, דטובע תני לא המטביע את עצמו בנהר, וביותר י"ל דהוא דומיא דמה דתני "או חיה גוררתו או לסטין באים עליו" דהוה שלא מדעתו ורצונו.

ולמען יהיה למעלתו יותר לבאר אני מעתיק לו ג"כ מה שכתבתי במקום שרמזתי עליו היינו חולין דף ל"ט א' וז"ל שם:

רש"י סוף ד"ה לזרוק דמה לעכו"ם "על מנת שיעבוד העכו"ם בזריקת דמה" — נראה לי מה דלא כתב שיעבוד עכו"ם וכתב העכו"ם, אפשר אין פירושו שיעבוד העכו"ם שיעבוד את הע"ז, אלא כוונתו שהעכו"ם בעל הבהמה יהא זורק, וכמו שכתב הרשב"א בתורת הבית [בית א שער א] דע"כ האי על מנת שיזרוק אין הכוונה על מנת שהישראל השוחט בעצמו יזרוק דא"כ איך רבי שמעון בן לקיש דמותרת והא הוי שחיטת מומר לע"ז, אלא פירושו על מנת שיזרוק העכו"ם בעל הבהמה, וזהו שרצה גם רש"י לפרש לנו.

ומה דקשה על הוכחת הרשב"א וכן על רש"י לפי פירושו זה, דהא ממתני' דהשוחט בשבת וביום הכפורים מוכח עכ"פ אחת משתיים, או דבפעם אחת לא נעשה מומר או גם אם תאמר שבפעם אחת נעשה מומר דבמעשה שעל ידה נעשה מומר אינו נידון כמומר כי אם מן אחר המעשה ואילך כדאייתא להראשונים ז"ל (עיין ש"ך יו"ד ס"ד סק"ד³).

ג"ל דהם יאמרו דשני תירוצי תוס' הכא (ד"ה ריש לקיש) הן אמת⁴, הראשון מסברא וממושכל הישר, דודאי הכל הולך אחר הכוונה, והעושה מעשה עבירה לא על העשיה דינו ליהרג כי אם על זדון לבו, אלא דעל מחשבה לבד אינו

3 ראה גליון רבנו שם.

4 התוס' הקשו היאך נהרג הא דילמא ממליך ולא זרק דם לעבודת כוכבים, ותירצו "הכא ודאי לא מימליך כיון דעביד מעשה ששחט ע"מ לזרוק, ועוד דהכא אפילו ידוע ודאי שלא יזרוק חייב דחשיב עובד כוכבים בשחיטה זו מה ששוחט ע"מ לזרוק".

ביאור על ספר המצוות לרס"ג (הרב פערלא) עשין עשה כח

ומלבד זה נראה לומר בזה מטעם אחר דלאו דלא תעמוד על דם רעך לא שייך במצות תוכחה. לפי מאי דאמרינן (בסוגיא דפרק בן סו"מ שם) גופא מנין לרואה את חבירו שהוא טובע בנהר וכו' ת"ל לא תעמוד וגו'. והא מהכא נפקא מהתם נפקא אבדת גופו מנין ת"ל והשבותו לו. אי מהתם הוה אמינא ה"מ בנפשי וכו' עיין שם. ולכאורה קשה מאי פריך והרי באבדה קיי"ל דדוקא בשנאבדה ממנו באונס ושלא מדעתו. אבל באבדה מדעת ליכא מצות השבה. וכמבואר בפ"ב דמציעא. וכן ביאר הרמב"ם ז"ל (בפי"א מהלכות גזלה ואבדה הי"א) ז"ל המאבד ממונו לדעת אין נזקקין לו. כיצד הניח פרתו ברפת שאין לה דלת וכו'. השליך כיסו בר"ה כו' וכל כיו"ב. אסור לרואה דבר זה ליטלו לעצמו. ואינו זקוק להחזיר שנאמר אשר תאבד ממנו ומצאתה. פרט למאבד לדעתו עכ"ל עיין שם. ואם כן אי מקרא דוהשבותו לו הוה גמרינן. הו"ל למימר דגם כאן דוקא דומיא דהשבת אבדה בשאירע לו אונס שלא מדעתו הוא דחייבי' קרא להצילו. אבל השתא דכתיב קרא דלא תעמוד על דם רעך אמרינן דאפילו כשטבע מדעתו והפיל עצמו לנהר. או שהלך מרצונו למקום חיות רעות וכיו"ב. חייב להצילו כל שיש בידו להציל. ועכצ"ל דפסיקא ליה לתלמודא דהכי נמי הכא אם הביא על עצמו הסכנה מדעתו לא מחייב להצילו. ואין לומר דאכתי תקשה איפכא דכיון דכתיב לא תעמוד על דם רעך למה לי קרא דוהשבותו לו לרבות אבדת גופו. ולהכי הוכרח שפיר לשנויי אי מהתם ה"א ה"מ בנפשי וכו'. ולעולם אימא לך דלאו דלא תעמוד וגו' קאי אפילו בנכנס בסכנה מדעתו. דזה ליתא. דגם לשנויא דמשני בגמרא אי מהתם ה"א ה"מ בנפשי וכו'. תקשה כן לפי מאי דפירש"י שם ז"ל קמ"ל לא תעמוד על דם רעך לא תעמוד על עצמך משמע. אלא חזור על כל צדדין שלא יאבד דם רעך עכ"ל עיין שם. וכן פי' הרמ"ה ז"ל שם עיין שם. וכיון דמשמעו דקרא דלא תעמוד וגו' הכי משמע. דאפילו למיטרח ומיגר אגורי מיחייבי. אם כן קשה למה לי והשבותו לו לרבות אבדת גופו. וכבר עמד בזה מרמ"ל שם. ונדחק הרבה בזה עיין שם. אבל ראיתי בחמרא וחיי להר"ב כנה"ג שם שהביא משם תלמידי הר"ף ז"ל שהקשו כן. ז"ל ואת"ל קרא דוהשבותו לו כיון דכתיב לא תעמוד. וי"ל דאיצטריך למכתב והשבותו לו לאשמעינן דחייב להצילו בכל ענין אפילו היכא דאינו כ"א תועה. דסד"א דלא חייבי' אלא דוקא היכא דרוצים להרוג אותו עכ"ל עיין שם. ועי' סו"פ מרובה (פ"א ע"ב) עיין שם. ומעתה אם כן לפי זה דלא פריך תלמודא אלא דוקא דלא תעמוד על דם רעך למה לי. כיון דכבר איתרבי אבדת גופו מקרא דוהשבותו לו. אבל איפכא ליכא למיפריך. כמש"כ תלמידי הר"פ ז"ל. וכדמשמע נמי ודאי מפשטות לישנא דתלמודא. ודאי תקשה כקושיין. דהרי איצטריך קרא דלא תעמוד וגו' לאשמעינן דאפילו באבדת גופו שמדעתו חייבין להצילו. דאילו מקרא דוהשבותו לו ליכא למשמע אלא באבדה שלא מדעת כדכתיבנא אם לא דנימא דגם מקרא דלא תעמוד על דם רעך לא משמע אלא באבדה מדעת דוקא. והשתא לפי זה ממילא מבואר דבמצות תוכחה לא שייכא אזהרת לאו דלא תעמוד על דם רעך. דהרי כאן לעולם בעובר עברה אבדה מדעת היא. ואין לנו בה אלא עשה דהוכח תוכיח בלבד. דהרי בשוגג גמור לא שייכא תוכחה כלל. דאין צריך אלא להזכירו שגגתו והוא פורש מעצמו. ולא בעי תוכחה אלא העובר במזיד. ואם כן אבדה מדעת היא ואינה בכלל לאו דלא תעמוד על דם רעך:

ונראה ראייה לזה מדתנן בגיטין (פרק השולח מ"ו ע"ב) המוכר עצמו ובניו לעכו"ם אין פודין אותו וכו' עיין שם.

והרי בפדיון שבויים יש בו לאו דלא תעמוד על דם רעך וכמש"כ הרמב"ם (בפ"ח מהלכות מתנות עניים ה"י) עיין שם. ומ"מ כשמכר עצמו אין פודין אותו. הרי דאזהרת לאו דלא תעמוד על דם רעך ליתא אלא כשבא בסכנה שלא מדעתו ורצונו. ואף על גב דבגמרא שם אמרינן עלה אמר ר"א והוא ששנה ושלש. היינו משום דבפעם ראשון ושני אית לן למימר דמסתמא היה אנוס לכך מחמת דחקו ולהחיות נפשו עשה כך. אבל כשהוחזק בכך במכירת שלשה פעמים אמרינן דודאי מרצונו עשה כן. והילכך שוב אין פודין אותו. ואף על גב דמבואר שם דהיכא דאיכא קטלא אפילו מכר את עצמו כמה פעמים פודין אותו. דאמרי' התם ההוא גברא דזבין נפשי' ללודאי (פירש"י אומה שאוכלין בני אדם) אתא לקמי דרבי אמי א"ל פירקן. א"ל תנן המוכר עצמו ובניו לעכו"ם אין פודין אותו אבל פודין את הבנים משום קלקולא. וכ"ש הכא דאיכא קטלא וכו' עיין שם. והרי מתניתין מיירי במכר ושנה ושלש. ומ"מ אמרינן דבדאיכא קטלא פודין. אף על גב דבהחזק בשלשה פעמים מסתמא מדעתו בלא אנוס נמכר. אבל כבר הרגיש בזה הר"ן ז"ל בפירושו על הרי"ף שם (סו"פ השולח). וכתב שם ז"ל דאיכא קטלא. שהיו רשאים להרגו אם יעבור הזמן ולא יפרענו. כי כן היה דרכם עכ"ל עיין שם. ולכאורה אינו מובן מה דחקו לכך ולא פי' כפשוטו דכיון דלודאי אוכלי אדם הם ודאי מסתמא לאכילה נמכר להם ואיכא קטלא. אבל הדבר ברור דלהכי לא ניחא ליה לפרושי הכי משום דבכה"ג ודאי פשיטא דאין נזקקין לו לפדותו. כיון דמדעתו מסר נפשי' לקטלא. ולזה פירש דמיירי בשלוח מהם ע"מ לפרוע לאחר זמן. וקודם שיגיע זמן פרעון אין להם רשות להרגו. והוא היה סבור בשעה שנמכר להם דלכשיגיע הזמן תשיג ידו לפדות עצמו. או שאחרים יפדוהו. אלא דאח"כ לא השיגה ידו וגם אחרים לא באו לפדותו. להכי בא לפני ר"א שיפדהו. ואף דחזקתו דמדעתו בלא אנוס מכר עצמו. מכל מקום לא ידע שיבוא לידי קטלא. וכן ראיתי להרש"ל ז"ל ביש"ש גיטין (פרק השולח סי' ע"ב) שכתב ז"ל מי שגנב מן העכו"ם שדינו בתלי' אין צריכין כלל לפדותו. כי הוא מתחייב בנפשו. ולא דמי להאי דזבין נפשי' ללודאי וכו'. אין הפירוש שמכר עצמו לקטלא. אלא מכר עצמו לשיעבוד ולא ידע מזה עד אחר המכירה וכו' עכ"ל עיין שם. הרי שפירש מדעתו כדפי' הר"ן ז"ל. ואשתמיטתי דברי הר"ן אלו:

וראיתי בירושלמי (גיטין פ"ד ה"ט) דאמרינן התם עלה דהך מתניתין דהמוכר את עצמו וכו'. מתני' בשמכר עצמו ושנה. אבל מכר עצמו פעם אחת פודין אותו. ואם מכר עצמו ללודים אפילו פעם אחת אין פודין אותו. מעשה באחד שמכר את עצמו ללודים אתא עובדא קומי רבי אבהו אמר מה נעשה. מפני חיי עשה. ופי' הר"ב קה"ע מפני חיי עשה. שלא היה לו במה להחיות את נפשו וראוי לפדותו. וברייטא איירי בשהיה לו כדי חיי עכ"ל עיין שם. הנה בירושלמי מיירי בשמכר את עצמו ללודאי לקטלא. ולכך קאמר דאפילו פעם אחת אין פודין אותו כשמכר עצמו מדעתו בלא שום אנוס. אבל כשהיה אנוס בדבר משום חיי עשה. שלא היה לו במה להחיות את נפשו. פודין אותו. ואין בזה שום מחלוקת בין הירושלמי והבבלי. ודלא כמש"כ במה"פ שם עיין שם. ומזה ראייה מפורשת לדעת הר"ן והרש"ל ז"ל. ועל כל פנים מתבאר מזה להדיא כדביארנו דלאו דלא תעמוד על דם רעך אינו אלא בשאירע לו סכנה שלא מדעתו. אבל כשהכניס עצמו לסכנה מדעתו. אינו בכלל אזהרה זו. ואם כן במצות תוכחה שנכנס מדעתו לסכנה זו. לית בה לאו דלא תעמוד על דם רעך. ואין בה אלא עשה דהוכח תוכיח בלבד. ויפה עשה רבינו הגאון ז"ל שמנה עשה זו אף על פי שמנה לאו דלא תעמוד על דם רעך במספר הלאוין:

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סימן קכז

בענין פקוח נפש שהביא על עצמו בפשיעה אם דוחה שבת

מה שנסתפק ידידי אם כשהסכנה הביא האדם על עצמו בפשיעתו דשמה אסור לחלל שבת עליו, והביא כתר"ה ראייה מהמג"א /או"ח/ סי' רמ"ח ס"ק י"ד דסובר דאין מחללין. הנה לע"ד א"א לומר זה כלל דלא נזכר בשום דוכתא חלוק בזה, וגם מצינו מפורש בבעה"מ שבת דף י"ט והובא בר"ן ובריטב"א שמחללין שהוא מפרש איסור דאין מפליגין משום דמקום סכנה הוא וג' ימים קמי שבתא מיקרי ונראה כמתנה לדחות את השבת מפני שאין לך דבר שעומד בפני פ"נ, משמע מזה שאם לא היה פ"נ דוחה שבת היה מותר ואם כשפשע בהבאת הסכנה אין דוחה שבת מ"ט אסור להפליג, והי"ל רק לומר דאם יפליג פחות מג' ימים קודם השבת לא ידחה שבת, וגם לענין דחוי שבת אם נימא בפשע אין דוחה אין סברא לחלק בין קודם ג' לאחר ג' דהחלוק בזה הוא רק מדרבנן ומדאורייתא מותר בכל אופן כדמשמע לכל הפירושים באיסור הפלגה (לבד לפירוש הרי"ף אפשר שהוא דאורייתא), וא"כ אף אם יפליג מיום א' יהיה אסור לחלל וא"כ איזה חלוק יש לענין הפלגה לטעם בעה"מ. ולא מצינו מי שחולק על בעה"מ בזה. וגם מצינו בנדה דף ל"ח חסידים הראשונים לא היו משמשין מטותיהן אלא ברביעי שלא יבואו נשותיהן לידי חלול שבת, ופרש"י שלא תלד בשבת ויצטרכו לחלל עליה את השבת, ואם כשבא הפ"נ בפשיעה אין מחללין שבת היה לן לאסור מדינא לכו"ע לשמש קודם רביעי דיפשעו בהבאת הסכנה בשבת ולא יוכלו לחלל עליה שבת. וגם מאי קאמר שלא יבואו לידי חלול שבת הא לא יבואו דהא אסור אלא הי"ל לומר כדי שלא תבוא לידי סכנה כשילדו בשבת ולא יוכלו להצילן. אלא ודאי שיהיה מותר לחלל שבת דלא יפלגו על משנה מפורשת בפ' מפנין שמחללין שבת על יולדת אף שהם פושעים בזה לחסידים הראשונים ולשמואל, ולכן מדינא מותר לעשות בחול כל דבר הצריך אף שיגרום אח"כ שיהיה סכנה בשבת ויצטרכו לחלל שבת ומדרבנן אסרו פחות מג' ימים בהפלגה בספינה וכדומה, ולכן מותר לשמש בכל יום ורק מצד מדת חסידות לא שמשו חסידים הראשונים עד רביעי. וא"כ מוכח שפ"נ דוחה שבת אף שהביא עליו בפשיעתו, והוא ברור.

ומה שכתב הריב"ל שהביא המג"א שם /או"ח רמח/ דכיון דידוע בודאי שיחלל שבת אסור, הוא רק אסור להפליג אפילו ביום אב"ג אבל אם הפליג והיה אח"כ חשש סכנה גם לדידיה יהיה מותר לחלל שבת, דאם נפרש דאסור גם לחלל שבת בעבר והפליג מ"ש ודאי מספק, דהא היה צריך לומר דהוא מדאורייתא דלא מסתבר דרבנן יאסרו בפ"נ מה שמן התורה מותר, גם אולי אין כח ביד חכמים לגזור שלא להציל בפ"נ במקום שמותר מה"ת. אלא ודאי שלא קאי הריב"ל אלא לענין להפליג שאוסר אף ביום אב"ג, ומדין התורה גם הוא סובר כהש"ע שמותר ואולי גם כל ימי החול משום דבחול מותר לעשות כל דבר הצריך לו אף שיגרום שיהיה לו סכנה מזה בשבת אם לא יעשה אז מלאכה ורק מדרבנן סובר שאסרו אם ידוע בודאי שיצטרך לחלל שבת דהוה כמתנה לחלל שבת ובספק לא אסרו בג' ימים הראשונים של השבוע כמו בכל ספק דרבנן ובפחות מג' ימים סובר הריב"ל שהחמירו אף בספק דכיון דהוא קמי שבתא מיחזי כמתנה לחלל שבת אף בספק משום דצריך כבר לחשוב אודות שבת. זהו מה שנראה מוכרח בדעת הריב"ל. אבל אם עבר והפליג או יצא בשיירא אפילו בע"ש אף כשודאי יצטרך לחלל שבת יהיה מותר אף לדידיה. וגם אל"כ לא היה שייך איסור להפליג ולצאת בשיירא

מצד שבת אלא היה להריב"ל לומר דיהיה אסור לחלל שבת ולכן אסור לילך מטעם סכנה, אלא ודאי שגם הוא סובר כהרז"ה שמותר לחלל שבת ואין כאן סכנה אלא שאסור מטעם חלול שבת והוי רק איסור דרבנן.

ומש"כ המג"א ועפ"ז סומכין עכשיו שמסתכנין בעצמן שלא לחלל שבת נראה דלא איירי ביש חשש סכנה ממש שהמחמיר בזה הוא מתחייב בנפשו, אלא דיש דברים שתלוי בטבע האדם שאיש שטבעו אמיץ לב אין חושב זה לסכנה שאינו ירא להשאר לבדו, אך יש אנשים מוגי הלב וחושבים זה לסכנה ומותרין לחלל אם יצטרכו בכה"ג בשבת שהרי אין יכולין לערב להם שלא יהיה סכנה. ודבר זה תלוי בדעת כל אחד בעצמו, ולכן מאחר שאסור לילך בשיירא אם יהיו מוגי הלב ויצטרכו לחלל שבת הם מחליטים בעצמם להבליג על דעתם שלא לחוש לדבר שהרבה אנשים אין חושבין זה לסכנה ולא יצטרכו לחלל שבת ומותרין לילך. וזהו כוונת המג"א במה שכתב שמסתכנין עצמן שאף שבאם היה מותר לילך בשיירא היה חושב זה מצד טבעו לסכנה והיה מחלל שבת ע"ז אבל מאחר שא"כ יהי אסור לילך מחליט בדעתו שלא להיות מוג לב ולא יחלל שבת ע"ז ויהיה מותר לילך. ובע"כ צריך לומר כן, דאל"כ איך היו מותרין להסתכן בעצמן הא סכנתא חמירא מאיסורא, אלא ודאי כדבארתי.

והספק שבתוס' שבת דף ד' הוא אם להנצל ממיתת ב"ד יש לו דין פקוח נפש להתיר לחלל שבת ובזה ודאי יש להסתפק.

ומה שרצה כתר"ה לומר דגדר יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה הוא מצד דחיה לא מסתבר כלל דהא בעי קרא בכל דבר שדוחה כהא דעשה דוחה ל"ת. וגם אין שייך כלל לענין דחיה אף אם היה איסור תורה, דהא אין איסור הזאה ואיזמל צריך לדחות פסח ומילה אלא דהפסח צריך לדחות איסור הזאה ואם היה איסור הזאה דאורייתא לא היה יכול לדחות לר"ע דהוא רק מכשירי מצוה ואין לפסח כח לדחות זה וממילא נפטר מפסח מטעם שאינו יכול לקיים כיון שהוא אסור ליטהר, ואף שאם עבר והיזה הרי היה יכול לקיים מ"מ מאחר שאסור הוא כמו אנוס וא"כ אף אם היה האיסור מדאורייתא לא היה מדין דחיה אלא מטעם אנוס ואיך שייך לומר כשהאיסור הוא מדרבנן משום שיש כח בידם להעמיד דבריהם שיהיה מגדר דחיה אלא שהוא ג"כ משום שלא התירו איסורם וממילא אינו יכול לקיים ופטור מדין אנוס.

ומה שכתב כתר"ה שלא מסתבר להחשיבו אנוס ולפטרו מקרא דולנערה מחמת איסור דרבנן, אלא היכא שאונסין אותו בפועל ממש בעונשי הגוף, לא מובן לי טעם כתר"ה, דמ"ט לא יחשב אנוס, והא כשאיסור דאורייתא שלא נדחה לא היה מניחו להקריב ודאי הוא מטעם אנוס ולא מחמת שהאיסור דוחה לעשה דפסח דאף אם לא ידחה איך יקריב ויעבור בקום ועשה, אלא בע"כ שממילא נדחה כיון שאינו יכול להקריב מצד האיסור והוי אנוס וא"כ גם באיסור דרבנן ודאי יש לפוטרו מטעם שהוא אנוס בשביל האיסור. ועיין בריש כתובות דמשמע דתקנת חכמים הוא אנוס דיליף מינה ר' יוסף לחלה שהוא אנוס ממש ואם תקנתא דרבנן לא נחשב אנוס לפוטרו היה צריך לומר בע"כ באנוס מטעם תקנת שקדו טעם אחר משום שנחשב כלא הגיע הזמן שאין שייך זה בחלה, אלא ודאי שמעוכב מחמת תק"ח נחשב אנוס להפטר ולכן סובר ר' יוסף שמטעם אנוס אינו מעלה לה מזונות ויליף מזה גם אנוס גופני כחלה וחלתה, והוא ברור ופשוט.

ומה שתירץ כתר"ה דכיון דמלאכת האפיה לא נגמרה עד אחר שתאפה הוי המשך המלאכה כל עת האפיה וכשרדה קודם הוא מפסיק שלא תגמר המלאכה ולכן כשהיה אנוס ברגע האחרונה ולא רדה נחשבה המלאכה שנעשית באונס, הוא דוחק גדול, דהא עכ"פ החיוב הוא רק על מעשיו שהוא הדבקותו בתנור שאח"כ אינו עושה כלום וכל מה שנעשה אח"כ הוא בכלל מעשיו דמתחלה ונמצא שכבר עשה הכל מאחר דלא היה בדעתו לרדות וצריך אח"כ לעשות מעשה להפסיק המלאכה ותבטל, וא"כ כל שלא עשה כלום אח"כ ולא נתבטלה האפיה ונאפה אף שמה שלא עשה לבטל האפיה היה באונס הויא האפיה בכלל מעשיו בהדבקותו שע"ז היה דעתו ולא היה לן לפוטרו. ול"ד להא דסי' רל"ב סעי' י"ב ביו"ד, דהתם עדיין לא עשה כלום לעבור על שבועתו ומצד השבועה יש לו רשות להניח על יום האחרון, אבל הכא הרי כבר עשה כל מה שבידו לעשות במלאכת האפיה רק שיכול לבטל המלאכה והרי עכ"פ לא ביטל.

(ובעצם חידוש המנחת חנוך שמדביק פת בתנור סמוך לחשיכה של מוצאי שבת שלא יספיק להאפות עד אחר השבת יהיה פטור, יש לפקפק, די שגם לומר דכל המלאכה נעשה בהדבקותו דהא אח"כ אינו עושה כלום ורק זהו כל מלאכת האפיה שביד האדם, דרק על מעשה האדם חייבה התורה, אך אם לא תאפה כגון אם מרדה אח"כ קודם שתאפה או אף אם בדרך נס לא תאפה איגלאי מילתא דלא היתה מעשה הדבקותו מלאכה אבל כשנאפה איגלאי דהיתה הדבקותו מלאכה, וא"כ אף שנאפה במוצאי שבת נמי הרי עשה כל מלאכת האפיה שביד האדם בשבת ויש לחייבו, ול"ד לזה שברדה קודם שנאפה פטור.

וא"כ נסתלקה הוכחתו שזורע שאני ואפשר שגם זורע הוא כמבשל. ולכאורה מתוס' שבת דף נ' ד"ה מקצת שתירצו על קושית הערוך דבלא השרישו איירי, משמע דלא כמנחת חנוך דאף בזורע בעי השרשה, דהא איירי שם לענין זורע כלאים דמותר להטמין ואינו חושש לאיסור זורע כלאים, אך מ"מ חייב אף שההשרשה הוא בחול משום דכל מעשה האדם במלאכת זורע הוא רק הזריעה וע"ז חייבה תורה אם נשרש אח"כ דאיגלאי דהוא זריעה, אבל בלא נשרש איגלאי דלא הויא זריעה כדבארתי במבשל. וצ"ע בתוס' אליבא דהמנחת חנוך).

אך בכלל איני יודע מה צורך לבקש סברות לזה שפטור מסקילה דהוא פשוט שכיון שרבנן אסרוהו אין לחייבו אף שבכל אונס יהיה חייב, דאל"כ לא היו אוסרין חכמים. רק שקשה ראייתם מערל הזאה ואיזמל כקושית ידידנו הגאון ר' שמעון טרעבניק שליט"א הגאב"ד האדיאץ ועל זה לא תירץ כתר"ה כלום, ואני בתשובתי אליו בארתי אל נכון בעה"ל. ידידו משה פיינשטיין.

שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ב סימן קע"ד ענף ג

ובדבר שעושין הרופאים לקיים את מי שרוצים ליטול ממנו איזה אבר שיחיה אף שלא היה ראוי כבר לחיות ע"י אמצעים מלאכותיים עד שיהיה מוכן להשתיל בחולה, נראה לע"ד דכיון שאינו לרפאותו אלא להאריך חיייו איזה שעה אם חיי השעה שיחיה ע"י האמצעים של הרופאים יהיה ביסורים אסור, ואף השבוי"י שהביא כ"ג יודה בזה, דמסתבר דזהו הטעם שמותר להסיר דבר המעכב יציאת הנפש כשאין בזה מעשה כדאיתא ברמ"א יו"ד/ סימן

של"ט סוף סעיף א' שהוא משום היסורים, ואם היה מותר לעשות אמצעים להאריך חיי שעה אף כשהיו לו יסורין איך היה שייך להתיר להסיר דבר המעכב יציאת הנפש הא אדרבה היו צריכין להביא הדברים שמעכבים יציאת הנפש דהא עי"ז יחיה מעט יותר, אלא ודאי דאסור לעשות אמצעים להאריך חיי שעה באופן שיהיה ביסורים, וסתם עכוב יציאת הנפש בגוסס הוא ביסורים כדמובא בבית לחם יהודה על גליון הש"ע בשם ספר חסידים בטעם שאוסר לצעוק עיין שם, אף שלעשות מעשה לקרב מיתתו אסור כמפורש ברמ"א שם /יו"ד סי' של"ט/ אף שהוא ביסורים והוא בדין רוצח שאסור ממש באותו איסור דלא תרצח וחייב גם מיתה כשהרוג אדם בעל יסורים גדולים מצד רחמים עליו ואף ע"פ בקשתו. ועובדא דר"ח בן תרדיון בע"ז דף י"ח שהסכים להקלצטונירי להרבות בשלהבת ולהסיר הספוגין של צמר מעל לבו וגם נשבע לו שיביאנו לחיי עוה"ב, אולי דוקא לעכו"ם התיר אף שגם הם מצוין על רציחה, ואולי באותה המיתה שממיתין אותו בנ"א כהא דר"ח בן תרדיון רשאים לעשות שתהיה המיתה בקלות אף שהוא קירוב זמן, ועדיין צ"ע בהעובדא. אבל לעשות מעשה להאריך חיי ביסורין נמי אסור, וכיון שאסור לעשות זה בשביל חיי עצמו כ"ש שאסור לעשות זה בשביל חיי אחרים. ומה שיאמרו הרופאים שאינו מרגיש כבר ביסורין אין להאמינם כי אפשר לא שייך שידעו זה דהא משמע שעכוב יציאת הנפש הוא ביסורים אף שלא ניכר לנו, וגם אם האמת שלא יהיה לו יסורין הרי יהיה אסור להפסיק הרפואה ממי שרוצים ליטול ממנו האבר מאחר דיאריכו חיי אף רק לשעה, ולכן ברור שאסור לעשות זה.

ומש"כ המנ"ח בקומץ מנחה מצוה רל"ז דנראה לו דאם אחד מאבד עצמו לדעת אין מחוייבין להצילו, והגאון ר' שלמה קלוגער ז"ל בחכמת שלמה בחו"מ סימן תכ"ו חידש עוד יותר שאם אין ההצלה לפי כבודו אינו מחוייב להצילו כדהביא כ"ג, פשוט במחילת כבוד גאונים אלו אשר הוא טעות גמור ושרי להו מרייהו, דדברי חכמת שלמה הא ודאי ח"ו לאומרם דאם כבוד שמים נדחה דהרי נדחו כל איסורי התורה החמורים ביותר כשבת ומאכלות אסורות מפני פקוח נפש של פחות שבפחותים ואפילו /ואפילו/ בשביל עובר עבירות לתיאבון כ"ש שנדחה כבוד בשר ודם אף של הגדול שבגדולים, ול"ד להא דלא עשה ר"ש ק"ו מכבוד שמים בנדרים דף ס"ו שהוא כדפי' הרא"ש שם ול"ד להשקאת סוטה שקינא לה בעלה לשם שמים ובמה שאסרה עליו בקונם היה אדרבה באיסור וגם אף לפ"ז הוצרך הגמ' להטעם דלא לירגלי למידר דהא תיבת ועוד מוחק הב"ח מטעם דכן מפורש ברש"י שם שכתב ולהכי לא רצה לטעום כי היכי דלא למירגלי למידר ואף אם נימא שלהרא"ש גורסין ועוד והם שני טעמים הרי עכ"פ צריך טעם שלא למילף מכבוד שמים. ואף בזה שאיכא טעם פליג ר' יהודה משום דסובר דמק"ו גדול כזה דמכבוד שמים לא סגי בטעמים כאלו לדחות הק"ו, ולפי הכלל דר' יהודה ור"ש הלכה כר' יהודה יש לפסוק כר' יהודה למעשה ובפרט שבבא בן בוטא משמע שסובר כוותיה דהא ברך אותה ששברה השרגי על רישיה מחמת שחשבה בטעותה שכן ציוה לה בעלה בברכה גדולה ביותר, ואולי גם רשב"ג שרקקה אלבושיה סובר כר' יהודה דאף שמהעובדא עצמה אפשר לומר שרשב"ג לא ידע מרקיקתה ועשאה שלא בהסכמתו, אבל מהר"ן משמע שהיתה בידיעתו דהרי כתב ואייתי הכא האי עובדא לאשמועין חסידותיה דבבא בן בוטא כי היכי דאייתי הכא עובדא דרשב"ג ודר' ישמעאל הרי מפרש דמילתא דרשב"ג היה נמי חסידות מרשב"ג ואם לא היה יודע לא היה שייך להחשיב מחסידותו, וגם מצינו דר"מ בירושלמי פ"א דסוטה עשה נמי

מעשה כר' יהודה והוי ר"ש יחיד לגבייהו. ובלא זה לא שייך להקל בהצלת נפשות בשביל איזה ראייה אף אם היה ראייה טובה לכאורה דלכן אין להקל גם כדברי המנ"ח אף אם היה זה ראייה לכאורה.

אבל הא אינו ראייה של כלום, דהא דלא אמר בסנהדרין דף ע"ג דצריך קרא דלא תעמוד על דם רעך להצלת גופו לזקן ואינה לפי כבודו דמקרא דוהשבותו לו היינו אומרים שדינו כממון דהיה נפטר הזקן כמו בממון, הוא פשוט משום דבכה"ג היה חייב להשיב גם בממון בהא אימתי נפטר מהשבת אבדה מחמת שאינו לפי כבודו מפורש בב"מ דף ל' מכללא דרבא שהוא דוקא אבדה כזו שבשלו לא היה מחזיר משום שכבודו שוה לו יותר מהפסד הממון כזה ששוה האבדה, שלכן אם היתה האבדה שוה סך גדול שאם היתה אבדת עצמו היה מזלזל בכבודו הרי הוא מחוייב להחזיר גם אבדת אחרים, וא"כ כשהוא הצלת נפש דבשביל הצלת נפש עצמו היה מזלזל בכבודו נמצא שאף שהיה דין הצלת נפש רק כאבדת ממון נמי היה חייב משום דגם בממון היה חייב כה"ג שבשלו היה מחזיר. ואף אם הוא אדם שכבודו עדיף לו מחייו, הרי הוא אסור למות בשביל זלזול הכבוד ולכן ודאי אינו כלום מה שהיה רשע לזה לפוטרו מהצלת אחרים בשביל רשעתו, ולבד זה אינו נאמן שום אדם לומר שכבודו היה עדיף לו מחייו, וגם היה נבטל דעתו אצל כל אדם אף שלא היה איסור בדבר, ולכן טעות גמור הוא אף הבאת הראייה גופה.

וכן אינו ראייה של כלום גם לחדוש המנ"ח לפטור להציל מאבד עצמו לדעת, דהא ל"ד כלל לאבדת ממון מדעת, שלהשליך לחוץ במקום הפקר שיאבד ממנו הוא דבר שרשאי אדם לעשות כן בשל עצמו ואין מחוייבין למנעו מרצונו ולהשיב, ואף אם ישליך למקום אבוד מן העולם שיש איסור בל תשחית, הרי עכ"פ לא שייך לחייב בשביל זה להשיב לו דוקא אלא היה שייך לחייב ליקח ממקום האבוד ולהניחו אף במקום הפקר, וזה הא לא חייבה תורה לאדם להציל דברים מהשחתה דהתורה אסרה רק להשחית בידים ולא להציל מהשחתה כשאיין לחייבו מצד הפסד הבעלים, אבל לאבד נפש הא אינו רשאי אף נפש עצמו ולכן ודאי לא שייך שבשביל מה שהפקיר נפשו שאין לו הרשות לזה יפטרו אחרים מלהצילו, ואף בממון אם היה מציאות כה"ג שהיה עליו איסור להפקיר נמי היו מחוייבין להחזיר לו, שלכן אין צורך לקרא דלא תעמוד על דם רעך בשביל זה דאף מקרא ווהשבותו לו דהיינו אומרים שהוא רק כדין ממון נמי היינו יודעין שמחוייבין להציל גם מאבד עצמו לדעת. ונמצא שגם לסברת המנ"ח ליכא שום ראייה. ולכן ברור ופשוט שחייבין להצילו ואף לחלל שבת על הצלתו, ואמרו לי שכן מפורש בספרו של הגאון מהרי"ל דיסקין ובספר חלקת יואב בפשיטות דמחוייבין להציל גם בחלול שבת גם את מי שאיבד עצמו לדעת והוא ברור לדינא.

וראיית החכמת שלמה מטעם ר"פ באיסור לבעול פנויה להתרפא משום פגם משפחה בסנהדרין דף ע"ה שפרש"י שהיו בושין בדבר ג"כ אינו כלום, דהא הוא דין הנאמר מצד החומרא שבגילוי עריות שיהרג ולא יעבור וימות ולא יתרפא שהרי בענין זה איירי שם כל הסוגיא וכן ברמב"ם נאמר דין זה בפ"ה מיסוה"ת ה"ט בענין מסירות נפש בג' הדברים ואיסור להתרפאות בהן, ואם הוא מצד שאין מחוייבין להציל כשאינם לפי כבודו לא שייך למינקט דין זה בדיני מסירות נפש ואיסור רפואה בעריות, וגם הא הש"ך /יו"ד/ בסימן קנ"ז סק"י הביא

שמזה ראייה דאף על לאו בעלמא יהרג ולא יעבור בע"ז וג"ע וש"ד, ואם הוא מצד בזיון משפחה שלא שייך אף לאיסור כלל, ואף לטעם ר"א בד"ר איקא משום גזירה ונימא שיש כח ביד חכמים לגזור אף ליהרג ולמות איזו ראייה היא. וגם לטעם ר"פ לא היה זה איסור אלא היתר ואדרבה יותר ראוי היה שלא יקפידו בני המשפחה, ולכן ברור שלא שייך זה לענין בזיון דענינים אחרים, וגם לא מצד גזירות חכמים דאולי אין כח כלל לגזור ליהרג ולמות שליכא זה בכל דיני התורה, אלא הוא משום דנחשב מאיסורי עריות שאין מתרפאין בהם, ופגם משפחה שבושין בזה כשאירע במשפחתם אף פנויה זונה כמו אם היה במשפחתם א"א זונה עושה להחשיב גם זה מתרפא בעריות, וכן ממה שאפשר לפרוץ מזה בעריות יש להחשיב זה מתרפא בעריות, וכיון שנחשב מתרפא בעריות אסור אף שימות דגם באיסור לאו ואיסור דרבנן דבג"ע אסור אף שימות מזה כדהוכיח הש"ך מזה. ואף שהש"ך הביא התחלת המעשה שאיכא למימר שלא הביא אלא למ"ד שסובר דהיתה א"א מ"מ כיון שלא הזכיר דהוא למ"ד זה משמע דאף למ"ד פנויה הוא מטעם זה עצמו.

אבל נראה דבפנויה הוא רק לענין איסור להתרפאות דהוא מצד רצונו בהאיסור, שלענין זה אף שהוא ערוה רק מדרבנן לרוב השיטות ואף להרמב"ם דעל פנויה לוקה בלאו דקדשה הוא רק ערוה דחייבי לאוין, הוי זה כמתרפא בעריות דלענין הרפוי הוא אופן אחד עם עריות דאורייתא וכריתות דהטינא שעלתה בלבו מחמת רצונו בזנות הרי אפשר להיות גם בחי"כ ונמצא דהרפוי בזנות אף שבפעם הזו הוא בזנות דפנויה הרי זה ממש אפשר להיות בא"א ובחי"כ, ולכן שייך להחשיב רפוי זה אביזרייהו דעריות כיון דשם זנות הוא גם בפנויה כדחזינן מפגם המשפחה וממה שנפרצו מזה לעריות, ועל אביזרייהו איכא נמי איסור ימות ולא יעבור. אבל באנסוהו עכו"ם לבעול פנויה שאין הצלתו כשיבעול מצד שרוצה בזנות אלא בזה שעושה רצון המאנס ורק שמ"מ בג' עבירות דע"ז ג"ע וש"ד מחוייב ליהרג ולא לעבור לא שייך ביאות דכל הנשים האסורות לו להחשיבם כולו כענין אחד לומר על ביאות הפנויות שהן מדרבנן ועל האסורות רק בלאו שהן אביזרייהו דעריות דאורייתא וחיי"כ, שלכן כתב שפיר הש"ך בס"ק זה /יו"ד סי' קנז סק"י/ בסופו ומ"מ משמע דבערוה דרבנן לכו"ע יעבור ואל יהרג ופשוט הוא, ולא הוקשה לו כלל מהא דלחד מ"ד דפנויה היתה אמרו ג"כ דימות וכן איפסק הלכתא ברמב"ם שם אף שלרוב השיטות הוא רק דרבנן, משום דלענין העלה לבו טינא בשביל שרצונו בהעבירה נחשבו כל ביאות דזנות כענין אחד והוי הרפוי בזנות דפנויה אביזרייהו דרפוי גם מזנות דחיי"כ, אבל באנסוהו עכו"ם כל אשה הוא ענין בפני עצמה ולא שייך להחשיב אביזרייהו מזנות זו לזנות זו, ולכן בערוה דרבנן שהוא לרוב השיטות בביאת פנויה כשאנסוהו לבעולה יעבור ואל יהרג, ואיכא גם דסברי שאף בחייבי לאוין יעבור ולא יהרג כדסובר רעק"א וגליון מהרש"א /יו"ד סי' קנ"ז/ הביא כן גם מספר זרע אברהם ובברכי יוסף הביא גם כן מרמב"ח בספר תוס' יו"כ עיין שם. אך מ"מ שפיר הביא הש"ך ראייה דגם על אביזרייהו דלאו דלא תקרבו שהוא העמדת לפניו ערומה וחבוק ונשוק וכדומה יהרג ולא יעבור שהוא באנסוהו עכו"ם אף דבגמ' הא איירי ברפוי דהעלה טינא, דהא אם על הלאוין דבע"ז ג"ע וש"ד ליכא הדין דיהרג ולא יעבור רק על הביאה דהוא איסור הכרת דוקא לא היה לנו לאסור גם להתרפאות מהלאו דלא תקרבו דהא בכל איסורי התורה מתרפאין בסכנה ואף כשהסכנה באה לו מצד שנתאוהו להאיסור כגון בהריח בשר חזיר כדאיתא בכתובות דף ס"א אלא צריך לומר משום דעל

הלאווין דעריות נמי יהרג ואל יעבור ואיסור לא תקרבו הוא לאו בערוה זו, אך ממילא יצא חלוק בביאת פנויה וחייבי לאוין בין העלה טינא להתרפא בביאתן ובהקרבות שימות ואל יעבור לחד מ"ד גם בפנויה, ובין אנסוהו עכו"ם לבעול פנויה וחייבי לאוין דיעבור ואל יהרג כדבארתי.

שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ג סימן צ

ומה שכתבתי דמחוייבין לחלל שבת להציל המאבד עצמו לדעת הוא בלא פקפוק, והמ"ב סי' שכ"ח סקל"א לא שייך לענין זה דהרמ"א שם סעיף י' כתב שאין לחלל שבת כדי להציל את האחד מעבירה אפילו עבירה גדולה וע"ז כתב דאם אפשר לחוש שלא יעבור העבירה אלא יהרג צריך לחלל שבת דהרי הוא זה חלול בשביל פקוח נפש שחייבה תורה ואין זה חטא בשביל שיזכה חברך, ובשאר עבירות אם יודע שיחמיר הנאנס ולא יעבור בין מחמת שסובר שמותר להחמיר כשיטת התוספות עבודה זרה כ"ז ע"ב ד"ה יכול בין מחמת שאינו יודע שהדין הוא שיעבור ואל יהרג אבל סתמא תלין שיעבור והוי חלול שבת כדי שיזכה חברך שזה אסור, ובאלו ג' עבירות שיהרג ואל יעבור הוא מסתפק וכתב בלשון אפשר דכיון דמחוייב ליהרג ולא לעבור בשביל קדוש השם ליכא בזה חיוב הצלה כיון שהוא מניעה מקידוש, אך שמ"מ בחול מספק יש לחייב להציל אבל בשבת אם ליכא חיוב להציל איכא איסור שבת מספקא ליה, אבל מסתבר דמחוייבין לחלל שבת דהרי בספק פ"נ = פקוח נפש = נמי מחללין. והנני ידידו, משה פיינשטיין.

קונטרס „קבא דקשייתא“

כולל מאה ושלוש קושיות בענינים שונים בש"ס, בגימטריא „קבא“

קושיא א

קשה לי כהא דסנהדרין (דף ע"ג ע"ב) צבא צמחתה צבחה ונפל עליו גל דאם אין לי דמים אין מפקחין עליו, והוצא גם צמח"א סי' שכ"ט סק"ד להלכה, ותמוה לי הלא מכיון שנפל עליו הגל שזי לא יהרג ואין עליו עוד שם רודף כלל, וא"כ אף שהיה מקודם רשע מ"מ אטו אין מחללין שבת על רשע וליהוי כמו שלא ממתרת ואח"כ נפל עליו גל דודאי מפקחין, ואין לומר כיון דיש לנו ספק אם עדיין חי הוא תחת הגל וכמ"כ הנקב"כ צו"ד סי' שצ"ג, וא"כ כיון שכי' המג"א סי' ש"ל סקט"ו דצליכה חוקת חי אין מחללין על ספק, ממיילא ה"י צמחתה ליכא חוקת חי כיון דקודם נפילה הגל היה גברא קטילא מכה רודף, אבל ז"ל תולא דפשתא דש"ס סנהדרין שם משמע דאף צודאי חי אין מפקחין, גם גוף הדיון של המג"א לא קו"ל כדמוכח בש"ס יומא (דף פ"ה ע"א) דאף ספק עכ"מ ספק ישראל מפקחין, וגם אין לתרץ עפ"י הש"ס סנהדרין (דף ע"ג ע"א) דעיקר החיוב שאלו חייבין להזיל נפש ישראל נפיק מקרא דזהבוחו לו, לרצות אצידה גופו, וא"כ כמו באצידה מדעת אין כאן חיוב השבחה ה"י באצידה גופו כיון שהפקוד עמנו למוחה אין אנו חייבין להזיל כלל וע"י ריעצ"א ז"ל עירובין (דף כ"ט) גבי רבי חנינא עיי"ש, אבל ז"ל דבאצידה גופו איש אצידה מדעת דנפשו של אדם אינו שלי רק קנויי לשמים כמבואר ר"פ צתרא דחור [ע"ש ס"א ע"א], וע"י צתוצת הר"ם ז"ל ח"מ סימן א', ועוד דהרי יש ג"כ קרא דלא תעמוד על דם רעך ודברי הש"ס סנהדרין הניל צריך לי רב להבינו עטמו של רב שבת, וכעת ל"ע.

בחולה הרי יש עלה שיתנוש אדם עמא צמוד שהמ עליו צמחוצר ולא יהי' לו שטח"כ ולא יהיה עצל כגל.

קושיא ג

קשה לי הא דשבת (דף ז' ע"א) צלבינה צבחי צבחי צבחי ד' הוי כרמליה, וקשה דהכי לצינה כלי הוי צבחים צ"ק (דף ל"ו ע"ב) וצבחי"א שם דמבואר דלצי' וא"כ הלא אין כרמליה צלבים (שבת ה' ע"א חו"מ וצ"ע.

קושיא ד

תמוה לי למה מותר לסכך בעלים (סוכה י"ב ב דלריך רק איכילי צהמה דלא נעמא"ס אף צב ע"י צתו"מ צנע"ס פ"ב משנה ו' דרך צדצר השו"ך ה"ה כלי אז עמא צבית המנוגע משא"כ איכילי צהמה צבן ואף דפסולת גורן הוא קש מ"מ הרי שעתה הו (דף ס"ו ע"א) ד"ה כוורת דכלי קש רק מדרבנן ו יצאמת כן מוכח צה"כ פי ויקרא גבי שריפת הפס דקן עלים ולע"ג.

חלקת יואב חלק ב

סימן פח

בסוגיא דהבא במחתרת

(לרב אחד)

לדעת אין חקקין לו, ה"י מאבד נפשו לכך לריך קרא דלא
תעמוד א.

והנה לכאורה יש להוכיח דאף אליבא דאמת כן הוא והוא
מש"ס סנהדרין (דף ע"ב ע"ב) דהיכא דאין לו דמים
אין מפקחין עליו את הגל במחתרת. אף דאין מוצן כלל בטעם
הלא פשוט דכשיאל ממחתרת ונפל עליו הגל ודאי מפקחין, א"כ

יקרת מכחבו הגיעני וע"ד קושייתו בגמ' דסנהדרין (ע"ג ע"א)
דפריך על מי שרואה חבירו עובע זבחה שחייב להלילו
מקרא דלא תעמוד על דם רעך, והא מהכא נפקא מהתם נפקא
אזדה גופו מנין ח"ל והשבותו לו ע"כ, דלמא לא מוקי הש"ס
דאי מוהשבותו לו ה"א דאם רואה לאבד עלמנו לדעת אינו חייב
להלילו, דקרא באזדה ממנוו כתיב, וכי היכי דמאבד ממנוו

בש"ס דסנהדרין ע"ש, (ועי' בברכי יוסף או"ח סי' ש"ו אות ר' בעזרה
א' ששתתה סם המות בשבת וחכם כתב קמיע בשבת והציל אותה משום
דפיקוח גפש דוחה שבת, ומוכח דהדין הזה הוא גם כשהשני מאבד
עצמו לדעת ו"ל).

א) הנה כן הוכיח באמת המנחת חנוך בקומץ מנחה מצוה רל"ז
דאמנם אם אחד מאבד עצמו לדעת ויכול אחר להצילו אינו מוזהר על
כך מדלא משגי כן בסנהדרין שם ע"ש, אמנם בכלי חמדה פ"י כי תצא
(דף קפ"ח) תמה על דבריו ממש"כ ברביד הזהב פ"י אחרי בשם שו"ת
מהר"ם מרוטנבורג סי' ל"ט להדיא לא כן וע"ש מש"כ ליישב הקו

בע"ד ושפיר עושים זהם הזמה עיי"ש. וא"כ לא שייך מש"כ
כ"ה דהי ס"ד דא"ל להלילו זרוזא לאבד עלמנו לדעת, שאין
זה מקרי מדעת הצעלים כלל.

וכן זכרנוי שכתב בשו"ת מהר"ק דלכך הולכין בנפשות אחר
הרוב ולא בזמון, וען בזמון אמרי המוליא מחבירו עליו
הראי וריך עדים דוקא משא"כ בנפשות דאדם לא מקרי
מוחזק בעלמנו שהוא קנוי לשמים.

ומהא דמחתרת הי"ל לכאורה יקשה עובא למי אין מפקחין
באין לו דמים. והמג"א סי' שכ"ט סק"ד הביא ש"ס
זה להלכה ד). ולכאורה אפ"ל עפ"י מ"ש המג"א סי' ש"ל סקט"ו
דבאין לו חזקה חיים אין מפקחין מספק וא"כ במחתרת תנוד
יש ספק שמה כבר הוא מת תחת הגל כמבואר בנקודות הכסף
וי"ד סי' ש"ז דחזקה חי אין לו דהרי רגע קודם הנפילה הי
בר קטלה ע"כ אין מחללין מספק. אך באמת גוף דברי המג"א
ל"ע וכבר תמה עליו בהגהות הגרע"א שם. וגם ל"ע עובא
דהרי מפורש בגמ' (יומא פ"ב ע"א) דגם בספק עכו"ם
מפקחין ובזה ודאי ל"ש חזקה חי כמוזן וכן הוא בספ"ק
דכתובות (דף ע"ו ע"ב) ע"כ הקושיא ממחתרת כעת הדבר
לע"ג אללו. אולי יש לכ"ה דברים צדק ימחול להודיעני כי הוא
בעיני תמיכה רבתי.

והגני ידידו דוש"ת באהבה.

יואב יהושע חופ"ק קיבצק

גם במחתרת אם נפל עליו הגל הרי אז צודאי שוב לא יכרוג
וא"כ כשצאים הרבה אנשים ורואים נפילה הגל שפול עליו
הרי זה כ"ל ולמה אין מפקחין. וא"כ לכאורה מוכח כוונת
הש"ס דכיון דמפקיר עלמנו למיתה צעה שהוא במחתרת, ע"כ
אין מלכ בהשבת גופו כמו בזמון.

וראיני בספר ישועת ישראל להגאון מקושנא ז"ל ב) דהביא
ש"ס הזה להוכיח, דמחללין אף צבצא עלמנו לדי
סכנה. והוא לפלא כי הוא ראי לשהור, דודאי מאב על צנו
דיש לו דמים אין שום ראי, שהרי לא סיכן בעלמנו כלום ומה
זה ענין לסיכן בעלמנו.

וגם יש כדמות ראי מעירוצין (דף כ"ט ע"ב) גבי ר' הניחא
שאכל חני נחש מהב"ל, וקאמר הש"ס דלכך בקשו עליו
רחמים וען שהשעה לריכה לו, וכחצ שם הריעצ"א דאליה הי
כדאי לחוב בעלמנו ולא היו מתפללים עליו, וא"כ מכ"ש דאין
מחללין צבצ"ג.

אך באמת נראה דכל זה אינו, וצודאי מחללין, ול"ש בזה
אבידה מדעת, דדוקא גבי ממון שהוא שלו שפיר אם
מאבד לדעת אין חקקין לו, והרבה סוצרים דהוא הפקר, משא"כ
באזדה נפשו דהוא אינו שלו רק נפשו קנוי לשמים ג).

ומטעם זה תמה בהש"י הרי"מ חח"מ סי' א' על הפנימי
דמכות דל"ש בנפשות לומר שלא נהרוג אותו וען
שמודה ואומר בפניכם הרגתי, דדוקא צקנס שייך הודלח בע"ד
משא"כ להרוג עלמנו שהוא כמו שהורג את אחרים ול"ש הודלח

ברכי יוסף אורח חיים סימן שא ס"ק ו

דין כה. אין יוצאין בקמיע שאינו מומחה ואם הוא מומחה יוצאין וכו'. מעשה באיש אחד שמצא סגולה אחת בספר
כ"י מאדם גדול מהראשונים למי ששתה סם המות לכתוב לו, ותכף מקיא האדם וחוזר לבריאותו. ואירע כמה

פעמים שאיזה נער או מר נפש בכעסו שתה סם המות וזה האיש כתב קמיעא זו ועשה והצליח, שהקיא אותו הבריאו. ויהי היום ליל ש"ק אירע שנערה ישראלית שתתה סם המות והתחילו לה דבקי מיתה ובאו אצל האיש הלז בליל שבת וקם וכתב הקמיעא לנערה ותכף הקיאה ועמדה על בוריה. וביום השבת נודע בעיר כל אשר נעשה ולעזה עליו המדינה שחילל שבת בשאט נפש וכתב ונתן בידה. והוא השיב דפקוח נפש דוחה שבת. והיו מגמגמין בדבר. אי לזאת שאל שאל האיש אם חטא בזה ואם תמצא לומר שחטא אי עבר אדאוריתא או אדרבנן.

והנה לפום ריהטא היה נראה דלאו שפיר עבד, דאע"ג דהלכה רווחה דמחללין השבת בשביל חולה שיש בו סכנה לעשות לו רפואה, מכל מקום היינו דוקא ברפואה שהוא דרך טבע, אבל בדבר שהוא דרך סגולה לא. והראיה דתנן בשלהי יומא (פ"ח מ"ו. פג א) מי שנשכו כלב שוטה אין מאכילין אותו מחצר כבד שלו ור' מתיא בן חרש מתיר. וכתב הרמב"ם בפ"י המשנה ואין הלכה כר' מתיא ו' חרש במה שהתיר להאכיל לאדם ביום צום הכפורים מחצר כבד כלב שוטה הנשוק, שזה אינו מועיל אלא בדרך סגולה וחכמים סוברין שאין עוברין על המצוות אלא ברפואה לבד, ר"ל בדברים המרפאים דרך טבע וכו', עכ"ל. ומשמע דאע"ג דאין ספק בסגולה זו שכבר הוחזקה שודאי תועיל, אפילו הכי כל שאינו רפואה דרך טבע אסרו חכמים לעבור על דת משום רפואה בדרך סגולה. וא"כ דון מינה לנדון דידן כי האף נימא דמילתא כדנא אתמחי שזה הכותב קמיע זו מגנא ומצלא מסמא דמותא, מכל מקום כיון שהוא בדרך סגולה אין לכותבה בשבת ולחלל שבת במלאכה גמורה.

ואף על גב דאשכחן דהתירו לצאת בקמיע מומחה (שבת ס א) וביצת החרגול (שם סז א) וכיוצא, שכל אלו סגולות, מכל מקום לא התירו איסור תורה, שכל אלו אין בהן אלא איסור דרבנן, שאינו מוציא כדרך המוציאין, וכמו שביאר יפה הרדב"ז בתשובותיו חדשות מעתה בלשונות הרמב"ם סימן קנ"ג. ושם העלה הרדב"ז דדעת הרמב"ם דרפואות הסגולות אינם רפואה כלל, ואפילו ספק רפואה אין בהם לחלל שבת באיסור תורה או לאכול דברים האסורים מן התורה. ע"ש באורך. וא"כ בנ"ד לא שרי לכתוב סגולה זו להציל ממות אשר סם לו.

אכן ראיתי להרב אדמת קדש ח"א י"ד סי' ו' שכתב בנדונו אי שרי להאכיל תרנגולת נבילה שהוא סגולה לשוטה. והוכיח שם דהרמב"ן והרשב"א פליגי על הרמב"ם ולא שאני להו בין כשהרפואה היא בדרך סגולה לכשהיא בדרך רפואה בטבע, וכתב דהלכתא כוותייהו, והתיר בנ"ד. וכן ראיתי להרב אחיו בספר פרי הארץ ח"ג סי' ג' מי"ד כתיבת יד, שגם הוא התיר בנדון זה, והעד העיד דרבני שאלוניקי עבוד עובדא להתיר. וא"כ לכאורה נראה דשרי בנ"ד, כיון דכבר אתמחי גברא בסגולה זו וכבר מפורסם דכמה נפשות ניצולו מן המיתה בזה. איברא דצריך לעמוד יפה ולברר דעת הרשב"א והרמב"ן. ועמ"ש הרב מהר"ם בן חביב בתוספת יוה"ך (פג א). וכעת אין הפנאי מסכים עמי. אמנם נראה דאפי' לדעת הרמב"ם דאוסר לעבור איסור תורה לרפאת בסגולה, מכל מקום בנדון דידן דעשה מעצמו והצליח במעשיו, דהנערה הקיאה סם המות וחזרה לאיתנה ועלתה בידו הבריאה של בתולות ישראל, מודה הרמב"ם דאין בו עון אשר חטא, דהרי פסק הרמב"ם פ"ב (הל' שבת הט"ז) שמע שטבע תנוק בים וכו' נתכוון להעלות דגים והעלה דגים ותינוק פטור. וכל שכן הכא דנתכון להציל נפש והצילו. ואפילו לדעת הראב"ד דפליג התם וסבר דאזלינן בתר מחשבתו, דקי"ל כרבא לפי גירסתנו במנחות דף ס"ד, יראה דלא

אמר רבה דחייב אלא כשהעלה דגים ותנוק, דאף דהעלה תינוק אזלינן בתר מחשבה כיון דנתקיימה והעלה דגים נמי, אבל היכא דנתכוון להעלות והעלה תינוק לחוד בלא דגים, אף לרבה לא אזלינן בתר מחשבה כיון שלא נתקיימה.

והכי משמע מדברי התוספות בסוגיא שכתבו להעלות דגים והעלה דגים ותינוק רבה אמר חייב לא דמי לאופה מי"ט לחול דפטר מטעם הואיל, ונימא הכא נמי הואיל ופטר ליה אתינוק פטר נמי אדגים, דהתם וכו', עכ"ל. והשתא אי אמרת דלמ"ד חייב, נתכוון להעלות דגים והעלה תינוק לבד חייב, דאזול בתר מחשבה אף דלא נתקיימה כלל, מאי קאמרי הואיל ופטר ליה אתינוק, הרי גם בתינוק לחוד חייב כיון דחשב להעלות דגים ולא שייך הואיל, אלא משמע דלכ"ע אם נתכוון להעלות דגים והעלה תינוק בלא דגים פטור, ומשו"ה הקשו ותירצו התוס'. ואף על גב דלמ"ד חייב אמרו שם דהוא הדין שחט ב' חטאות ונמצאת ראשונה כחושה בבני מעיין דחייב דבתר מחשבתו אזלינן ולאיסורא קא מכיין, והרי התם השניה שחשב לאיסור היא נצרכת, דהא נמצאת הראשונה כחושה בבני מעיין ונמצא דהמחשבה לא יצאת לפועל, שאני התם שחשב ונתכוין במעשה ועשה אותו בכונת איסור, ואחר שעשה המעשה בכונת איסור נמצאת הראשונה כחושה בבני מעיין, ומשו"ה חייב למאן דאמר, כיון דהמחשבה והמעשה שעשה היה בכונת איסור מתחילה ועד סוף, אלא דבתר הכי ממילא נתגלה שהראשונה כחושה, משא"כ בנתכוון להעלות דגים והעלה תינוק לחוד, דמחשבתו לא נתקיימה בפועל כלל, דאז שפיר לכ"ע פטור ולא אזלינן בתר מחשבתו. וכיון שהוכחנו דגם למאן דאמר חייב, אם נתכוון להעלות דגים והעלה תינוק לחוד פטור, ק"ו בנדון דידן דכיון להציל נפש והצילה דודאי פטור. ואף על גב דגבי נתכוון להעלות דגים וכו' הוי פטור אבל אסור, הכא יראה דגם לדעת הרמב"ם אין בו איסור כלל, דכיון דאמרו בירושלמי (יומא פ"ח ה"ה) והביאו הטור לקמן סי' שכ"ח דבפקוח נפש השואל הרי זה שופך דמים ואין צריך רשות מבית דין. א"כ זה האיש דסבר דליכא ספיקא בהא, וכתב ונתן ולשם מצוה עביד, ולא שאל רשות כיון דהשואל שופך דמים, אף דלדעת הרמב"ם אין מחללין שבת בדבר סגולה, ויצאה מחשבתו וע"י הסגולה הוויא הצלת נפש, נראה דלית ביה סרך איסור אפילו מדרבנן ולמפרע מצוה גדולה עשה. כנ"ל לכאורה.

Too see the article in Headlines Book I on whether there's an obligation to save someone that put themselves in danger [click here](#)

רמ"א יורה דעה הלכות מזוזה סימן רצא סעיף ב

הגה: ועובד כוכבים שבקש שיתנו לו מזוזה, ורוצה לקובעה בפתחו, אסור ליתנו לו (כך השיב מהרי"ל). ונראה לי דמ"מ במקום דאיכא למיחש משום איבה, ושירע משום זה לישראל, שרי (כנ"ל).

שו"ת חלקת יעקב יורה דעה סימן קנח

אם מותר למסור ספר תורה לעכו"ם לאיזה צורך ישראל

נשאלתי מעסקן צבורי אחד שיש לו קשר עם גדולים וספונים, אינם ישראל, העושים הרבה עבור הצלת ישראל בארץ הדמים, אשכנז ואגפי, ובתוכם כומר אחד המצוין מאד במעשיו הכבירים להצלת נפשות ישראל, אם מותר לו להעסקן הנ"ל ליתן להכומר ספר תורה פסולה במתנה, כי כפי השערתו תהי' מתנה זאת עבורו חשיבות גדולה למאד וזאת תהי' סיבה נמרצת להלהיב נפשו ולבו לעשות מעשיו הטובים עבור הצלת ישראל ביתר שאת ויתר עוז.

א) ביו"ד סוסי' רצ"א ברמ"א וז"ל ועכו"ם שביקש שיתנו לו מזוזה ורוצה לקובעה בפתחו אסור ליתנה לו (כך השיב מהרי"ל) ונ"ל דמ"מ במקום דאיכא למיחש משום איבה ושירע לישראל משום זה שרי עכ"ל רמ"א. וז"ל הד"מ בשם כתב מהרי"ל נשאל ממני אם רשאים ליתן מזוזה לשר אחד שביקש מאד לקבוע מזוזה על פתח המבצר ונדר להטיב בעבור זה לכל היהודים כל ימיו ואם ימאנו ח"ו תיפוק מיני' חורבא ואסרה מהרי"ל, ונ"ל דאם יש לחוש לאיבה מעכו"ם שרי דהרי ודאי התירו כמה דברים משום איבה עכ"ל הד"מ, ודברי מהרי"ל הנ"ל מובא גם בדרישה לאסור. ובשאלת יעב"ץ ח"ב סי' קכ"ב, מובא במשמ"ש סי' רצ"ב, מביא ירושלמי פאה פ"א ה"א, בארטבן ששלח לו רבינו הקדוש מזוזה וכן הוא במדרש רבה בראשית סוף פ' ל' והאי ארטבן משמע שהי' עכו"ם, ומבואר כפסק הרמ"א דשרי, ואף ארטבן לא שאלו כלל מרבי. אכן בפני"מ שם על הירושלמי מפרש ארטבן שם יהודי שהי' בודק מזוזות ומצאו קסדור אחד וכו', ובבה"ג סוף הל' מזוזה מיייתי שתי מעשות דארטבן זא"ז, ומשמע דהוא הוא, ומשמע דהי' ישראל, וא"כ אין ראי' מזה דמותר לשלוח לעכו"ם, ובערוך ערך ארטבן הי' קורין אותו ע"ש עירו, ובמוסגר שם, א"ב, הוא שם אדם אצל פרסיים והי' נקרא בשם זה מלך ובנה עיר על שמו, ורש"י ביומא י"א פירש ארטבן שם האיש או שם האומנות, והג' ר"ץ חיות בשם האריך להגי' במקום רבי "רב" יען כי בימי רב ור"י באו הפרסיים לבבל וארטבן הוא שם מלך פרסיים, ובאמת בירושלמי ובבה"ג מבואר "רבנו הקדוש" וקשה להגיה דצ"ל "רב", רק ארטבן שם איש ממקום ארטבון שבנה מלך פרסיים, להערוך הנ"ל.

ב) והנה נאמנים עלינו דברי הרמ"א דבמקום איבה מותר, ובפ"ת שם גם בשם יעב"ץ ובאר שבע סי' ל"ו, מובא דבריהם במשמ"ש בארוכה, ובני"ד היודע בטוב עד כמה הדברים מגיעים עדיף עוד יותר מחשש איבה, דיוכל לצמוח מזה הצלת נפשות ואף רק נפש אחת. ואם הי' הדבר נוגע לענין מזוזה ודאי דמותר, ועי' שבת קכ"ז א' בר"י שהלך אצל מטרוניתא וחלץ תפיליו ברחוק ד' אמות שלא יכנסו דברי קדושה במקום טומאה, ובמג"א סוסי' צ"ד דלא יתפלל במלון של עכו"ם, כיון דלא רצה ר"י ליכנס בתפילין לבית עכו"ם, ק"ו להתפלל, וכיון דקימל"ן שם בשו"ע דבשעת הדחק מותר גם כן להתפלל בבית עכו"ם אם כן ק"ו דלא שייך ג"כ בשעה"ד איסורא דלא יכנס דברי קדושה במקום טומאה, ברם כל זה אינו ראי' רק לענין ישראל דמותר לו ליכנס עם תפיליו לבית עכו"ם ולא למסור תפילין או שארי דברי קדושה ביד עכו"ם דאפשר יבואו לידי בזיון או שלא ינהגו בהם כבוד הראוי.

ג) תבנא לדידן, ליתן ס"ת פסולה לכומר עכו"ם, שיוכל לצמוח מזה הצלת ישראל, כיון דלענין מזוזה מבואר

ההיתר ברמ"א משום איבה, ובסי' רפ"ב סי"ח לענין יחיד שמוכר ס"ת שלו שתי דעות אי מותר להשתמש בדמיו, וברמ"א אם הי' בו טעיות לכ"ע שרי, ובטו"ז שם ס"ק י"ב וז"ל זה מדברי הריב"ש מביאו ב"י אם חסר אות אחת או שיתר אות אחת כיון שהיא פסולה אין בה קדושת ס"ת והוי כחומשין דמכרוהו ז' טובי העיר וה"ה ביחיד - מבואר דס"ת פסולה אין בה קדושת ס"ת רק כחומשין ודומה למזוזה ותפילין עי' ס"ח שם, א"כ שייך היתר דרמ"א גם בני"ד, וכה ראיתי במשמ"ש בשם ישו"ע סוף הל' ס"ת בשם נכדו הר"ן אורנשטיין להתיר למכור ס"ת לערכאות היכי דיש חשש איבה, ולא נודע לי טעמו בבירור, אכן ודאי לאו כל אנפין שוין, והחכם עיניו בראשו, לידע שלא ינהג בה מנהג בזיון.

(ד) אחר כתבי, ראיתי בתשו' מהרי"א, לר"י אסאד סי' רפ"ט, לאסור למסור ס"ת לעכו"ם מקרא מפורש מלכים-א כ' כששלח מלך ארם בפעם הב' לאחאב והי' כל מחמד עיניך ושימו בידם ולקחו וגו' ויאמרו אליו כל הזקנים וכל העם לא תאבה ואל תשמע לו וגו' וברש"י שהי' אחאב מכבד את התורה, הרי שהזקנים וכל העם גזרו אומר שלא ליתן לו את התורה, וכדרשת חז"ל שם "מחמד עיניך" זה התורה, עי' סנהדרין ק"ב, וכדין עשו שהרי נעשה להם נס שנצחו המלחמה, ואף דקרוב לודאי שמלך ארם לא היה מזלזל בס"ת שביקש מידו. לפענ"ד אין משם ראייה דאדרבה כיון שמלך ארם ביקש זאת בדרך נצחון, קרוב לומר שיתעולל בה ע"ד "ידו פרש צר על כל מחמדי" באיכה א', וברש"י שם על ס"ת, וחפשי ומצאתי כל האגדה הנ"ל בתנחומא שמות כ"ט, ובמפרש שם, בשם היפ"ת, וז"ל "לזה רוצים ליטול ס"ת מהם בכדי להתעולל בה או להעבירם על הדת, והי' צריך לעצתם שנסתפק אם מותר ליתן להם אף על פי שינהגו בה מנהג בזיון מפני הסכנה, ומ"מ השיבוהו הזקנים שיש לבטוח בהקב"ה שיושיעם (יפ"ת)" - וממילא אין שום ראי' משם. וחוץ מזה בשם מיי"ר בס"ת כשרה ובני"ד בפסולה, ובאופן שיש לשער על בטח שהמתנה תהי' לו לכבוד, אפשר לסמוך שבודאי ינהג בה כבוד ואין לחשוש לבזיון ח"ו. גם מה שהביא מהא דשבת קכ"ז הנ"ל שאל יכנסו דברי קדושה במקום טומאה, כבר נתבאר, דבשעה"ד ומכש"כ בני"ד אין לחוש לזה וכנ"ל. ועי' נדה ו' ב' כדאי ר"א לסמוך עליו בשע"ד וברש"י שם, שני בצורת הוי ולא רצה להפסיד טהרות, אף על גב דודאי לא הי' בגדר סכנה, דאל"כ פשיטא, רק משום שיכול להסתעף מזה סכנה על צד הרחוק (שו"ת רע"א סי' ס"ט), מכש"כ בני"ד שהסכנה מרחפת, ורגלים לדבר שיצמח הצלה ודאי דיש לסמוך על פסק הנ"ל.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף סא עמוד ב

תנו רבנן: פעם אחת גזרה מלכות הרשעה שלא יעסקו ישראל בתורה, בא פפוס בן יהודה ומצאו לרבי עקיבא שהיה מקהיל קהלות ברבים ועוסק בתורה. אמר ליה: עקיבא, אי אתה מתירא מפני מלכות? אמר לו: אמשול לך משל, למה הדבר דומה - לשועל שהיה מהלך על גב הנהר, וראה דגים שהיו מתקבצים ממקום למקום, אמר להם: מפני מה אתם בורחים? אמרו לו: מפני רשתות שמביאין עלינו בני אדם. אמר להם: רצונכם שתעלו ליבשה, ונדור אני ואתם כשם שדרו אבותי עם אבותיכם? אמרו לו: אתה הוא שאומרים עליך פקח שבחיות? לא פקח אתה, אלא טפש אתה! ומה במקום חיותנו אנו מתיראין, במקום מיתתנו על אחת כמה וכמה! אף אנחנו,

עכשיו שאנו יושבים ועוסקים בתורה, שכתוב בה כי הוא חיך וארך ימך - כך, אם אנו הולכים ומבטלים ממנה - על אחת כמה וכמה. אמרו: לא היו ימים מועטים עד שתפסוהו לרבי עקיבא וחבשוהו בבית האסורים, ותפסו לפפוס בן יהודה וחבשוהו אצלו. אמר לו: פפוס! מי הביאך לכאן? אמר ליה: אשריך רבי עקיבא שנתפסת על דברי תורה, אוי לו לפפוס שנתפס על דברים בטלים. בשעה שהוציאו את רבי עקיבא להריגה זמן קריאת שמע היה, והיו סורקים את בשרו במסרקות של ברזל, והיה מקבל עליו עול מלכות שמים. אמרו לו תלמידיו: רבינו, עד כאן? אמר להם: כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה בכל נפשך - אפילו נוטל את נשמתך, אמרתי: מתי יבא לידי ואקיימנו, ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו? היה מאריך באחד עד שיצתה נשמתו באחד. יצתה בת קול ואמרה: אשריך רבי עקיבא שיצאה נשמתך באחד. אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: זו תורה וזו שכרה? ממתים ירך ה' ממתים וגו'! - אמר להם: חלקם בחיים. יצתה בת קול ואמרה: אשריך רבי עקיבא שאתה מזומן לחיי העולם הבא.

רמ"א יורה דעה הלכות מאכלי עובדי כוכבים סימן קטז סעיף ה

עוד כתבו שיש לברוח מן העיר כשדבר בעיר.

מסירת נפש לתורה, משמעותה היתה בעיניו לא שיעסוק בתורה הוא עצמו בלבד, אלא להשפיע גם על אחרים שילמדו גם הם תורה: "הוי גולה למקום תורה", נחשב בעיניו לא לגלות למקום תורה על מנת ללמוד שם הוא עצמו בלבד, אלא ללמד גם אחרים. "הלא כך למדנו כביכול בכבודו ובעצמו, בעזבו את משכן כבודו שבשמים וברדתו לעולם הזה, כדי ללמד ולהביא אחרים בסוד תורתו", כך היה מדגיש.

בלמדו בתור פרוש במינסק, בהיותו בגיל של עשרים וכמה שנים בלבד, כפי הנראה בשנות תרכ"ב תרכ"ג, היה בעונה אחת, מרצה ב"קלוין של פיגל" שער בפני בחורים לומדים וגדולי תורה. על תלמידיו או נמנה ר' גרשון אברהם, מי שנתפרסם לאחר מכן בתור אחד מגדולי התורה במינסק.

עקב התמדתו היוצאת מגדר הרגיל ולרגלי התאמצות גופנית יתירה, חלה ונאלץ לחזור לביתו, שם פקדו עליו הרופאים להפסיק לפי שעה את תלמודו. דמעלה משנה אף לא פתח שום ספר, כי היה קשה עליו העיון והמחשבה וגם בתפלה לא היה יכול לצמצם את מחשבתו ולהתבונן והצטער הרבה מזה כי נכזבה תוחלתו לעסוק בתורה. עד כדי כך נחלש. הדבר נמשך עד שנת תרכ"ה בערך. לאחר שהרגיש כי בריאותו הגופנית שבה לאיתנה, היה לעומת זה, שבור ונופל ברוחו. "וכי מילתא זוטרתא היא זו, בטול תורה כה רב!".

יש להכיר זאת מתוך הפתקה שכתב לצדיק הנודע ר' נחום'קה מהורודנה (תקנ"ב—תר"מ). על מציאותה של פתקה זו סיפר לכותב הטורים חתנו של ר' נחום'קה, הרב הגאון המפורסם הישיש ר' גבריאל זאב (הידוע בכינוי "ר' וולולה") מרגליות זצ"ל. בערב שבת אחד בין השמשות בשנת תרכ"ו הריק ר' נחום, לרגל קדושת השבת, את כיסיו בחפזון. מצא אז ר' גבריאל זאב, שהיה באותו פרק אברך סמוך על שולחן חותנו, בין יתר פסות הניר מכתב קצר, שתוכנו היה כדלקמן:

1. "ותמיד היה מספר חסדי ה' עליו באמרו: מי מלל לי כי במחי החלש כזה אוכל לעסוק אח"כ כשבעים שנה בעיון הלכה. נפלאים מעשי ה'. אמנם בכל ימי חייו היה נזהר וכאשר עסק עמנו בעומק ובעיון הלכה אחרי ג' או ד' שעות היה מפסיק, באמרו: איני רשאי להכביד על מוחי יותר מדי בבת אחת" — (בנו הגאון ר' אריה ליב בספרו "מכתבי חפץ חיים").

„אני מבקש מאד מהוכח שיוראיל נא בטובו להתפלל עלי שהבוית"ש

יחזק את לבי כדי שאזכה לעבוד אותו באמת ובלב תמים. אני יודע את
מך ערכי כי חוטא ופושע אנכי. הכותב בלב דואב, נשבר ונדכה. ישראל
מאיר בר' ארי' זאב הכהן מעיר ראדין".

בליל השבת שאל ר' גבריאל זאב, מתוך סקרנות, את חותנו אודות כותב
המכתב, אשר על כך ענהו האחרון:

„אין זו הפעם הראשונה. כבר קבלתי ממנו כמה מכתבים מעין זה. זהו
אברך חריף ומצוין, בעל מח גדול ובעל מעשים כבירים!".

העובדה כי חלה באופן כה רציני עקב התאמצות יתירה והתמדה, השפיעה
השפעה עצומה על כל מהלך חייו של ר' ישראל-מאיר. הדבר גרם לכך, כי מאז
והלאה התנהל אצלו הכל לפי סדר קפדני. תכופות היה מציג זאת כדוגמה, כי
אסור על הלומד להזניח את המצוה של „ונשמרתם מאד לנפשותיכם"², כי המובן
הנכון של „מתמיד" הוא כפי שהיה רגיל ר' הירש ליב (הנצי"ב מוולוז'ין) לומר:
„ללמוד בשעת למוד, לסעוד בשעת סעודה ולישון בשעת שינה" וכי פעמים
אין החשק להתמדה יתירה אלא אמצעי של היצר הרע כדי להתעות את האדם.
מתוך אי יכולתו לסבול את חשקו של הבחור ללמוד תורה, הרי הוא משריש
בו רעיון כי יתחיל ללמוד שמנה-עשרה או עשרים שעות במעת-לעת. בסופו של
דבר הוא נחלה ונאלץ להפסיק את תלמודו לגמרי.

בתור דוגמה היה מספר, כי בעסקו ערב אחד בפלפולה של תורה עם ר'
אליהו מקרטינגה, כשהגיעה שעת עשר הנמיך הלה את שלהבת המנורה, תוך
הערה: „יום מחר אף הוא יום, עתה הגיעה שעת שינה".

בשנת תרכ"ח נתמנה ר' ישראל-מאיר ראש ישיבה בושילישוק, פלך וילנה,
בישיבה שיסד ר' יצחק הכהן קפלן, תלמיד חכם מנכבדי המקום. משכורתו היתה
חמשים רובל ל„זמן" ומזונות על שולחנו של מיסד הישיבה.

בפרוס הפסח, לאחר קבלו את כל חמשים הרובלים בבת אחת ובהתכוננו
לנסוע לביתו לחג, נודע לו כי שידוכה של יתומה עניה מבנות העיירה עומד
להבטל, עקב זה שאין ידה של הכלה משגת להוצאות החתונה. החתונה היתה
מיועדת להתקיים עוד בראש חודש ניסן וכעת אך ימים ספורים לפני הפסח.

2. ראה רמב"ם פי"א ה"ד מהלכות רוצח, האומר: „מצות עשה להסיר כל מכשול
שיש בו משום סכנת נפשות ולהשמר בדבר יפה יפה שנאמר השמר לך ושמור נפשך" (ראה
גם „מנחת חנוך" מצוה תקט"ו ו"תורה תמימה" דברים, ד', ט').

Riddles of the week

#1

בראשית פרשת בראשית פרק ג פסוק ג

וּמִפְרֵי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ-הַגֵּן אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְעוּ בּוֹ פֶן-תִּמְתּוּן:

רש"י שם

ולא תגעו בו - הוסיפה על הצווי, לפיכך באה לידי גרעון, הוא שנאמר (משלי לו) אל תוסף על דבריו:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תמו סעיף ג

גגו של אינו יהודי שהיה סמוך לגגו של ישראל ונתגלגל החמץ מגגו של אינו יהודי לגגו של ישראל הרי זה דוחפו בקנה.

ט"ז שם ס"ק ה

ה"ז דוחפו כו'. אבל לא יטלטלנו אפי' בח"ה דלמא אתי למיכל:

רמ"א אורח חיים הלכות יום הכיפורים סימן תריב סעיף י

הגה: מותר ליגע ביום הכפורים באוכלין ומשקין וליתן לקטנים ולא חיישינן שיאכל או ישתה אם יגע (תה"ד סימן קמ"ז).

ט"ז שם ס"ק ח

ליגע כו'. כתב בת"ה סי' קמ"ז דטוב ליזהר כמו בחמץ בפסח וכו'.

מגן אברהם שם ס"ק ו

מותר ליגע. ול"ד לחמץ בפסח כמ"ש סי' תמ"ו ס"ג דהתם כיון שאוכל שאר דברים חיישי' שמא יאכלנו ג"ז משא"כ כאן (ד"מ ת"ה ב"ח ס"י תרי"א) ומשמע שם דלהר"ן והמ"מ אסור ליגע באוכלין כי אם צריך ליתן לתינוק שאינו יכול ליטול מעצמו.

#2

בראשית פרשת בראשית פרק ב פסוק א - ג

(א) וַיִּכְלֹה הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל־צִבְעָם: (ב) וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְכַל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: (ג) וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יּוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בּוֹ שָׁבַת מְכַל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:

משנה מסכת אבות פרק ה משנה ו

עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות ואלו הן פי הארץ ופי הבאר ופי האתון והקשת והמן והמטה והשמיר והכתב והמכתב והלוחות ויש אומרים אף המזיקין וקבורתו של משה ואילו של אברהם אבינו ויש אומרים אף צבת בצבת עשויה:

תלמוד בבלי מסכת שבת דף לד עמוד ב

תנו רבנן: בין השמשות ספק מן היום ומן הלילה, ספק כולו מן היום, ספק כולו מן הלילה - מטילין אותו לחומר שני ימים.

Answers to the Questions

#1

חזקוני בראשית פרשת בראשית פרק ג פסוק ג

ולא תגעו בו לאכלו כמו ובנבלתם לא תגעו לפי הפשט והאמת כל המוסיף גורע ואין זה סייג לתורה הואיל ואמרה שהקב"ה אמר לא תגעו בו.

תורת חיים מסכת סנהדרין דף כט עמוד א

שנאמר אמר אלהים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו. ומתוך התוספת גירעו שדחף הנחש את חוה על האילן עד שנגעה בו אמר לה כשם שאין מיתה על הנגיעה וכו'. ואם תאמר כיון דידעה חוה שלא נצטוו על הנגיעה אמאי השגיחה עצמה בדברי הנחש במה שאמר לה כשם שאין מיתה בנגיעה וכו' ויש לומר דבשעה שצוה הקדוש ברוך הוא לאדם שלא לאכול מן העץ לא היתה חוה שמה ולא שמעה הצווי דהכי משמע מדכתיב ויצו ה' אלהים על האדם לאמר מכל עץ הגן וגו' אלא שאח"כ אמר לה אדם לחוה את מצות השם שלא לאכול מן העץ ולפי שהנשים דעתן קלות לכך עשה לה סייג וגדר והוסיף לה על צווי של מקום ואמר לה שהקב"ה אסר גם הנגיעה כדי שתרחק ממנו לגמרי וכיון שחוה היתה סבורה שהקב"ה אסר גם הנגיעה לכך כשדחפה הנחש עד שנגעה באילן ולא מתה האמינה לו שכשם שאין מיתה בנגיעה כך אין מיתה באכילה וחזקיה דיליף מהכא שכל המוסיף גורע ממה שהוסיף אדם לחוה קא יליף שע"י כן אכלה חוה וגרמה שגם הוא אכל ממנו דכיון שאכלה היא ולא מתה אכל הוא ג"כ.

מנחת חינוך מצוה תנד אות א

שנמנענו שלא נוסיף בתורה שבכתב ולא בתורה שבעל פה וכו'. מצוה זו מבוארת בר"מ פ"ב מהלכות ממרים, והנה הר"מ כתב כאן בה"ט דהלאו הזה הוא באם בית דין עשו סייג לתורה בלא תעשה שלא יעשו, כגון שלא לאכול בשר בחלב, ואומרים שאיסור בשר עוף הוא מן התורה, עוברים בלאו הזה דבל תוסיף. אך אם אמרו דמותר מן התורה רק הם עשו סייג וגדר כדי שלא יבואו לפרוץ באיסור תורה, אין זה מוסיף אלא עושים סייג לתורה ומצוה היא, וכו', והראב"ד בה"ל ממרים כאן השיג על הר"מ וכו', וסברתם נראה כיון דהתורה ציוותה לעשות סייג לתורה מושמרתם את משמרת, א"כ זה מצוה מן התורה, ולא שייך בל תוסיף כיון שהקב"ה ציוה כן שיעשו סייגים וגדרים, ורק בעשה שייך כאשר יבואר בס"ד. ועיין בסנהדרין כ"ט ע"א מבואר שם אמר חזקיה מנין שכל המוסיף גורע שנאמר אמר אלקים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו, ועיין ברש"י בד"ה ולא תגעו, דעל ידי זה נכשלה ע"ש, וכן פירש רש"י בחומש שם ע"י שהוסיפה וכו' שנאמר אל תוסף וגו'. ובדאי אדם אמר לה כן, דאם היא בעצמה אמרה כן אין ראייה מה שדחפה ונגעה אם היתה יודעת האמת, ומבואר דאדם עשה שלא כדין מה שהוסיף, ובאמת מצוה לעשות סייג להרחיק מן העבירה, א"כ לא שייך מוסיף. ולדברי הר"מ ניחא, דאמר לה בשם השי"ת שהוא ברוך הוא ציוה כן, ועל ידי זה הוסיף שלא כדין, דאילו היה אומר לה דזה הוא רק סייג ולא מפי הקב"ה לא נכשלה. אבל לדעת הראב"ד לא עשה עבירה כלל כי לדבריו רשאי לומר על דרבנן תורה, ומוכח כדברי הר"מ. אך אין למדין הלכות מתוך אגדה:

רוח חיים אבות פרק א משנה יז

ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה. רצה לומר בעניני הגוף השתיקה מדה טובה. אבל בדברי תורה צריך לדבר דוקא בפה מלא. כמאמר חכמינו זכרונם לברכה עירובין (נד.) על פסוק (משלי ד, כב), "כי חיים הם למוצאיהם", בפה. ואף על פי כן לא תחשוב שהלימוד עיקר אלא המעשה. וכל המרבה דברים מביא חטא והראיה לזה באבות דרבי נתן (פ"א, ה) מאדם הראשון שהוסיף מדעתו לחוה איסור הנגיעה באילן למיגדר מילתא ובא מזה לידי גרעון. ומה שאמר לעיל (פ"א משנה א') ועשו סייג לתורה היינו אם מודיעים לההמון מהו עיקר הדין ומהו הסייג כי אז אף אם יעברו חס ושלום על הסייג על עיקר הדין לא יעברו על כל פנים. אבל אדם הראשון אמר לחוה גם על הנגיעה צוה הקב"ה לכך בא לידי גרעון כי כל המוסיף גורע:

שם משמאל שנת תרע"ח

ונראה שכפי שאמר אדה"ר ה' כשורה וחוה שגגה שגגה קלה בנגינות הטעמים. והיינו דבכתוב ולא תגעו בו מוטעם באתנחתא, ולפי"ז קאי פן תמיתון אכל מה דכתיב לעיל מיני' בין אכילה בין אנגיעה, אבל אדה"ר היתה כוונתו להטעים האתנחתא בתיבות לא תאכלו ממנו, ועל איסור אכילה לא ה' בדעתו לומר לה שום טעם, שבאמת העבירה עצמה לעבור את פי ה' היא יותר גרועה מכל מיני עונשין, שהעונשין הם רק תיקונים. הא למה זה דומה, לרופא המשקה להחולה סם מר לרפואתו, שטוב יותר לסבול המרירות של המשקה מלאבד את כל חייו. אבל העבירה עצמה היא מר ממות, וע"כ לא רצה לומר לה העונש, ודי במה שאמר כי הש"י צוה שלא יאכלו. אלא על הנגיעה שהוא עצמו עשה סייג לדבריו אמר לה פן תמותון, שהנגיעה תסבב מיתה רח"ל. וחוה שגגה בשמעה וחשבה שהאתנחתא היא על תיבות ולא תגעו בו כמו שכתוב לפנינו, א"כ פן תמותון אכילה נמי קאי. והנחש בשמעו שהטעימה את האתנחתא על ולא תגעו בו מיהר והחליט ממנה לא מות תמותון ודאי אלא שמא וכנ"ל. ומעתה האדר"נ שהביא הכתוב כצורתו וכו', שבאמת כך אמר אדה"ר וכך יפה לו לעשות סייג לתורה, ולא חטא בזה מאומה, כי הוא הטעים האתנחתא על לא תאכלו ממנו. ובמדרש שחוה הוסיפה על הציווי, היינו שכללה הנגיעה עם האכילה והעמידה האתנחתא על הנגיעה, וזה לפיכך באה לידי גרעון, הוסיפה לכלול הנגיעה בכלל האכילה, ובאה להחמיר על הנגיעה שתהי' בכלל האכילה, גרעה את החומר מן האכילה ועשתה רק לגדר ולא לגוף העבירה:

הרי"מ

אך עיקר החטא היה מה שאמרה שה' צוה זאת לאסור הנגיעה, ושעל הנגיעה גם כן יש חיוב מיתה כמו על האכילה והשוותה איסורה לאיסור השי"ת וזה היה החטא, כי אם אמרה לנחש שהיא בעצמה גדרה זאת שלא ליגע, לא היתה עוברת על מאמר השי"ת.

בראשית

איתא במדרש (בר"י יט ד) הה"ד אל תוסף על דבריו פן יוכיח בך ונכזבת וגו' (משלי ל ו), שבשביל שהוסיפה הנגיעה על כן באה לידי חטא עי"ש. אף שמצינו שחכמים עשו סייג לתורה (אבות פ"ג מ"ג), ולכאורה מה לא טוב באיסור שעשתה חוה שהוסיפה בנגיעה לעץ הדעת, הלא צריך כל אחד ואחד לעשות לעצמו סייג וגדר שלא יבוא לאיסור.

אמרי

תוספות יום טוב מסכת אבות פרק ה משנה ו

אבל אני אומר שגם החכמים ז"ל זו דעתם ולא נפלאת מהם חלילה. כ"ש שממקרא מלא וזיל קרי בי רב הוא. ולא אמרו שנבראו בערב שבת אלא על ידיעתו כמו הכל צפוי. וכדברי המאירי. ומאמרם תנאי התנה בששת ימי בראשית על הים שיקרע וכו'. נראה בעיני שאין ענינו כלל לסלק שני רצון. אבל הוא שוה למאמרם שכתבתי בפ"ב מ"ח שאמרו בפסוק יום הששי שהתנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית על מנת שיקבלו עליהם ישראל ה' חומשי תורה. וזה אין בו דבר טבעי. אבל הוראה על תכלית בריאת העולם שלא נברא אלא בשביל קבלת התורה לישראל ושם לא יקבלוה יחזור העולם לתוהו ובוהו. כי לא נברא אלא לתכלית זה. וכך כל אלו התנאים ע"ז הצד נאמרים בכל לשון של זכות ויפוי כח לישראל. שהקב"ה התנה במעשה בראשית עם הים שיקרע לישראל. שבשביל זה הוא בורא הים. וכך בשמש שיעמוד ליהושע. שבשביל זה נברא. והשרישונו בזה השרשה גדולה באמונה שהכל לא נברא אלא בשביל ישראל. מסכים למאמרם בראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית. ומאמרים רבים להם שאמרום לשבח ולזכות ישראל. ולא נכחש שעם מאמרם זה כיונו ג"כ לומר שהוא יתברך ויתעלה מגיד מראשית אחרית. ומביט לסוף דבר בקדמותו. אבל זה מצד שכך היא ידיעתו יתברך כענין הכל צפוי. אבל לא שבאו וכיונו בזה לבטל שני רצון וידיעה. כי מעולם לא נתחייבו בזה. שכבר קדמם הנביא ישעיה לסלק זאת המבוכה באמרו (ישעיה נ"ח) כי לא מחשבותי [מחשבותיכם] ולא דרכיכם [דרכי] שאין להקישן יחד. ולא נבוא להסתפק. ולא כיונו בלשון תנאי התנה אלא כלשון המדרש שביום הששי.

רמ"ע מפאנו מאמר חקור הדין ח"ג פרק יג

ובפולגתא דתנאי בשיעור בין השמשות מר חשיב זמן בריאת עשרה דברים מששקעה חמה וכל זמן שפני מזרח מאדימין ואז מעשרין את הדמאי כי כל אחד מהם יאמר עליו דין מאי כי לא ידעו מה הוא עד בא יומו לצאת לפועל כדלעיל ומערבין ערובי חצרות שלא נתקנו אלא משום דרכי שלום וכל י' דברים כן ובארנוהו וטומנין את החמין כטעם קברו של משה והרמז מים תבעה אש ליהנות בשבת ממה שהוכן בערב שבת והותרה ההטמנה בדבר שאינו מוסיף הבל כי היתה מיתתו לרצונו קיום מצות עשה והוא קבר את עצמו כמו שזכרנו בחלק השני פרק י"ג וכל אלו העשרה דברים לא נבראו אלא בכח שהוא כלאחר יד ומר חשיב בריאת המזיקין בלבד כטעם אמירה לנכרי שהותרה אפילו באותה שעה כהרף עין והוא עושה לאלתר אבל לדעת עצמו ולצרכו כתיב לא ישבותו ואם שבת חייב מיתה לא שנא ביום שבת ולא שנא באחד משאר ימי השבוע.

(ג) **כריאה**. הט' שנבראו לו י' דברי' בע"ש
 בין השמשות ולא הוסיף הקב"ה
 מחול על הקודש הוא משום דתמן תנין במס'
 שבת פי"ב זה הכלל כל העושה מלאכה ומתקיימת
 בשבת חייב חבל מלאכה הכלתי מתקיימת פטור ח"ס
 עשה בשבת וכל פטורי דשבת אסורים משום גזירה
 משא"כ לגבי קוב"ה דלא שייך גזירה א"כ מותר
 לכתחי' וכל אלו עשה דברים הם דברים כלתי
 מתקיימות כ"א לזמן מה פי הבאר ופי האתון
 והמן והמטה כולן הוו לשעה ולא תמיד כדרך כל
 מעשה בראשית מסו ה הותרו לעשות בשבת ואף
 כיוון מלאכתו לזמן הזה כדי להודיע את אשר יקרא
 להם באחרית הימים ורמו להם הגליות והחורבנות
 כי הודיעם דהלווחות שהיא א' מאלו כלתי מתקיימים
 כי הראשונות ישתכרו והשניות נגנזו מאימת השוגאי'
 שלא תהא ידם שולטת בהם בעת החורבן . קבורתו
 של משה הוא כלתי מתקיים הוא ההעלמה אשר
 נתעלם מעין כל חי והוא הוראת הגלות שלא ילכו
 לבקש רחמים על קבורתו בשעת החורבן שם מלו'
 קי"ג סי' ב' ג' :

Selected audio from our listeners

Answers to the Questions

Answers to the Questions 1 *click here*

Answers to the Questions 2 *click here*

Answers to the Questions 3 *click here*

Answers to the Questions 4 *click here*

Answers to the Questions 5 *click here*

Answers to the Questions 6 *click here*

Comments on the Show

Comments on the show 1 *click here*

Comments on the show 2 *click here*

Comments on the show 3 *click here*

Comments on the show 4 *click here*

Comments on the show 5 *click here*

Comments on the show 6 *click here*

Comments on the show 7 *click here*

Comments on the show 8 *click here*

Comments on the show 9 *click here*

Comments on the show 10 *click here*

Comments on the show 11 *click here*

Comments on the show 12 *click here*

Comments on the show 13 *click here*

Comments on Previous Shows

Show 291 – Showering on Yom Tov

Comments on the show 1 *click here*

Selected emails from our listeners

Answers to the questions

Dear Reb Dovid,

Thank you for your program. While I don't always agree with your views I find the open discourse informative and entertaining.

Regarding riddle 1, I believe your question was addressed by HaGaon Rav Moshe Sternbuch who said the issue with the Takana that Adam made was his failure to communicate to Chava that touching the tree was a Gezeirah and should not be equated with the actual Issur of eating the Eitz Hadass.

Best,

Daniel Fialkoff

Gut Chodesh Reb Dovid,

Thank you for another wonderful program.

Riddle #1. In תורה של מעינה של תורה two answers are brought. A) The problem was that Chava said that "Hashem said" not to touch the tree. So this is בעל תוסף. When the חז"ל say to make a תורה לסייג, they make it clear that it's a fence and not the actual original איסור. B) The חידושי הרי"ם says that before the חטא the יצר wasn't as strong so a fence wasn't necessary. Therefore Chava was wrong to add to the prohibition.

Riddle #2. It is possible to explain that בין השמשות actually means ערב שבת. See רש"י to כתובות קג:א. So there is no issue about creation during that time.

Kol Tov

Levi Silman

Comments on the Show

Dear Rabbi Lichtenstein

Kol Hakavod to you for calling out the Aguda. I don't think this would have happened if the Novominsker were still with us. Isn't there a better use for public funds that doomed litigation which only incites anti-Semitism?

As to that Belzer woman, I believe that the Belzer Hassidim have enough smarts to find a way to be together without violating public health laws and infuriating the Israeli public.

Once again, thank you for reminding us that ours is a Torah of life.

Best

C. Ungar

Hi,

Thanks for the Great Program!

In regard to the question posed to R' YY Jacobson concerning R' Akiva.

In the הקדמה to the 4th volume of the שמואל ברכת, he discusses the גמרא in ברכות. He says that the ראשונים there ask that learning Torah isn't יהרג ועל יעבר and how could Reb Akiva give up his life.

They answer that for the קיום of Torah he had to give up his life. Meaning the very future continuity of the Torah was at stake and that's why he endangered himself. But it sounds like for סתם learning he wouldn't have.

ע"ש where Reb Baruch Ber explains that in order to perpetuate the Rorah Reb Akiva felt he had to be ברבים קהילות מקהיל.

Thanks,

Eliezer Lowenstein

Thanks again for the great program; it's always enjoyable and enlightening. I really appreciate your reasonable approach generally especially as to the need to be careful about both Chillul Hashem and potential unintentional homicide these days. But I felt you were a little overboard on saying minyan in shul today is now an absolute Chov vs Yishtadel/we should try (it's an important part of orthodox observance, but you need to weigh against other options).

It was especially interesting when your first riddles answer relates to the problem of making Gedarim into divine law. Your question of how the Rabbanan added Halachos when there is an Issur Ba'al Toseif is answered by the wisdom of Chazal to be clear as to what is Deoraisah vs. what is Derabanan, so there is no addition when we are clear that yes, this law is important too, BUT NOT AS IMPORTANT as the Torah's laws which we do not add too (obviously subject to cases of Shev Ve'al Taaseh which are usually implemented to protect other biblical issues).

To reinforce that, as a Siman/example of our distinction, for Safek Deoraisah we go Lechumrah, but for laws we added for various important reasons, we are more Meikal and distinguish them so that the people will understand and not make the mistake that some are making now in prioritizing minyan/shul/rabbinic additions like Simchas Torah dancing against divine imperatives like Shmirah Me'od, Vahavta Lereacha Kamocha, Lifnei Iver, Chillul Hashem and similar issues that must be considered in our cost benefit analysis of Yishtadel to daven with a minyan.

As R Chaim Shmulevitz noted, being a Jew is really complicated, and we don't require a Ger to learn all of Shas and Poskim and every law, just some examples, because even if they knew every law it's not like they would be set. We do not have a legal system of pure statutes, we understand that there are always competing values and imperatives in virtually everything we do, and we always need to be balancing and considering when this mitzvah on the books is actually an Aveirah...

Good Shabbos and Ya'asher Kochacha!

Michael Traube

I was about 10 years old, when I realized that pre-WWII Germany had been a democracy. That children like me had been living in a country similar to the one I was living in. That they were living in a society that was considered the height of intelligence, advancement, and progress. How did their lives get turned upside down? There must have been signs. It must have been different! It couldn't have been overnight. If I had the ability to see just 10 months ahead, to listen to the recent press conferences of the governor and mayor of NY, I would have laughed and questioned the authenticity of such a clip. I would not have believed that it was possible for words and tones, as those, to be spoken in America! To be uttered in 2020! But, that was before we got to know 2020...

Challenges bring out the true colors of a person, of a community, of a nation, of a leader. Challenges show what is truly in our hearts. What is important to us. Who we care about, and what we are willing to do. We have seen the best in people. Frontline workers sacrificing their own well being to care for others. Delivery men, factory, and grocery workers showing up to work, literally keeping food and necessities on our tables and shelves. Teachers adapting to teaching in challenging online settings, giving our children a sense of stability in the chaos.

But we are seeing the wicked and ugly as well. We are seeing what is in everyone's heart when the going gets tough. 10 year old me would wonder, what would my gentile neighbors have done if we were alive in Germany. How would the people I live among have acted? What would the leaders and politicians I see have done. Today, I realize that they would have not been much different than Germany 1938. Take a good look in the mirror and soak that in. Yes, you so-called leaders of NY state and NYC. You consider yourselves fair, just human beings. But you have failed the test. You have faced a time of challenge with hate, with bigotry, with self-serving righteousness. I don't doubt for a moment that when caught in the wave of Fascism you would have been anything less.

Anyone looking at you through a clear lens sees the words of George Orwell, "The creatures outside looked from pig to man, and from man to pig, and from pig to man

again; but already it was impossible to say which was which". They may have sewn yellow stars on our clothing, you may be designating red zones. The colors may seem different, but they are strikingly one and the same. They are the unifying tone, the identical hue of all anti-Semites, all bigots everywhere. Find the Jew, single him out, place blame, and deflect from the problems, from the real work to be done. In 1938, at best you would not have hesitated, and more likely you would have actively schemed. You are duplicitous, claiming to be interested in this "time of racial change". You are actually using racial strife to your benefit, to serve your agenda. You don't care about black lives, pink lives, or yellow lives. If you cared about lives you would act in the best interest of human life and health regardless of color, religion, or creed, and the data below clearly shows differently. Wake up black America! You are being used as pawns! You are not being given your place in society, you are being used! Racial issues as a cover for political games. Anyone using your color is not looking at you , as a person, as a human being, as an individual!

But why should these leaders actually do the work required? Why work, when this gets out collective gait? This gets out your personal agenda and scorecard with people you dislike? Isn't that what being in power is about? Showing who has the upper hand? Who can and will twist the arm. Settling the score?

Let's take a look at the score. Because the numbers are telling. This is not about Jews or antisemitism. This is about democracy, about the rights of human beings living in freedom. When civil liberties are being broken, when basic democracy is being twisted in the name of science or race, it is a deep, dark, and draconian hole that society will go down, and the Jew is but the canary in the coal mine. Every free thinking individual should shudder at how manipulation can shift reality from freedom, to something thought unimaginable just a short time before. Indeed Germany 1938 can occur overnight...

Let's look at some cold hard facts. Numbers don't lie. But mobs don't read numbers, or fine print, or facts. They scroll. Through Instagram, or Facebook, or inflammatory headlines. At most they watch a clip of so called press conferences. They generalize and brand individual human beings into collective groups of generalization. Depersonalizing wrongdoing, ascribing it with broad brushstrokes. But let me include

some data. Some of the orthodox Jewish neighborhoods being targeted as hotspots with their corresponding rates per 100,000, the real metric to weigh:

Williamsburg 2629.66 and 2058.47,

Crown Heights 2363.48,

Kew Gardens 3348.19,

Boro Park 3869.35, and Far Rockaway 4640.28.

I'd believe from listening to our leaders that these are the only such areas. The highest numbers the city is seeing. Clearly that is why democratic, just, caring humanitarian leaders would single them out. To stop the spread! To encourage mask wearing! To lower hospitalizations and deaths? But interestingly that is not so. How about laying out all the numbers in other areas, from lowest to highest, to really make this point clear. To really drive home the fact that the lowest number in these other neighborhoods, is markedly higher, than the lowest Jewish area being shuttered. Neighborhoods like:

Arverne 3628.19,

Belle Harbor 4003.78,

Fordham/Kingsbridge/University Heights 4270.93,

Jackson Heights 4611.36,

Allerton/Baychester/Pelham Gardens/Williamsbridge 4647.02,

Corona 4661.54,

East New York 4712.66,

Airport/East Elmhurst 4889.99.

Where are these facts buried? In the fine print that most trusting law abiding citizens won't even look at, and where thug's don't even care to check. But as of October 8, 2020 those are the facts. Jewish areas are not the highest in the city, in the very least, they are certainly not alone. Where are the shutdowns and restrictions in these other practically Judenrein neighborhoods? What are the demographics there? How's the

mask wearing going there? Are reporters showing up to film them and show the world these maskless members of society? Are you threatening to shutter their stores, their places of worship? Will you expertly plan to do it some week in December/January in the midst of their holiday week? Why aren't you being the humanitarian that you are, with these high scoring areas?

For the very same reason that you remained silent when mobs filled the streets and ransacked NY in the so called name of racial justice. For the same reason you fail to mention that although more testing leads to more positive cases that death rates have not risen. Why would you mention that? That is not your agenda. Control is not gained by informing, by stating the truth. The control you seek thrives on half-truths. Not outright lies. Just enough distortion to inflame the nerves of society poised and ready to pounce. That takes skill, it takes scheming. It takes camera men filming the few that are not wearing masks, among the many that are, no different than any other social group. On presenting the numbers with bright colors and graphs, which only include what works for you. It's a basic game in statistics. Fear is a tool and primitive tactic of all regimes. You are in good company with other totalitarian leaders, history and the current world is replete with examples.

Let's get something straight. Jews are people. Like every people under the sun. Despite the chapters and chapters of history insisting to undo that fact. With that comes the right to life, liberty, and the pursuit of happiness, that every human being is granted not by the founding fathers of this great land, but by the Almighty himself. But there is another part that not only haters and anti-Semites, and vigilantes the world over should hear, but Jews themselves should listen to. Like all people, there are good apples and there are not such good apples. There are pleasant, kind, and friendly ones, and nasty, rude ones. There are cooperative ones, and not such cooperative ones. Just like every society. Like Americans, like Italians, like French, or Australians. People are people. Stop pinning bad behavior on being a Jew, or being Black, or being Italian, or any other label you so choose. A bad choice is made by a person, and should be seen that way no matter who they are. A Jew may dress differently, may talk differently, we may not be what you like. But the lesson we profess to teach our children shouldn't be that hard to absorb ourselves. You may not like all the kids at the playground, they may be different

than you, but you play fair and you treat everyone with respect. Jew haters sit and wait to catch the occasional bad apple and gloat at the opportunity to dangle the misdeed of the Jew.

Why is this not so when any other people err? Why is their religion or nationality not paraded on a stick? Yet, on that same note, take heed Jew hater and Jews alike. They are watching. They are constantly watching. Like a bitter brother that waits to get their sibling caught. Don't give them the pleasure, wear the mask, do the right thing in every aspect of your lives. We are less than 1% of the world population, and yet they focus so intently!

Why? Because as the chosen people - you chose G-d. You are his ambassador in this world. The more Jewish you look, the more they are looking. You are His representative. You are a reminder that, maybe just maybe, this world does not run free. That there is a reckoning, somewhere, some day. That despite thousands of years and effort to unshackle from responsibility to anything other than your own desire, there are those that still bend to a higher will.

From wearing a mask, to our family life, to our business conduct, to bearing witness every Sabbath to G-d's creation of this world. You are being watched, and you are an unpleasant reminder. Don't give them the pleasure. Conduct yourself with princely pride, smile for the paparazzi. Show them that we are unique, but not in the way they crave to represent.

Our uniqueness lies in communities filled with G-d fearing kind people. People who value human life, and the right to equality, justice, and the right to live in peace. Communities filled with doctors, nurses, and healthcare workers that have served every citizen with equality regardless of their religion, political leanings, or race. They are filled with people who voluntarily donated a vast majority of the blood plasma that is being used as therapeutics and for Covid research. They are filled with hard working grocers, bakers, teachers, and businessmen, professionals and laymen alike. They are a tight knit community that gathers to pray three times a day. They are filled with young couples that marry and start their lives in sanctity and respect for G-d and the moral law. They are filled with families that span generations, that care for their elderly, and value

educating their young. With fathers that come home after work and learn Talmud with their children. With mothers that work full time jobs and rear a family with care and devotion. We are unique. We need each other, we are responsible for each other, we look out for each other. We live our lives enmeshed with each other. We can do better, we will do better, because we are a caring people. We are unique, we believe in G-d, we believe that all this all that has happened, is not just happenstance. That he is the ultimate power, and the ultimate force. And ultimately He will bear witness to the truth!

Tamara Pluchenik,

NYC

1. I would like to point out something about the Teshuva from Rabbi Akivah Eger.

Rabbi Akivah Eger never dreamed of shutting down schools and shuls completely. Certainly not for an extended period of time.

Shuls and schools weren't closed. They were limited, not closed.

And of course they didn't ever daven in massive shuls with hundreds of people. Their shuls would anyway only have a capacity of a few dozen each at most.

2. By the way, the main lesson we should learn from the case of cholera is not to accept health recommendations blindly but to demand they be evidence based. Unfortunately everything they did was useless.

Again I am not saying that we should not listen to Doctors, but it must be evidence based. Remember we don't know much about this disease, and many Doctors have various conflicting opinions on various matters, and the best we can demand is evidence based decisions..

3. By the way, it should be pointed out, that I have not yet see that anywhere in the world, were Shuls and schools closed during the Spanish flu.

Everyone concedes that was a far, far, worse epidemic.

By the way you may find this account from the son of Rav Simcha Zelig Riguer of Brisk to be interesting.

<https://twitter.com/safier/status/1244272472800792578>

4. I would like to move on to the topic of Hisgarus Bo'uimos and Eivo.

I cannot speak for Agudah policies, and I suggest you interview them on air.

However I would like to make a few points.

The first very disturbing thing is, that you repeated over many talking points, which were skewed.

I cannot tell you all the political motivations as a fact, but what I can say as a fact is something which I already pointed out, that the data is totally skewed and completely warped.

Even today as we speak, we see that Ozone park is far worse then BP (see the attachment), is that a red zone?

By the way, I want to add to what I wrote about last week, even the health authorities, who go by the rate of positive results in tests conducted, and not the rate of infection in the population, and which the authorities claim is what is guiding them, even they are hiding the exact statistics so nobody knows what they look like in other areas.

We know clearly that hospitalizations are skyrocketing in other areas, but not in our areas, and yet you spew the anti Semitic talking points which cuomo provided to the press, and they are having a field day reporting on it.

5. I do not understand how you can complain that we went to court, and that it would bring about Eivoh. The Roman Catholics are also fighting to keep their churches open. In democratic countries it isn't Eivoh to fight legally for your rights.

6. I want to point out something else:

There is a basic point here: What we are doing here is, just asking us to stand up, that our basic rights should be up-kept. Unless you believe that we should just be צאן לטבח.

If the issue is Eivo, then what we should do (And this is what we are trying to do), is be clear and explain that we don't have the highest rates and the virus isn't spreading in our communities.

7. I am sorry, it is very hard to learn from a random Teshuvah from Rav Moshe, when we don't know all the contextual details, to know how much it has to do with our case at all. We don't know if it was to fight open discrimination, and something as important as chinuch for thousands of thousands of children.

8. As I said, I cannot speak for Agudah, but please do not forget, something like what we are seeing, something have not seen for who knows how long, in ostensibly democratic and free countries.

Remember, we are being singled out as punching bags by the city and state officials, because of their own political calculations, and then trying to Mamash destroy our communities.

We would like to keep our basic rights, and also make sure that we are not picked upon and targeted from all sides, and then have to deal with all the selective enforcement.

By the way, it is interesting that you brought up Rabbi Akivo, and the distinction between persecution against the Torah, and when it is the medical facts which is forcing.

But you are ignoring an outright fact, that the current medical facts, DO NOT enjoin us to shut down again our schools and Botei Midroshim! With all due respect, but this is totally and completely ludicrous.

As a matter a fact, what is taking place right now, is nothing but politics and medicine based, and the story of Rabbi Akivah is actually to applied here.

(BTW I don't know but it seems like you are taking their side, even though according to any objective standard, it is wrong. I do not really understand it.)

If we let them trample us, then it will get all worse.

I also encourage one to read Avi Shick's interview here, there are some very important points which he makes(I am sure you know who he is):

https://agudah.org/wp-content/uploads/2020/09/Ami488_Attorney.pdf

Maybe you can have him on your show and interview him your self.

9. There was a comment made about flooding the rates with negative testing.

I was highly surprised you accepted that clear anti Semitic trope hook line and sinker.

The government wants everyone to test as much as possible, and they want everyone to test including those with no symptoms, they claim that this is the only way, with which they can know what is happening.

In addition, they are not basing their rates based on the population, but rather based on the tests they take.

SO the only way to get a accurate picture at anything, is to test every single person.

And by the way: If we flood the rates with negative rates (like all neighborhoods), so then it just means, that we are doing well and all is well, not that we skewed any numbers at all. It actually represents a more full picture as to what is actually taking place in these communities, because the more people get tested, the more one has a wider representation of the facts in these places.

If indeed the disease is truly rampant in these places, then flooding the rates, won't help anything at all!

10. One last point in regards to your editorial. You asked about helping out those who put themselves at risk, and quote the Minchas Chinuch (And you mentioned Rav Zilbershteins Psak).

However I have sent you last week the לאור הלכה of Rav Zevin, and he clearly deals with this. He deals with this twice, once in his piece של נזיקין and in the piece on Mishpot Shylock.

He brings your very Sevor and says that this basically means, that if one is about to commit suicide, then one does not need to save him! and he writes ישתקע הדבר ולא

יאמר!!!

He then explains by using the Yesod of the Radvaz in the Rambam which we all touched upon and the R'i Migash, that a person does not have Reshus on his life, and therefore he does not have the right to give it away that you no longer need to help him, and the din of Hoshovas Aveido is not connected.

Please read the part in the email I sent you last last week, where I bring the RIshonim, and please read those pieces in the attachment.

I believe the issue is quite clear.

I was really disturbed by your line that one would not have Daven or help out someone medically to save lives. I want to be honest, and please do not take this personal. I've never heard of looking for Heteirim not to save someone's life. On the contrary, we should be looking for Heteirim to daven for people who maybe don't deserve it.

R. Asher Weiss said it well, there's no such thing as looking for Heteirim Dechukim not to daven for someone. This isn't Hataras Mamzerim.

הגר"א וייס: חייבים להתפלל גם על חולים שהלכו בלי מסכה
<https://www.kikar.co.il/376369.html>

I just want to point out something Poshut:

According to this type of logic we shouldn't daven for people that attempted suicide or do anything to save them. As Rav Zevin writes, Yishtaka Hadevorim Velois Yoimar.

I am going to sue strong wors, and please don't take offense: No posek would ever take that Minchas Chinuch seriously if he was Paskening Halocho Le'Maase (not in Lomdus). I am assuming that those that do discuss it, was probably discussing it in a Lepilpula, not Lehalocho.

Enough said. I am sorry if I sound strong, I am just pained even thinking about it.

This was all in regards to your editorial; I would like to make now a few comments about your very interesting discussion with Rabbi Kahan.

1. In regards to the question of Dina De'malchusa.

A. The constitution is also Dina De'malchusa. If something is unconstitutional it's illegal. It should be noted that no court disagreed with our take on things, they just didn't issue an injunction (TRO). In addition, with newer information coming out, it is more and more clear, that we are being singled out.

However I would like to point out something else:

If it's Begeuder a משנה בדבר טעות it does not matter if the court also makes the same mistake. Even to the Sanhedrin you're not allowed to listen if they make a mistake.

B. The Halachoh is very clear that Dina De'malchusa only applies when the Malchus is משווה מידותיו. Generally democratic governments are fair, but since Cuomo has invoked the state of emergency, it is highly questionable if this is happening at all.

I just want one thing to be clear: Cuomo imposed unwarranted draconian restrictions on certain areas, and it was clearly aimed at scapegoating Frum Jews.

C. I just want to add, that when certain draconian laws are enacted, its idea that it is actually a law just falls apart.

When Catherine the great took over Russia, she completely overhauled the entire Legal and Economic system in Russia.

BTW at the same time she absorbed massive areas of Poland which had been used till then to entirely different legal system, and the Jews living in this those lands, were completely used to be involved in certain trades, which were now deemed as illegal.

What happened was: that overnight all these Jews became criminals, but this did not stop them from continuing what they were doing, but rather the law became an unenforceable joke.

(This has nothing nothing to do with the Anti Semitic laws enacted by later czar's. That is a separate discussion).

One can read more about it here:

<https://www.amazon.com/Golden-Age-Shtetl-History-Jewish-ebook/dp/B00HZ6349G>

I hope you understand the point I am getting at.

2. In regards to the Sevor of Lev Melochim is Be'Yad Hashem. Let's be honest, it is nice Drush, but that is no way to Pasken Halocho. And let's not forget about all the Lev Melochim's in the last thousand years, which were Mamash something which were Mamash "just", and which we would really like and would love to be repeated.

DO not forget the Czar's were also lev Melochim.

3. In regards to the effects of the Coronavirus and the restrictions, I would like to expand the two sides in this matter.

A. On one hand, as Rabbi Kahan mentioned, that even those who don't die, but survive, many of them are coming away with certain health conditions, which they did not have beforehand. I know of one person who lost 50 pounds, because he has now an irritated bowel, and his digestive system is not working properly.

Another person is still on blood thinners as a result of blood clotting which came as a result of Corona.

Two people I know now have to take medication to regulate their blood pressure, when they did not have to take it prior to getting Corona.

Another person I know, no longer breath's property, and suddenly he feels short of breath all the time.

Another person, is 38 years old, and has not yet come back to himself. If for one day he over works himself, he is stuck sick for a week.

The point I am bringing out is, that besides for all the deaths, we should also realize that people are getting seriously injured.

This is one side of the coin.

B. There is another side, which we can never ever forget.

You touched upon issues of mental health, this is true, but there is more to it.

If our community becomes improvised and poor because we cannot work, then there is no question that people will die down the line, because there won't be money to pay for many things that save lives.

Just remember this, that De Blasio wanted to cut ten percent of city workers, and he wanted this to include first responders and firemen.

Think of how many lives will be lost, And one can go on and on.

Another thing is education: If you keep kids home this long, you can permanently damage them (i am not just talking about everyone going out on BLM riots), these years are years that kids crucially need to grow and without this they will stagnate or worse.

This is most noticeably important in regards to special needs kids, whom the state has thrown under the bus.

Let's not forget these points. And I can go on and on, but I hope you get my point.

I have a different question. A certain person who worked in a certain center which did testing, was once standing in a room full of people, and called out: By the way, there are people who are standing right now in the room, who have tested positive for Corona just recently.

Right away the entire room emptied completely and was totally empty. After that some people had an argument: On one hand many people felt that this person did a favor to all the other people in the room, and possibly saved lives. Others said that this person had violated Hipaa laws, and acted in an unethical manner.

I am curious if you can interview some like Rav Kahan, or someone else of his stature on this matter, and see what they can come up with. It seems like an interesting question.

Thank you.

Nochum Shmaryohu Zajac

Comments on Previous Shows

Show 290 – Chalav Stam

Hello R' Dovid,

A friend has recently sent me a message, I would like to send it to you and include my exchange with him.

"Having done Hashgacha on Cholov Yisroel milk, it absolutely does not have problems with Cholov Treifa (assuming obviously a Hechsher with any standards at all, but this is the mainstream standard operating procedure). The Cholov Yisroel Mashgiach is responsible to identify, at the time of milking, the DA cows and ensure that they're not being milked.

This is not considered optional or additional."

The question is asked: How do you identify them? Do you do x ray for each animal to see if any surgeries were performed?

To which the response is: "Matching ear tags to the farm's records."

My comments: First of all, this does not help in regards to the issues as present by Rav Shechter, however it would alleviate the particular concern of the DA cows.

In regards to what you write, I will only copy to what is written here:

<https://oukosher.org/blog/consumer-kosher/milk-from-a-possibly-treif-cow/>

"Producers of Cholov Yisroel milk are also exposed to the problem of DA cows. Segregating non-DA cows from a herd is an arduous task that requires a large measure of diligence. Mashgichim, veterinarians, farm managers and workers must all be vigilant and cooperate in order to effectively segregate non-DA cows from a large herd.

Nochum Shmaryohu Zajac

Rabbi Kahn

<https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/hcp/planning-scenarios.html?fbclid=IwAR3DvH5umpJxiObUDTKBckeBAfqudrtvzWfQhYiUfHeEhCFeg5UXzalabGg>

מגן אברהם סי' של ס"ק ג

משנין. ואפי' למ"ד בסי' שכ"ח סי"ב דלא בעי' שינוי הכא שאני מפני שכאב היולדת דברי טבעי הם ואין א' מאלף מתה מחמת לידה לפיכך החמירו לשנות (מ"מ), עכ"ל.

מגן אברהם סימן שטז ס"ק כג

ואפי' במתכוין. אפי' להרמב"ם שרי [מ"מ] וצריך טעם לדבר ונ"ל דוקא בנחש ועקרב שע"פ הרוב הם ממיתים ולכן אף במקום שאין ממיתין מותר לדרסן מפני חשש סכנת נפשות אבל דבר שאין ממית לעולם פשיטא דאסור לדרסו להרמב"ם ואותן אנשים שהורגים השממית שקורין שפי"ן בל"א נ"ל דאיסור גמור הוא דהא אינה מזקת אף די'ש לחוש שיפול לתוך המאכל מ"מ מלתא דלא שכיחא הוא ויכול לכסות המאכל וגם אחד מאלף שהיא מסוכנת במאכל לכן יש למחות בידם, עכ"ל.

שו"ת רבי עקיבא איגר מהדורא קמא סימן ס

ולענ"ד יותר יפלא על הנך אריוותא הגאון אב"ד דק"ק ברעסלא זצ"ל הובא בתשו' זכרון יוסף (סי' ט') דהביא ראייה דסכנה ל"ח ממ"ש הר"ש בטעמא דר' דמתכת ל"ח דאיכא סכנה. והגאון המחבר הנ"ל הסכים לזה, ואיך יביאו ראייה לסתור דהא אדרבא ממ"ש הר"ש דאיכא סכנה ממילא מדקיי"ל כרבנן דחייץ מוכח דגם במקום סכנה חייץ ואיך יטעו להביא ראייה מדברי ר' כיון דהלכה כרבנן ומוכח בהיפוך, ולזה נראה או דצ"ל דבהא גופא פליגי ר' ורבנן אי הוי סכנה אי לא או דגם לר' לא הוי סכנה ממש, דכד נדייק בלשון הר"ש דאיכא סכנה טפי משמע דבעץ איכא ג"כ סכנה אלא דמתכת איכא סכנה טפי, והוא תמוה דמה הפרש בסכנה בין רב למעט ובין ודאי לספק הא מ"מ מתיאשת מלהסירו מחמת ספק סכנה, ומי הכריח להר"ש ליכנס בפרצה דחוקה ולא כפשוטו דבעץ ליכא סכנ' ובמתכת איכא סכנה, א"ו דאין כוונת הר"ש דאיכא סכנה ממש או ספק סכנה אלא דאיכא כאב וצער טובא ואפשר על צד הריחוק אחת מני אלף דיצמח מזה סכנה, דאף דאין אנו דנין אותו כעת בכלל סכנה או ספק סכנה מ"מ כיון דאיכא צד אפשרות לבא לזה קורא בלשון סכנה, והשורש דאיכא דחק וכאב וצער גדול וכיון דגם בעץ איכא צער בנטילתו ונראה כן במוחש הוצרך הר"ש לחלק דבמתכת איכא צער טפי, [וכעין זה בפרק כירה (שבת דף מ"ה ע"א) כדאי ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק, פירש"י סכנה, והרי בסכנה או ספק סכנה אפילו איסור דאורייתא נדחית ומאי צריך לסמוך אדר"ש, אע"כ דאין כאן עתה בגדר ספק סכנה להתיר איסור בשביל זה אלא כיון דעל צד הריחוק הסתעפות סכנה, מקרי שעת הדחק וסמכו אדר"ש].

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שו סעיף ו

חפצי שמים מותר לדבר בהם כגון חשבונות של מצוה ולפסוק צדקה, ולפקח על עסקי רבים, ולשדך התינוק ליארס וללמדו ספר או אומנות

שנות אליהו מסכת פאה פרק א משנה א (פי' הארוך)

ותלמוד תורה. נמי אין לה שיעור לא למטה ולא למעלה. דכתיב והגית בו יומם ולילה. וא"כ אין לה שיעור למעלה. ולמטה נמי דפעמים בתיבה אחת פוטר והא דאיתא בגמרא קרא קריאת שמע ערבית ושחרית כאילו קיים והגית בו יומם ולילה. לא בא לאפוקי שאינו יוצא בתיבה א' אלא ק"ש הוא חיוב על כל אחד לקרות שחרית וערבית וע"ז אמרו דאם קרא כו' אז אפילו תיבה א' א"צ ללמוד ויוצא בק"ש והא דכתיב והגית כו' כיון שיוצא בתיבה אחת היינו דאילו לא הוי כתיב והגית ה"א שאינו צריך אלא תיבה א' ולא יותר אף שיש לו פנאי ללמוד לכך נאמר והגית גו' לומר שחייב אדם ללמוד תורה יום ולילה אך אם צריך לעסוק במצוה או בדרך ארץ שהוא ג"כ מצוה אזי הוא פוטר את עצמו בתיבה אחת ונקט התנא הא דאין לת"ת שיעור למטה להורות שצריך האדם מאד מאד לחבב את התורה דבכל תיבה ותיבה שלמד בה הוא מצוה בפ"ע והראיה שיוצא בתיבה אחת מצות לימוד התורה שהיא שקולה נגד כל המצות והכלל בזה שאין מבטלין ת"ת אפילו למצוה אם יכולה להעשות על ידי אחרים והשכל מחייב בזה מפני שכל תיבה ותיבה בפ"ע הוא מצוה גדולה והיא שקולה נגד כולם. א"כ כשלומד למשל דף א' מקיים כמה מאות מצות. וא"כ בודאי יותר טוב לקיים מאה מצות ממצוה אחת רק כשאי אפשר לקיים ע"י אחר אזי רשאי לבטל ולזה שונה התנא הא דת"ת אין לה שיעור למטה להורות כנ"ל או כשצריך לאכול שהוא ג"כ מצוה ולולא זאת לא היה לנו פנאי לעשות איזה מצוה או לאכול דכתיב והגית בו יומם ולילה. לכך משמיענו דלפעמים אף בתיבה אחת יוצא:

שו"ת נודע ביהודה מהדורא תניינא - יורה דעה סימן י

מכתבו קבלתי ואם אינני מכירו ולא ידענא ליה אך אשר בא לשאול שאילתא ומשתעי בלישנא דחכמתא הנני משיב לכל שואל. ושורש שאלתו איש אחד אשר זכה השם בנחלה רחבה ויש לו כפרים ויערות אשר בהיערות תרמוש כל חיתו יער אם מותר לו לילך בעצמו לירות בקנה שריפה לצוד ציד או אם אסור לישראל לעשות דבר זה אי משום צער בעלי חיים אי משום בל תשחית ואי משום שנהגו בו איסור צעב"ח כמבואר בתוס' במסכת ע"ז דף י"א והיינו בפסקי תוס' ובאו"ה כלל נ"ט סימן ל"ו כתב בשם הרא"ש כל שיש בו משום רפואה (אין בו משום רפואה) אין בו משום דרכי אמורי וכתבו התוס' בע"ז אף על פי שצעב"ח = שצער בעלי חיים = דאורייתא ואם יועיל לאיזו דבר מותר כו'. ובאמת בתוס' בע"ז דף י"א ע"א בד"ה עוקרין משמע היפך. וז"ל התוס' שם וא"ת אמאי לא פריך והא איכא צעב"ח בשלמא משום בל תשחית ליכא כיון דלכבודו של מלך עושין כן אין כאן השחתה והוי כמו תכריכין של מאה מנה אלא צעב"ח היאך הותר וי"ל דשאני כבוד המלך שהוא כבוד לכל ישראל ואתי כבוד דרבים ודחי צעב"ח עכ"ל התוס'. וא"כ משמע מדבריהם דצעב"ח חמיר מבל תשחית ואינו מותר אפילו לצורך רק משום כבוד רבים. ופוק חזי

שהתוס' קורין אותו דחיה שכבוד הרבים דחי צעב"ח וא"כ איך נימא שיהיה מותר לצורך דבר הרשות. אבל בפסקי תוס' שם כתבו צעב"ח אינו אסור אלא כשמצערה בלי ריוח עכ"ל. ובאמת דברי התוס' גופייהו כאן במסכת ע"ז שמוכח מדבריהם שאיסור צעב"ח חמור טפי מאיסור בל תשחית סותר לדברי התוס' במסכת ב"מ דף ל"ב ע"ב בד"ה מדברי שניהם כו' שכתבו וא"ת א"כ אמאי עוקרין על המלכים כו' וי"ל דמשום כבוד מלך ונשיא עדיף כמו בל תשחית דנדחה מפני כבודן כו' הרי שמדמים איסור צעב"ח לבל תשחית. ובאמת דברי התוס' בב"מ הם נגד דברי הרמב"ם דהרי שם במסכת ב"מ קיימו התוס' בהאי מ"ד דסבר צעב"ח דאורייתא והרי בל תשחית בדבר שאינו קציצת אילנות הוא רק מדרבנן. וז"ל הרמב"ם בפ"ו מהל' מלכים הלכה ח', אין קוצצין אילני מאכל כו' וכל הקוצץ לוקה ולא במצור לבד אלא בכל מקום כל הקוצץ אילן מאכל דרך השחתה לוקה, ובהלכה יו"ד כתב ולא אילנות בלבד אלא כל המשבר כלים וקורע בגדים והורס בנין וסותר מעין ומאבד מאכלות דרך השחתה עובר על בל תשחית ואינו לוקה אלא מכות מרדות מדבריהם. הרי ששאר השחתות שאינן קציצת עץ מאכל הוא רק מדבריהם באיסור בל תשחית:

ואמנם אין לנו להאריך בזה כי כבר האריך מהרא"י בפסקים וכתבים סימן ק"ה שכל דבר שיש בו צורך להאדם לית ביה משום צעב"ח וגם לא שייך צעב"ח אלא לצערו ולהניחו בחיים אבל להמית בהמות וחיות וכל מיני בעלי חיים לית ביה משום צעב"ח וכן מוכח בחולין דף ז' ע"ב עקרנא להו איכא צעב"ח קטלנא להו איכא משום בל תשחית הרי אף שהשיב לו על עקרנא דאיכא צעב"ח אעפ"כ אמר קטלנא להו. וא"כ אין בנדון שאלתו משום צעב"ח, ומשום בל תשחית ודאי ליכא דהרי נהנה בעור וגם אינו עושה דרך השחתה. וגם עיקר איסור בל תשחית אף שהוא מדרבנן מ"מ שורשו הוא ממה שאסרה התורה בקציצת עץ מאכל והנה שם כתיב כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות וגו' וא"כ כל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון שלא ישחית דבר שיכול האדם ליהנות ממנו לא ישחית ויפסיד אותו ההנאה ואולי אפילו בדבר של הפקר שייך זה אבל דבר שאין בו הפסד לשום אדם לא שייך בל תשחית, וא"כ הני חיתו יער כל זמן שהם בחיים אין בהם שום הנאה לאדם רק עיקר הנאה במותן בעורותיהם ובבשרם ואיך נימא שיהיה אסור להמיתם משום בל תשחית. ולומר שאסור מצד דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור ג"כ ליכא למיחש דדבר דלא שכיח לא שייך בו למימר שנהגו בו איסור. והנה עד כה דברנו מצד הדין:

ואמנם מאד אני תמה על גוף הדבר ולא מצינו איש ציד רק בנמרוד ובעשו ואין זה דרכי בני אברהם יצחק ויעקב, ופוק חזי לומר תבלה ותחדש כתב מהרי"ו בפסקיו הביאו רמ"א בא"ח סוף סימן רכ"ג שאין לומר כן על הנעשה מעורות בהמה משום ורחמיו על כל מעשיו, ואף שרמ"א כתב עליו שהוא טעם חלוש היינו מצד שאינו חיוב שבשבילו ימיתו בהמה וכמה עורות יש שכבר מוכן וכמה מתים מאליהם ויכולים להשתמש בעורותיהם ועם כל זה סיים רמ"א שרבים מקפידים על זה, ואיך ימית איש ישראלי בידיים בעלי חיים בלי שום צורך רק לגמור חמדת זמנו להתעסק בצידה ואי משום שדובים וזאבים ושאר חיות הטורפים מועדים להזיק והרי אמרו שהזאב והארי כו' כל הקודם להרגן זכה, גם זה טעות הוא מתרי טעמי, חדא שאין הלכה כר"א בזאב וארי ודוב ונמר וברדלס, ואפילו בנחש נחלקו הרמב"ם והראב"ד בפ"ה מהלכות סנהדרין הלכה ב'. ועוד אפילו לר"א הרי אגן קיי"ל כריש לקיש דדוקא כשכבר הרגו וכמבואר ברמב"ם שם ועיין בכ"מ שם, ואמנם אכתי יש לבעל הדין למצוא מקום ולומר דהיינו

כשיש להם בעלים ויש להם תרבות וכמבואר בסנהדרין דף ט"ו ע"ב דמסיים על דברי רשב"ל אלמא קסבר יש להם תרבות ויש להם בעלים וכן הוא לשון הרמב"ם שם ארי ודוב וברדלס שיש להן תרבות ויש להם בעלים כו' וא"כ אותן שלא נתגדלו בבתיים אינם בני תרבות ודרכן להזיק והרי אפילו בשבת עכ"פ מותר לדרסן לפי תומו כמבואר בשבת דף קכ"א ע"ב ובשלחן ערוך סימן שי"ו סעיף יו"ד. ואמנם גם זה אינו ענין לנדון דידן דהתם כשבאו לישב במקום בני אדם והם באו לידם בחול יהרגם ובשבת ידרסם לפי תומו, והרי כך אמרו שם במסכת שבת תנו רבנן נזדמנו נחשים הרגן בידוע שנזדמנו לו להרגן כו', אבל לרדוף אחריהם ביערות מקום מעונתן כשאינן רגילין לבוא לישב אין כאן מצוה ואין כאן רק לרדוף אחר תאות לבו ועצת הנדמה כטביא. ומי שהוא איש הצריך לזה ופרנסתו מצידה כזו בזה לא שייך אכזריות והרי שוחטין בהמות וחיות ועופות וממיתים דגים לצורך האדם ומה לי טהורים שיאכל מבשרם ומה לי טמאים שיאכל ויפרנס עצמו מדמי עורותיהן וכל בעלי חיים ניתנו לאדם לכל צרכיו, אבל מי שאין זה לצורך פרנסתו ואין עיקר כוונתו כלל בשביל פרנסתו הוא אכזריות. ועד כאן דברתי מצד יושר ההנהגה שראוי לאדם להרחיק מזה ועכשיו אני אומר אפילו איסורא איכא שהרי כל העוסקים בזה צריכין להכנס ביערות ולהכניס עצמם בסכנות גדולות במקום גדודי חיות ורחמנא אמר ונשמרתם מאוד לנפשותיכם, ומי לנו גדול ואומן בקי בצידה יותר מעשו שהכתוב העיד עליו ויהי עשו איש יודע ציד וכו' ופוק חזי מה אמר הוא על עצמו הנה אנכי הולך למות וגו' ואין מקרא יוצא מידי פשוטו שהיינו שהוא מסתכן בכל יום בין גדודי חיות וכן פירשו הרמב"ן, ומעתה איך יכניס עצמו איש יהודי למקום גדודי חיות רעות ואף גם בזה מי שהוא עני ועושה זו למחייתו לזה התורה התירה כמו כל סוחרי ימים מעבר לים שכל מה שהוא לצורך מחייתו ופרנסתו אין ברירה והתורה אמרה ואליו הוא נושא את נפשו ואמרו רז"ל מפני מה זה עלה בכבש ונתלה באילן ומסר עצמו למיתה לא על שכרו כו', אבל מי שאין עיקר כוונתו למחייתו ומתאות לבו הוא הולך אל מקום גדודי חיות ומכניס עצמו בסכנה הרי זה עובר על ונשמרתם מאוד כו'. וז"ל הרמב"ם בפ' י"ב מהל' רוצח ושמירת נפש הלכה וי"ו וכן אסור לאדם לעבור תחת קיר נטוי כו' וכן כל כיוצא באלו ושאר הסכנות אסור לעבור במקומן:

ומעתה אני אומר שיש בדבר זה איסור וגם סכנה, ועוד בו שלישיה שעכ"פ מזכירין עונותיו שאין זה פחות מקיר נטוי ואולי לזה כיונו חכמי המשנה במסכת ברכות פ"ד משנה ד' ר"י אומר המהלך במקום סכנה מתפלל תפלה קצרה ואומר הושע השם את עמך כו' בכל פרשת העבור כו' ואמרו שם בגמרא דף כ"ט ע"ב מאי פרשת העבור אמר רב חסדא אמר מר עוקבא אפילו בשעה שאתה מתמלא עליהם עברה כו' איכא דאמרי כו' אפילו בשעה שהם עוברים על דברי תורה כו' ע"ש. ולדרכנו יובן דזה המהלך במקום סכנה הוא עובר על דברי תורה דכתיב ונשמרתם מאוד לנפשותיכם וגם מזכירין עונותיו וממילא הקדוש ברוך הוא מתמלא עליו עברה דאילו בשאר איסור שאדם עושה לא בשביל עבירה זו יתמלא הקדוש ברוך הוא עברה עליו אבל זה שגורם להזכיר כל עונותיו הקדוש ברוך הוא מלא עליו עברה. והנה במי שמוכרח לזה מחמת פרנסתו הורו לו חכמינו ז"ל תפלה שיתפלל על עצמו אבל מי שעושה כן בשאט נפש איך תקובל תפלתו, ולכן יש בדבר זה מדה מגונה דהיינו אכזריות וגם איסורא וסכנתא וגם הזכרת עונותיו ולכן השומע לי ישכון בטח השקט ושאנן בביתו ולא יאבד זמנו בדברים כאלה. ולולא אהבתי להגביר המפורסם במדות טובות לא הייתי מזדקק להשיב על שאלה כזו. אבל להיותי יודע שהגביר וכל ביתו שפיר שמעייהו

ולכן צריך אני לשמור בכל כחי את כל בני ביתו שלא יתנו מקום לשונאי הגביר שגאה מחמת קנאה שימצאו מקום להתלונן. והיה זה שלום. מנאי הטרוד.

תלמוד בבלי מסכת שבת דף קכט עמוד ב

אמר שמואל: פורסא דדמא - כל תלתין יומין. ובין הפרקים - ימעט, ובין הפרקים - יחזור וימעט. ואמר שמואל: פורסא דדמא - חד בשבתא, ארבעה ומעלי שבתא. אבל שני וחמישי - לא, דאמר מר: מי שיש לו זכות אבות - יקיז דם בשני ובחמישי, שבית דין של מעלה ושל מטה שוין כאחד. בתלתא בשבתא מאי טעמא לא - משום דקיימא ליה מאדים בזווי, מעלי שבתא נמי קיימא בזווי! - כיון דדשו ביה רבים - שומר פתאים ה'.

תלמוד בבלי מסכת יבמות דף יב עמוד ב

תני רב ביבי קמיה דרב נחמן, שלש נשים משמשות במוך: קטנה, מעוברת, ומניקה; קטנה - שמא תתעבר ושמא תמות, מעוברת - שמא תעשה עוברה סנדל, מניקה - שמא תגמול בנה וימות; ואיזו היא קטנה? מבת י"א שנה ויום אחד עד י"ב שנה ויום אחד, פחות מכאן ויתר על כן - משמשת כדרכה והולכת, דברי ר"מ; וחכ"א: אחת זו ואחת זו - משמשת כדרכה והולכת, ומן השמים ירחמו, משום שנאמר: שומר פתאים ה'.

תלמוד בבלי מסכת יבמות דף עב עמוד א

דתניא: כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, לא נשבה להם רוח צפונית. מאי טעמא? איבעית אימא: משום דנזופים הוו, ואי בעית אימא: דלא נבדור ענני כבוד. א"ר פפא: הלכך, יומא דעיבא ויומא דשותא - לא מהלינן ביה ולא מסוכרין ביה; והאידינא דדשו בה רבים, שומר פתאים ה'.

תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף ל עמוד ב

אמר רב חייא בר אשי אמר שמואל: פי תאנה אין בו משום גילוי. כמאן? כי האי תנא; דתניא, רבי אליעזר אומר: אוכל אדם ענבים ותאנים בלילה ואינו חושש, משום שנאמר: שומר פתאים ה'.

שם אריה יורה דעה סימן כז

ודע דלף בדבריהם שיש בהם סכנה מ"מ בדבר שהוא מנהגו של עולם ודרך הכרח אין לחוש - דהרי ארבעה לריכס להודות וכו' מהם הולכי מדברות והולכי ימים - הרי דליתא בהם סכנה - ומ"מ מותר לפרוש **בספינה** וליגך במדבר ועיין באו"ח ה' רמ"ח לענין אם מפליגים סמוך לשבת - אבל בחול כרי ולמה לא יאזור משום סכנה - ועי' ירושלמי פ' צמח מדליקין הלכה ו' מובא בפ"ח דמפרש לים הגדול הוי סכנה - א"ו דדבריהם כאלו אשר הם לגורך העולם אין איסור כלל - ובזה

שו"ת אגרות משה חושן משפט חלק ב סימן עו

אם יש איסור בעישון סיגריות

הנה ליתן כלל להא דאמרו שומר פתאים ה' בשבת (קכ"ט ע"ב) ובנדה (מ"ה ע"א) בשני דברים שאיכא בהם חשש סכנתא ולא זהירי בהו, אף שודאי בסתם חשש סכנתא אסור לסמוך ע"ז אף אם יזדמן כה"ג בדבר שיש בו חשש סכנתא ולא זהירי בהו אינשי, נראה פשוט דבדבר דאיכא הרבה שלא קשה להו לבריאותם כלום כגון הרבה מיני אוכלין שהאינשי נהנין מהם ביותר כבשרא שמנא ודברים חריפים ביותר אבל קשה זה לבריאותן של כמה אינשי, ליכא בזה איסור מלאוכלן מצד חשש סכנה, מאחר דהרוב אינשי לא מסתכנין מזה. ועיין ברמב"ם פ"ד מדעות שנקט שם עניני אוכלין ומשקין הטובים לבריאות הגוף והרעים לבריאות הגוף ולא כתב בלשון איסור לא מדאורייתא ולא מדרבנן שאסרו חכמים, כדכתב בהסרת מכשול שיש בו סכנת נפשות בפ"א מרוצח ה"ד שאסור להניחו ומחוייבין להסירו אפילו שהוא חשש רק לעצמו מעשה דקרא דהשמר לך ושומר נפשו ובלאו דלא תשים דמים, וכשאיכא רק חשש סכנה אסרו מדרבנן ומכין מכת מרדות (רמב"ם פ"ד מה' דעות ה"ה) וחשיב פרטי הדברים עד סוף הפרק וגם בפ"ב, אלא כתב רק הקדמה מסברא בעלמא בראש הפרק הואיל והיות הגוף בריא ושלם מדרכי השם הוא שהרי א"א שיבין או ידע דבר מידיעת הבורא והוא חולה, לפיכך צריך להרחיק עצמו, והוא משום דעל כל הדברים האלו שפרט אותם לא שייך לאוסרן ממש מאחר דהרוב מהן עניני הנאה הן ולרובא דרובא דאינשי לא מזיק להו כלום ואיכא הרבה מהן שא"א להזהר בהו להרבה אינשי שטרידי בפרנסתן ואיכא הרבה שלא שייך שיזהרו בזה עניים שמרויחין רק מה שמצומצם לכדי חייהם שלכן לא שייך לאסור אלא רק לעורר להעלמא במה שידעו איזה דבר הוא טוב ואיזה דבר הוא רע וליעץ להם כהלשון שנקט הרמב"ם שם בכל הפרק. ולדברים כאלו דמי עישון סיגריות שאלו הרגילין בזה נהנין מזה מאד ומצטערין כשאינן להם סיגריות עוד יותר מחסרון מיני אוכלין טובים, ואף יותר מחסרון אוכלין לגמרי לזמן קצר, והקלקול לחלות מזה הוא עכ"פ רק מיעוט קטן וכ"ש להחלות מזה בסרטן (קענסער) ובעוד מחלות מסוכנות הוא קטן ביותר דאף שמע"כ ראה הרבה חולים שמע"כ שהוא רופא ונמצא בבית החולים ורואה כמעט בכל יום חולים בסרטן הריאה והגרונן וגם באיברים אחרים שנמצאו יותר באלו שמעשנים סיגריות, וכן הוא נמי גם בשאר בתי חולים, מ"מ ודאי כל החולים הנמצאים בבתי החולים וגם בצירוף אלו שלא באו לבתי החולים הוא מיעוטא לגבי אלו דעלמא שנמצאו בבתייהם שלא נחלו כלל, ובחשש כזה אמרינן שומר פתאים ה'.

אבל ודאי מן הראוי לכל איש ובפרט לבני תורה שלא לעשן מאחר שהוא חשש סכנתא ואין בזה שום תועלת וגם הנאה לאלו שלא הורגלו בזה וממילא ודאי אין להתרגל לזה ולא יניח אדם לבניו הקטנים שיתרגלו בזה אף אם הוא עצמו נתרגל, וגם בלא ענין חשש הסכנה הזה יש לאסור להתרגל בזה דהא ודאי אין להמשיך עצמו לרבו תאוות והנאות, אלא אדרבא מהראוי לכל אדם למעט עצמו מתאוות ותענוגים יתרים.

קובץ שעורים כתובות דף לט עמוד א אות קלו

מן השמים ירחמו, שנאמר שומר פתאים ה'. וצריך ביאור, מ"ש מכל ספק סכנה דדחי שבת ולא סמכין אהא דשומר

פתאים ה', וכעין זה נמצא, ע"ז ל', אוכל תאנים וענבים בלילה ואינו חושש משום שומר פתאים ה' וכן, נדה ל"א, משמש ביום תשעים משום שומר וגו', וצ"ל דאין האדם חייב להמנע ממנהג דרך ארץ, וממילא הוי כאילו אין בידו לשמור את עצמו ואז נשמר מן השמים, אבל היכא שבידו להזהר אינו בכלל פתאים, ואם לא ישמור את עצמו הוא מתחייב בנפשו ולא יהא משומר מן השמים.

חידושי הריטב"א מסכת יבמות דף עב עמוד א

שומר פתאים ה'. ולפום האי טעמא מאן דלא בעי למימהל ביומא דעיבא הרשות בידו ושפיר עבד שלא לסמוך על שומר פתאים ה', מ"ר הר"ם, וה"ה שהיה ראוי שלא למול בשבת כשהוא יום המעונן.

ים של שלמה מסכת יבמות פרק ח סימן ד

דין דהאידינא צריכין למול בשבת, אפי' ביומא דעיבא, ומשליכין הערלה בחול, ועושין כסא לאליהו

מסקינן (ע"ב ע"א) אמר רב פפא יומא דעיבא, שהוא יום המעונן, שרוח צפונית אינו מנשב עם זריחת החמה, ויומא דשוא, שרוח דרומית מנשבת, שהיא חזקה וחמה ביותר, לא מהלינן ביה, ולא מסוכרינן ביה, פי', מקיזין, והאידינ' דדשו ביה רבים, שומר פתאים ה' (תהלים קט"ז, ו') וכתב הר"ן, איך שכתב הריטב"א בשם רבו, וז"ל, מאן דלא בעי למהולי ביומא דעיבא, הרשות בידו, ושפיר עביד, דלא למיסמך על שומר פתאים, וה"ה שהי' ראוי שלא למול בשבת, כשהוא מעונן, ועוד כתב, אמרו בהגד', מי מנה עפר יעקב (במדבר כ"ג, י') ראה בלעם המדבר מלא מערלתיהן של ישראל, אמר, מי יכול לעמוד בזכות דם המילה, המכוסה בעפר הארץ, ומכאן התקינו לכסות הערלה עם הדם בעפר, וכדאית' בפרקי דר"א (פכ"ט) עכ"ל, והנה מ"ש, מאן דבעי למיחש כו', לא נראה בעיני הוראה זו האידינא, שאין אנו בקיאינן ביומא דעיבא כולי האי, ואין פתאים גדולים יותר ממנו, בסיבת הגלות העת הצוק, וה' מציל אותנו, בכמה ניסים דרך נסתר, שהן בחוסר ידיעתינו בלי הרגשה, כדאיתא (בפ"ק דשבת) (נדה ל"א ע"א) והדרש שכתב, יפה הוא לדברי האומר שבמדבר נמי מלו, אלא יהושע פרע, אבל לפי התלמוד שלנו, שחולק על פירקי דר"א, ואמר, שיהושע מל אותם, לא יתכן דרש זה, אלא הוא רמז על האדם, שמחצב גשמותו מן עפר האדומי, ונשמה העליונה היא קדש, ומחצב מן צלם אלקי', וסוד המילה להחליש החומר, ולהשיב אל העפר לתכלית יצירתה, ולהגביר הנשמה, וזהו סוד מי יעלה לנו השמימה (דברים ל, י"ב) [ר"ת מילה] שהמהול יכול להשיג סוד העליון, ולא הערילי' הפלוסופי', כאשר כתב הרמב"ן, ועל דרך זה משליכין אל העפר, וכן כתב הטור (יו"ד סוס"י רס"ה) וז"ל, איתשל מקמי רב יודא גאון, מאי למימהל ע"ג עפרא, ואמר שפיר דמי, בלבד שלא יעשה כן בשבת, שלא יביא עפר מהחוץ, ונוהגין ע"פ המדרש (פדר"א שם) לעשות כסא לאליהו, על שאמר (מ"א י"ט, י') קנא קנאתי לה' כי עברו בריתך בית ישראל, א"ל הקדוש ברוך הוא, חייך שאין עושין ברית מילה, עד שתראה בעיניך, מכאן התקינו חכמים לעשות כסא לאליהו, והוא נקרא מלאך הברית, ומה שאין אנו מכסי' הדם, משו' שא"א שלא יהא כמה טיפים אצל הערלה, ויהי מכוסין עם הערלה, ואף הן מורים אל הגשם והחומר, משום הכי נ"ל לכסות בעפר

ולא בחול, ובהג"ה מיימוני (ה' מילה פ"ג אות ה') כתב, מאחר שבני א"י מוהלי' על המים, ובני בבל על העפר, והחול הוא יוצא ידי שניהם, כי הוא מן המים והעפר, ותימ', מאחר דאנו גוררי' אחר בני בבל, בכל המנהגים, בין לקולא, בין לחומרא, למה לא נעשה כמותם, אבל קשה לסתור מנהג ההמון, שנהגו בחול, אלו ואלו דא"ח, רק שיכוין בדעת' להגיע אל השלמות, ותע"ב:

תלמוד בבלי מסכת שבת דף כט עמוד ב

משנה. המכבה את הנר מפני שהוא מתירא מפני נכרים ומפני ליסטים, מפני רוח רעה, מפני החולה שיישן - פטור.

רש"י שם

ומפני רוח רעפ . *) הבאה עליו וכשאינו רואה נוח לו :
זכ עליו וכזה חת הפתילה : סגר . קרויין"ל : מייב .
זכ פסס . זכיוי זה והוי מלאכה הגריכה לגופה כדלמר
(*) ס"א מרה שחורה
גנ

טור אורח חיים הלכות תפילה סימן צ

גרסינן בפסחים לתפלה ארבעה מילין וה"מ לפניו אבל לאחריו עד מיל חוזר טפי לא ופרש"י לתפלה להתפלל בעשרה שאם הוא הולך בדרך והגיע לעיר ורוצה ללון בה אם לפניו עד ד' מילין מקום שמתפללין בעשרה צריך לילך שם ולאחריו צריך לחזור עד מיל כדי להתפלל בעשרה אף על פי שיש פירושים אחרים שמפרשים בענין נטילת ידים שצריך לפניו ד' מילין כדי שיהיו לו מים ליטול ידיו לתפלה ולאחריו מיל פירש"י עיקר לכן צריך להשתדל בכל כחו להתפלל עם הצבור.

ספר מסילת ישרים פרק כ

במשקל החסידות

מה שצריך לבאר עתה הוא משקל החסידות הזה, והוא ענין עקרי מאד מאד, ותדע באמת שזהו המלאכה הקשה שבחסידות כי דקותו רב ויש ליצר בדבר הזה כניסה גדולה, על כן נמצאת סכנתו עצומה כי הרבה דברים טובים יוכל היצר לרחק כאילו הם רעים, והרבה חטאים לקרב כאילו הם מצות גדולות, ובאמת שלא יוכל איש להצליח במשקל הזה אלא בג' דברים: א. שיהיה לבו ישר שבלבבות שלא תהיה פנייתו אלא לעשות הנחת רוח לפניו יתברך, ולא זולת זה כלל. ב. ושיהיה מעיין על מעשיו עיון גדול וישתדל לתקנם על פי התכלית הזה. ג. ואחר כל

זאת יהיה משליך יהבו על ה', שאז יאמר בו (תהלים פ"ד) אשרי אדם עוז לו בך וגו' לא ימנע טוב להולכים בתמים.

אמנם אם אחד מן התנאים האלה יחסר לו לא יגיע אל השלימות, וקרוב הוא ליכשל וליפול דהיינו או אם הכונה לא תהיה מובחרת וזכה, או אם יתשל מן העיון במה שיוכל לעיין, או אם אחר כל זה לא יתלה בטחונו בקונו, קשה לו שלא יפול. אך אם שלשתם ישמור כראוי, תמימות המחשבה, עיון, ובטחון, אז ילך בטח באמת ולא יאונה לו כל רע. הוא הדבר שאמרה חנה בנבואתה (שמואל א' ב'): "רגלי חסידיו ישמור", ודוד כמו כן אמר (תהלים ל"ז): "ולא יעזוב את חסידיו לעולם נשמרו".

והנה מה שצריך להבין הוא כי אין לדון דברי החסידות על מראיהן הראשון, אלא צריך לעיין ולהתבונן עד היכן תולדות המעשה מגיעות, כי לפעמים המעשה בעצמו יראה טוב, ולפי שהתולדות רעות יתחייב להניחו, ולו יעשה אותו יהיה חוטא ולא חסיד. הנה מעשה גדליה בן אחיקם גלוי לעינינו שמפני רוב חסידותו שלא לדון את ישמעאל לכף חובה או שלא לקבל לשון הרע, אמר ליוחנן בן קרח שקר אתה דובר על ישמעאל (ירמיה מ'), ומה גרם? גרם שמת הוא ונפזרו ישראל וכבה גחלתם הנשארה, וכבר ייחס הכתוב הריגת אנשים אשר נהרגו אליו כאילו הרגם הוא, וכמאמרם ז"ל (נדה ס"א): על הפסוק את כל פגרי האנשים אשר הכה ביד גדליה. והבית השני גם הוא חרב ע"י חסידות כזה אשר לא נשקל במשקל צדק - במעשה דבר קמצא, אמרו (גיטין נ"ו): סבור רבנן לקרוביה, א"ל רבי זכריה בן אבוקולס יאמרו בעלי מומין קריבין לגבי מזבח, סבור למקטליה א"ל רזב"א יאמרו מטיל מום בקדשים יהרג, בין כך ובין כך הלך אותו הרשע והלשין את ישראל, בא הקיסר והחריב ירושלים, והוא מה שאמר ר"י על זה: ענותנותו של ר' זכריה החריבה את ביתנו ושרפה את היכלנו והגליתנו.

הרי לך שאין לדון בחסידות המעשה באשר הוא שם לבד, אך צריך לפנות כה וכה לכל הצדדין שיוכל שכל האדם לראות, עד שידון באמת איזה יכשר יותר העשיה או הפרישה. הנה התורה צותה (ויקרא י"ט): "הוכח תוכיח את עמיתך", וכמה פעמים יכנס אדם להוכיח חטאים במקום או בזמן שאין דבריו נשמעים וגורם להם להתפרץ יותר ברשעם ולחלל ה' להוסיף על חטאתם פשע, הנה בכיוצא בזה אינו מן החסידות אלא לשתוק. וכך אמרו ז"ל (יבמות ס"ה): כשם שמצוה לומר דבר הנשמע, כך מצוה שלא לומר את שאינו נשמע. ראה פשוט הוא שראוי לכל אדם להיות מקדים ורץ לדבר מצוה ולהשתדל להיות מן העוסקים בה, אך הנה לפעמים יכול להולד מזה מריבה שיותר תתבזה המצוה, ויתחלל בה שם שמים ממה שיתכבד, בכיוצא בזה ודאי שחייב החסיד להניח את המצוה ולא לרדוף אחריה.

וכן אז"ל בענין הלויים ז"ל (במדבר רבה פ"ה): מפני שהיו יודעים שכל מי שטוען בארון שכרו מרובה, והיו מניחין את השלחן והמנורה והמזבחות וכלן רצים לארון ליטול שכר, ומתוך כך היה זה מריב, ואומר אני טוען כאן, וזה מריב ואומר אני טוען כאן, ומתוך כך היו נוהגין קלות ראש, והיתה השכינה פוגעת בהם וגו'.

הנה חייב האדם לשמור כל המצות בכל דקדוקיהם לפני מי שיהיה ולא יירא ולא יבוש, וכן הוא אומר (תהלים קי"ט): "ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש", וכן שנינו הוי עז כנמר וגו', אמנם גם בזה צריך חילוק והבחנה כי כל זה

נאמר על גופי המצות שחייבים אנחנו בהם חובה גמורה שבהם ישים פניו כחלמיש, אך יש איזה תוספות חסידות שאם יעשה אותם האדם לפני המון העם ישחקו עליו ויתלוצצו, ונמצאו חוטאים ונענשים על ידו, והוא היה יכול להניח מלעשות הדברים ההם, כי אינם חובה מוחלטת, הנה דבר כזה ודאי שיותר הגון הוא לחסיד שיניחהו משיעשהו, והוא מה שאמר (מיכה ו'): "והצנע לכת עם אלהיך". וכמה חסידים גדולים הניחו ממנהגי חסידותם בהיותם בין המון העם, משום דמחזי כיוהרא. כללו של דבר: כל מה שהוא עיקרי במצוה יעשהו לפני כל מלעיג, ומה שאינו עיקרי והוא גורם שחוק והיתול לא יעשהו.

נמצאת למד שהבא להתחסד חסידות אמיתי צריך שישקול כל מעשיו לפי התולדות הנמשכות מהם, ולפי התנאים המתלויים להם לפי העת לפי החברה לפי הנושא ולפי המקום, ואם הפרישה תוליד יותר קידוש שם שמים ונחת רוח לפניו מן המעשה - יפרוש ולא יעשה. או אם מעשה אחד במראיתו הוא טוב, ובתולדותיו או בתנאיו הוא רע, ומעשה אחד רע במראיתו וטוב בתולדותיו - הכל הולך אחר החיתום והתולדה שהיא פרי המעשים באמת, ואין הדברים מסורים אלא ללב מבין ושכל נכון, כי אי אפשר לבאר הפרטים שאין להם קץ, וה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה.

ומעשה דר' טרפון יוכיח (ברכות י'): שהחמיר להטות כב"ש ואמרו לו כדאי היית לחוב בעצמך שעברת על דברי בית הלל, אף על פי שמחמיר היה, וזה שענין מחלוקת בית שמאי ובית הלל היה ענין כבוד לישראל מפני המחלוקת הגדולה שרבתה ביניהם, וסוף סוף נגמר שהלכה כבית הלל לעולם, הנה קיומה של תורה שגמר דין זה ישאר בכל תוקף לעד ולעולמי עולמים ולא יחלש בשום פנים שלא תעשה תורה חס ושלום כשני תורות, ועל כן לדעת המשנה הזאת יותר חסידות הוא להחזיק כבית הלל אפילו לקולא מלהחמיר כבית שמאי. וזה לנו לעינים לראות אי זה דרך ישכון אור באמת ובאמונה לעשות הישר בעיני ה'.

תלמוד בבלי מסכת שבת דף קיט עמוד ב

אמר רבי יהושע בן לוי: כל העונה אמן יהא שמיה רבא מברך בכל כחו - קורעין לו גזר דינו, שנאמר בפרע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו ה'. מאי טעמא בפרע פרעות - משום דברכו ה'.

תוספות שם

כל העונה אמן יהא שמיה רבא בכל כחו - פי' בכל כוונתו וכן פירש רש"י ור"י אומר דיש בפסיקתא במעשה דר' ישמעאל בן אלישע דקאמר התם כשישראל נכנסים לבתי כנסיות ואומרים יהא שמיה רבא מברך בקול רם מבטלים גזירות קשות.

שולחן ערוך אורח חיים סימן נו סעיף א

יש לכוין בעניית הקדיש. הגה: ולא יפסיק בין יהא שמיה רבא למברך. (הגהות אשר"י בשם א"ז כתב דלפי' ראשון

לא יפסיק בין שמייה לרבא, ולפי' ר"י אין להפסיק בין רבא למברך). ולענות אותו בקול רם.

משנה ברורה שם ס"ק ה

בקול רם - שעי"ז מתעורר הכוונה וע"י קול זה מתבטלי' גזירות קשות ומ"מ לא יתן קולות גדולות שיתלוצצו עליו בני אדם ויגרום להם חטא:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילה סימן צ סעיף ט

ישתדל אדם להתפלל בבית הכנסת עם הציבור.

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ב סימן כז

אם ת"ח רשאי להתפלל ביחידות באשר שרוצה ללמוד בזמן מאוחר בלילה ויקשה לפניו לקום להתפלל בצבור

הנה להתפלל בעשרה הוא חיוב מצוה על האדם ולא רק הדור ומעלה בעלמא דהא לפרש"י פסחים דף מ"ו וחולין דף קכ"ב מחוייב לילך עד ד' מילין כשהוא לפניו בהולך בדרך אף שטוב לפניו יותר ללון כאן, וגם מחוייב לחזור לאחוריו עד מיל ונפסק כן בש"ע סימן צ' סעיף ט"ז, ומזה מובן שעד מיל מחוייב לילך אף כשהוא בביתו ומפורש כן בערוך השולחן סעיף כ' ובמ"ב ס"ק נ"ב. ובעצם היה מסתבר כשהוא בביתו לחייבו גם יותר ממיל דבדרך הקלו שלא לחזור לאחוריו יותר ממיל מפני הצורך שיש לו לבא למקום שהולך לשם, וגם שהוא רק עראי, אבל כשהוא בביתו אין טעם להקל לו ובפרט שהוא לבטל בקביעות. אך לא ידוע איזה שיעור דאין למילף מד' מילין דהולך בדרך לפניו שצריך לילך לשם גם מצד דרכו ואין לו טרחא, רק זה שהיה יותר רוצה ללון בכאן אבל מביתו שהוא לטרוח בשביל תפלה בצבור אולי אינו מחוייב לטרוח בהליכה דד' מילין, ולכן אולי משום שלא הוזכר שיעור ליושב בביתו אין להחמיר ביותר ממיל שמצינו שיעור זה בהולך בדרך לחזור לאחוריו כדסובר בעה"ש ובמ"ב.

עכ"פ כיון שחזינן שצריך לטרוח הרבה מוכרחין לומר שהוא חיוב מצוה על האדם להתפלל בעשרה, ומה שלא חייבו אף לטרוח טובא הוא משום דאף במ"ע דאורייתא איכא שיעורים שלא כבאיסורים שבכל אופן אסור דלא נחשב אונס לא בהוצאת ממון ולא בטירחא להתיר האיסורין, דהא כשצריך להוציא הרבה ממון הוא אונס לפוטרו מהעשה, לכן גם טירחא היה שייך להחשיב אונס אך הוא אונס קטן לגבי מצות הרבה אף באלו שהן רק מדרבנן, ולכן במצוה זו דהצריכו להתפלל בצבור הקלו להחשיב זה לאונס כשהוא הולך יותר ממיל. והטעם אולי מכיון שעושה עכ"פ מעשה מצוה דתפלה באותה שעה הקלו לפוטרו ממצוה זו דבצבור דוקא אף באונס קטן זה דטירחא, ול"ד לשאר מצוה אף דרבנן שלא יעשה כלום בענין המצוה כשיתעצל שלכן החמירו שלא יתחשב לאונס אלא הוצאת ממון בסך גדול ולא טירחא אף גדולה, אבל בתפלה שעושה עכ"פ מצוה דתפלה הקלו עליו במתעצל בשביל טירחא גדולה דהליכה יותר ממיל שלא יצטרך לילך לקיים גם תפלה בצבור.

ואין לדייק מלשון ישתדל אדם להתפלל בביהכ"נ עם הצבור שבסעיף ט' /סי' צ' /לומר שהוא רק מעלה בעלמא, דגם על חיוב שייך לשון זה, דהוא מכיון שטירחא מרובה כהליכה יותר ממיל פטור, הרי יש לדמות גם שאר טירחות שמזדמן לאדם לומר שהוא כטירחא דיותר ממיל, אבל כיון דיצטרך בעצמו לדון זה שיש דבר שהוא טירחא לזה ולא לזה, לכן אמר לשון ישתדל אדם דהכוונה הוא שלא יקל לדמות כל טירחא לטירחא דיותר ממיל אלא יחמיר בהרבה פעמים שלא יהיה לו ברור שהוא טירחא גדולה דצריך שידון בכובד ראש על זה.

ואף שבגמ' ברכות דף ח' איתא שהוא משום דבצבור נשמע ומתקבל התפלה וכן הוא ברמב"ם רפ"ח מתפלה, מסתבר שזה עצמו עושה החיוב דאם לא היה אפשריות לתפלתו של האדם להתקבל אפשר שלא היתה תפלה כלל ולא היה יוצא ידי מצות תפלה, ורק מכיון שכל תפלה אפשר שתתקבל יוצא אדם במצות תפלה משום שאף אדם שלא זהיר במצות אפשר שיש לו זכות שתתקבל תפלתו לרצון בזכות אבותיו וגם בזכות האמונה בהשם ית' וקיומו מצות תפלה עתה. וראיה לזה משיטת הר"י בתוס' /ברכות/ דף כ"ב דלרבא שבנמצא צואה במקום שהיה צריך להסתפק שמא יש שם צואה הואיל וחטא תפלתו תועבה דצריך לחזור ולהתפלל משום דהואיל וחטא בתפלה זו שלכן היא תועבה ולא תתקבל בודאי מחמת החטא שבתפלתו גופה הוא כלא התפלל כלל וכן איפסק בש"ע סימן ע"ו סעיף ח' ובסימן פ"א סעיף ב' להר' יונה ואף ל"ק דבש"ע שמשמע דאינו חוזר איתא במג"א סק"ד שהוא מחמת דכיון שלא היה בתוך ד' אמות שלו לא אמרינן דהו"ל לבדוק, והוא משום דסובר דכמלא עיניו הוא רק מלא יראה וכל שלא ראה ליכא איסור תורה אלא רק מדרבנן ולא הטריחוהו לבדוק כדפי' הפמ"ג באשל אברהם שם, אבל גם הוא מודה דבתוך ד' אמות כשלא בדק והיתה שם צואה שצריך לחזור ולהתפלל, וכן פסק בר"ס צ"ב בנצרך לנקביו דתפלתו תועבה שצריך לחזור ולהתפלל, והוא מצד החטא לא מצד הצואה שנמצא שם דאם מצד הצואה היה לן להצריכו לחזור ולהתפלל אף בנמצא במקום שלא היה צריך לבדוק וכן אף אם באמצע תפלתו נתעורר לו תאוה לנקביו אלמא דהוא רק משום החטא דבשביל זה שהתפלל בחטא הוא ודאי שלא תתקבל תפלה זו ותפלה כשליכא אפשריות להתקבל אינה תפלה כלל. ולכן כיון שבצבור נשמעת תמיד ותפלת יחיד אף של אדם גדול וצדיק אינו ברור שתתקבל יש חיוב על כל אדם שיתפלל בצבור והוי טעם זה שתפלת הצבור נשמעת יותר עצם הדין ממילא.

עכ"פ תפלה בצבור הוא חיוב וא"כ אין שייך לחלק בין ת"ח לסתם אדם אם אינו כרשב"י וחבריו שרשאים לבטל גם עיקר תפלה שדין זה ליכא לת"ח שבזמננו. ומש"כ הרמ"א בסעיף י"ח דאפילו בלא עשרה עדיף להתפלל בביהמ"ד הקבוע לו, הוא משום מעלת היכא דגרסי שהוא לשיטת התוס' /ברכות/ דף ל' אף ביחידות עדיף מבצבור, ומש"כ שדוקא בתורתו אומנתו בארתי בספרי אגרות משה על או"ח סימן ל"א שהוא הכרעת הרמ"א עצמו לסמוך על הי"א במי שתורתו אומנתו אף בזמננו אף שלפטור מתפלה ליכא דין תורתו אומנתו עיין שם דברים מוכרחין. וא"כ הוא רק כשהצבור מתפללין בביהכ"נ ולא בביהמ"ד במקום שגרסי שאז מדינא א"צ הת"ח לילך לביהכ"נ להתפלל בצבור ואדרבה עוד עדיף לו להתפלל בביהמ"ד, וגם בזה מסיק הרמ"א שלא ירגיל עצמו לעשות כן כדי שלא ילמדו ממנו ע"ה ויתבטלו מביהכ"נ, אבל כשגם הצבור מתפללין בביהמ"ד מקום דגרסי ליכא שום היתר לת"ח אף לפעם אחד להתפלל ביחידי, אף שהוא משום שבשביל למודו טוב לו יותר להתפלל ביחידי כיון שבזמננו ליכא דין תורתו אומנתו ליפטר מתפלה ליכא גם ליפטר מתפלה בצבור כשליכא טעם דמקום דגרסי כגון בעובדא זו שהוא בישיבה

דליקוואוד דבני הישיבה מתפללים בצבור בהישיבה דהוא מקום דגרסי ליכא היתר לשום ת"ח להתפלל ביחדי אף שגם הוא יתפלל במקום דגרסי, וכ"ש כשהוא לא יוכל להתפלל במקום דגרסי שהוא בהישיבה אלא בביתו שודאי ליכא היתר.

אך אולי לפי' השני שכתבתי שם שר' יונה אליבא דהרמב"ם מתיר בתורתו אומנתו דזמננו שלא להתבטל מלמוד תורה בשביל תפלה בצבור מכיון שמצינו דלמי שתורתם אומנותם כרשב"י וחבריו היו פטורין גם מתפלה עצמה, יש קצת לומר דאף בליכא חשיבות היכא דגרסי נמי אם יש לו בטול יהיה פטור מלהתפלל בצבור. אבל האמת שרק באיכא מעלת דמקום דגרסי פוטר בשביל בטול תורה, דהא מפורש בגמ' ע"ז טעם דאין לו להקב"ה אלא ד' אמות של הלכה בלבד, אך שסובר דשביל זה לבד עדיף תפלה בצבור אף שהוא בביהכ"נ ורק בצרופ בטול תורה סובר ר' יונה שיודה הרמב"ם שרשאי להתפלל ביחידות, ולכן בעובדא זו שגם הצבור מתפללין בביהמ"ד דגרסי גם לפירוש זה ליכא היתר להתפלל ביחדי אף בשביל בטול תורה. ובעצם איני רואה שיש כאן בטול תורה דיכול לסדר סדר למודו באופן שלא יתבטל מתפלה בצבור דלעומת שעשה סדרו ללמד בזמן מאוחר בלילה, הרי יכול לסדר שילמוד אותו הזמן ביום בשעה שמבטל עתה ביום בשביל זה, ולא יצטרך לבטל תפלה בצבור וכל המצות המסתעפים מזה לשמוע קדיש וקדושה וברכו ועניית הרבה אמנים שלא יוכל לקיים המתפלל ביחדי. ידידו מוקירו, משה פיינשטיין.

עמק ברכה עמוד ז

ברכות קריאת שמע

[א

דאיתא בברכות ד' ז': א"ל ר"י לר' נחמן מ"ט לא אתי מר לבי כנישתא לצלויי א"ל לא יכילנא א"ל לכנפי למר עשרה וליצלי א"ל טריחא לי מילתא. ואם נימא דהוי חיוב מצוה ככל המצות המחויבות, מה טענה היא זו טריחא לי מילתא, הא חייב אדם להשתדל ולטרוח במצות אפי' אם קשה לו הדבר [ואולי משום בטול תורה]. וע"כ מוכח מזה דתפלה בצבור מצד עצמה אינה מצוה, ולפיכך אין שוב חיוב להתפלל עם הצבור, אלא כיון שאין תפלת היחיד נשמעת בכל עת אלא בצבור, ולפיכך צריך האדם להשתדל להתפלל עם הצבור כדי שתקובל תפלתו. וזהו כל הענין של תפלה בצבור. וכן מבואר הוא בלשון הרמב"ם רפ"ח מתפלה וז"ל: תפלת הצבור נשמעת תמיד ואפי' היו בהן זוטאים אין הקב"ה מואס בתפלתן של רבים לפיכך צריך אדם לשתף עצמו עם הצבור ולא יתפלל יחיד כל זמן שיכול להתפלל עם הצבור. עכ"ל. ולשונו זה: „ולא יתפלל יחיד כ"ז שיכול להתפלל עם הצבור“, מורה להדיא, שאינו חיוב כלל, אלא השתדלות שתקובל תפלתו. ולפ"ז נראה שאין כאן שום היתר להפסיק

בשו"ע סי' ס"ו פסק, דמותר להפסיק באמצע ק"ש וברכותיה לקדיש וקדושה וברכו. וטעמא, דאם פוסק לשאול מפני כבוד בני"א ק"ו מפני כבוד הקב"ה. וכתב המג"א, דמה"ט אם שמע קול רעמים יפסיק ויברך, וה"ה לכל מצוה עוברת. וה, תבואות שור" חולק עליו בזה. אך זהו באמצע הפרק, אבל בין הפרקים משמע מח"א דמותר להפסיק לכל מצוה עוברת. **ונסתפקתי**, לענין תפלת ערבית, אם עומד באמצע ק"ש וברכותיה, או בין הפרקים, והצבור כבר עומדים להתפלל י"ח, לפ"מ שמבואר בסי' רל"ו דמשום תפלה בצבור נדחה סמיכת גאולה לתפלה, אם מותר להפסיק להתפלל עם הצבור. ולכאורה היה נראה דמותר, כיון דמותר להפסיק לכל מצוה עוברת; ועוד, דהא כתב המג"א בסי' ק"ט דתפלה בצבור עדיפא מקדיש וקדושה, ואם מפסיקין לקדיש וקדושה כ"ש לתפלה בצבור. אך האחרונים פליגי ע"ז וסברי דתפלה בצבור גרע מקדיש. **אמנם** אשר ג"ל בזה, דבאמת תפלה בצבור אינו כלל חיוב מצוה ככל מצות דרבנן. וראיה לזה מהא

באמצע ק"ש וברכותיה לתפלה בצבור מטעם כבוד שמים, כיון שתפלה בצבור מצד עצמה אינה מצוה, אלא מטעם שתקובל תפלתו, א"כ הרי ענין עצמי ואינו שייך כלל לכבוד שמים.

שוב מצאתי בסי' "יריעות האוהל" על סי' "אוהל מועד", בנדון אם יקרא שמע כוונתיקין לא יהיה לו צבור להתפלל אז איזה מהן עדיף, שכתב שם וז"ל: תפלה בצבור אפי' מדרבנן לא מצינו שגזרו בה שצריכה להיזת בצבור כמו יתר מצות דרבנן אשר ציוו עליהן הגם כי באמת גדלה מעלת התפלה בצבור כי הן אל

כביר לא ימאס מ"מ אינה מהמצות המחויבות. והרב "חות יאיר" בסי' קי"ד לא רצה להתיר אפי' אמירה לגוי בשבות דשבות כדי להתפלל בצבור. והגאון מהר"ם חזן ז"ל בסי' "כרך של רומי" כתב וז"ל: ענין תפלה בצבור אין לה זכר בין המצות ואפי' מדרבנן ודי לנו מאי דאתמוהי קמתמה ר' נחמן מארי דתלמודא לר"י בברכות ד' ז' כשא"ל שיתפלל בשעה שהצבור מתפללים א"ל מאי כולי האי והכי הלכתא דבצבור אין מצוה בדבר כאשר הארכתי במ"א ועיינן, בית אלקים" להמב"ט. עכ"ל. הרי להדיא כמש"כ ומהראיה הנ"ל מההיא דברכות.

תלמוד ירושלמי מסכת יומא פרק ח הלכה ה

תני הזריז משובח והנשאל מגונה והשואל הרי זה שופך דמים.

בית יוסף אורח חיים סוף סימן שלד

וכתב (תרומת הדשן סי' נח) שאחד מהגדולים דרש ברבים שמותר לכבות את הדליקה [בשבת] בזמן הזה ואמר שדרש כן ברבים מפני שלא יהא נקרא פושע בנפשות כדאמרינן (בירושלמי יומא פ"ח ה"ה הובא בטור סי' שכח קא.) בכי האי גוונא הנשאל הרי זה מגונה לפי שהיה לו להודיע כבר ברבים.

רמב"ם הלכות שבת פרק ב הלכה ג

כשעושים דברים האלו אין עושין אותן לא ע"י גוים ולא ע"י קטנים ולא ע"י עבדים ולא ע"י נשים כדי שלא תהא שבת קלה בעיניהם, אלא על ידי ג גדולי ישראל וחכמיהם, ואסור להתמהמה בחילול שבת לחולה שיש בו סכנה שנאמר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם, הא למדת שאין משפטי התורה נקמה בעולם אלא רחמים וחסד ושלוה בעולם, ואלו המינים שאומרים שזה חילול שבת ואסור עליהן הכתוב אומר וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם.

שו"ת תשב"ץ חלק א סימן נד

אמר' כי אירעו ביניכם שני מעשים בענין חלול שבת לצורך פקוח נפש. האחד שאשה אחת היתה יולדת יום שבת ועמד בעלה ובשל לה תרנגולת. עוד פעם אחרת נתעלף חתנו ליל שבת וטלטל הנר בידו ואתה האשמת אותו וירע בעיניך זה המעשה מפני שהיו שם נשי' רבות והיה אפשר להתחלל שבת על ידן ולא ע"י האיש כ"ש מפני שהוא יודע לקרות והוא השיב אותך כי הרמ"בם ז"ל כתב (פ"ב מה' שבת ה"ג) שאין עושין דברי' אלו של פקוח נפש ע"י

נשים אלא ע"י גדולי ישראל וחכמיהם:

תשובה יפה עשה האיש ההוא ויפה השיב אותך שכל דבר שיש בו סכנת נפשות הזריז הרי זה משובח ומי שנמנע מזה או מונע אחרים הרי הוא בכלל שופכי דמים שכך אמרו בירושלמי (יומא פ"ח ה"ה) הזריז הרי זה משובח והנשאל הרי זה מגונה והשואל ה"ז שופך דמים. ופירוש הענין לפי שהתורה אמרה אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ופי' חז"ל (יומ' פ"ה ע"ב) וחי בהם ולא שימות בהם א"כ שבת לענין סכנת נפשות הרי היא דחוי' או מותרת והרי היא כחול לכל דבריה ומי שהוא זריז בזה הרי זה משובח מפני שהוא סכנת נפשות ומי שאינו זריז בעצמו אבל מתיר לאחרים השואלי' אותו לעשות ה"ז מגונה אף על פי שהוא מתיר לאחרים כשהוא נשאל כיון שהוא אינו מתעסק בזריזות במצוה זו ומי שאינו רוצה לחלל שבת עד ששואל את חכמים ויתירו לו ה"ז שופך דמים לפי שאפשר שימות החולה בעכובו לפיכך כל הקודם בהם זכה ואין לו לדאוג על חלול שבת שהקב"ה שהזהיר במצות שבת הוא צוה לחללו לצורך סכנת נפשות וזכות גדולה היא לו שהציל נפש אחת מישראל ומוטב שיחלל שבת אחת כדי שיחיה זה החולה ויקיים שבתות הרבה ולא שימות החולה ולא יקיים שבתו כלל.

דיני חולה בשבת סי' שכה

תנ

סעיף ז' אמרוהו (פי' כתבנונו צמחלסו וסיערו) הרופאים שצריך גרוגרת אחת, ורצו עשרה והביאו לו כל אחד גרוגרת, כולם פטורים (מב) ויש להם שכר טוב מאת ד' (מג) אפילו הבריא בראשונה.

נשמת אברהם

ושמעתי מהגרש"ז אויערבאך זצ"ל
שרופא שהוזעק למקרה של פקוח נפש
ובינתים התברר שאין צורך לעזרתו, אין
להתקשר אתו שוב להודיעו, כי אין לעבור
אפילו איסור דרבנן (בידים) כדי למנוע
ממנו הרבה איסורי תורה בזמן נהיגתו כי
אדרבה הוא עוסק במצוה. אך מותר לבקש
מנכרי להתקשר אתו להודיעו שאינו צריך
לבוא. וכ"כ השבט הלוי⁴⁶³.

שו"ת שבט הלוי חלק ח סימן קצג אות ב

ואשר שאל בענין חברת ההצלה ששלחו אחד לבית החולה בשבת, ומיד צלצלו מבית החולה שמצבו השתפר ואין צריך לשום עזרה, ויש יכולת במרכז להודיע לחבר ההצלה שלא ילך כלל ואם כבר התחיל לנסוע שלא ימשיך לחלל שבת בחנם, והשאלה אם מותר לחלל שבת ע"י הצלצול אם נימא דהוי רק דרבנן כדי להציל חבירו מהנהגת המכוננית דהוא איסור תורה, והספק ביסוד אם אמרינן שיעשה איסור קל להציל חבירו מחמור, והדברים עתיקים בשבת ד' וכמה מקומות בש"ס ובפוסקים והארכתי בכמה תשובות.

הנה אין זה פשוט דיש כאן רק איסור דרבנן דיתכן שהוא איסור תורה, אבל גם בלאו הכי פשוט כמש"כ גם כב' דזה שנסע בחנם אינו עושה איסור כלל עיין ש"ס מנחות ס"ז, ואו"ח סי' שכ"ח סט"ו אפילו קדם והבריא בראשונה דכולם פטורים מכ"ש כה"ג, והארכתי בדברים במק"א מכ"מ פשוט דלא יחללו עבורו.

רמב"ם הלכות סנהדרין פרק יח הלכה ו

הגונב כלי שרת מן המקדש והמקלל בקוסם והבועל ארמית אין בית דין נזקקין להן, אלא הקנאין פוגעין בהן וכל שהורגן זכה, וכן כהן ששמש בטומאה לא היו אחיו הכהנים מביאין אותו לבית דין אלא פרחי כהונה היו מוציאין אותו חוץ לעזרה ופוצעין את מוחו בגזירין, גזירת הכתוב היא שאין ממיתין בית דין ולא מלקין את האדם בהודאת פיו אלא על פי שנים עדים, וזה שהרג יהושע עכן ודוד לגר עמלקי בהודאת פיהם הוראת שעה היתה או דין מלכות היה, אבל הסנהדרין אין ממיתין ולא מלקין המודה בעבירה שמא נטרפה דעתו בדבר זה, שמא מן העמלין מרי נפש הוא המחכים למות שתוקעין החרבות בבטנם ומשליכין עצמן מעל הגגות שמא כך זה יבא ויאמר דבר שלא עשה כדי שיהרג וכללו של דבר גזירת מלך היא.

רדב"ז שם

גזירת הכתוב הוא וכו'. תניא מי שבא לב"ד ואמר הלקוני אין מלקין אותו והכי אמרינן בכל דוכתא אין אדם משים עצמו רשע והטעם שכתב רבינו לא שייך גבי מלקות ולפיכך כתב וכללו של דבר גזירת המלך היא ואין אנו יודעים הטעם ואפשר לתת קצת טעם לפי שאין נפשו של אדם קניינו אלא קנין הקדוש ברוך הוא שנאמר הנפשות לי הנה (יחזקאל י"ח) הילכך לא תועיל הודאתו בדבר שאינו שלו ומלקות פלגו דמיתה הוא אבל ממונו הוא שלו ומש"ה אמרינן הודאת בעל דין כמאה עדים דמי וכי היכי דאין אדם רשאי להרוג את עצמו כן אין אדם רשאי להודות על עצמו שעשה עבירה שחייב עליה מיתה לפי שאין נפשו קניינו. ועם כל זה אני מודה שהיא גזירת מלכו של עולם ואין להרהר:

Hurricane Sandy: Rescuing Those Who Put Themselves in Danger

In advance of Hurricane Sandy, which ravaged the Tri-State region in late October 2012, state governments issued mandatory evacuation orders to residents of coastal sections (known as “Zone A” in New York City), anticipating the devastating storm surge that flooded these neighborhoods. The authorities emphasized at the time that residents in these areas who refused to evacuate would be endangering not only their own lives, but also the lives of the first responders who would have to come rescue them during the storm.

As the storm began its onslaught, New Jersey Governor Chris Christie spoke to the press about those who chose to remain in harm’s way rather than evacuate. He said, “They’re going to have to ride out the storm there until at least 7 o’clock tomorrow morning. I cannot in good conscience send rescuers in as the storm is about to hit in the next hour, nor can I send them in the dark given all the various hazards... So for those of you who are on the barrier islands who decided it was better idea to wait this out than to evacuate, and for those elected officials who decided to ignore my admonition, this is now your responsibility. We will not be able to come and help you until daylight tomorrow.”¹

From a halachic standpoint, is there an obligation to try and rescue people who knowingly put themselves in a situation of life-threatening danger? Does the standard *mitzva* of saving lives apply even in such circumstances, or does a person’s willingness to endanger his life absolve others of the responsibility to help him?

I. אבידת ממונו and אבידת גופו

The Gemara in *Sanhedrin* (73a) establishes that the obligation of *השבת אבידה*, which requires one who finds a lost object to return it to its owner (לו — *Devarim* 22:2), applies as well to *אבידת גופו* — literally, “loss of his body.” Just as one is obligated to restore a person’s lost property when he is in a position do so, one likewise bears an obligation to “restore” his fellow’s physical wellbeing by rescuing him from danger when he can, such as by rescuing someone who is drowning or someone who has come under attack by animals or bandits. The

1. <http://www.politico.com/news/stories/1012/83029.html>. Retrieved on March 12, 2013.

Gemara notes that the related command of לא תעמוד על דם רעך (“Do not stand idly by your fellow’s blood” — *Vayikra* 19:16) establishes the obligation to even incur personal monetary expense in order to save one’s fellow, such as by hiring someone to rescue him.

The *Minchas Chinuch* (in *Kometz Ha-Mincha* 237:1) notes that if the *mitzva* to rescue one’s fellow falls under the category of השבת אבידה, then, presumably, its parameters are identical to those that apply to אבידת ממונו, returning a person’s lost property which he has found. When it comes to אבידת ממונו, there is no obligation to return property to its owner if the owner knowingly allowed it to get lost. The Rambam writes (*Hilchos Gezeila Va-Aveida* 11:11):

One who knowingly abandons his property — one does not need to help him. How does this apply? If one placed his cow in a shed without a door, did not tie it, and left, or if one threw his wallet into the public domain and left, and in all similar situations — he has knowingly abandoned his property. Thus, although it is forbidden for one who sees this to take [the property] for himself, he is not required to return it, because it says [in the context of השבת אבידה that this obligation applies to property] “which is lost” — to the exclusion of one who knowingly makes it get lost.

This provision is reminiscent of the *halacha* that applies regarding the obligation of פריקה, assisting one’s fellow in unloading heavy cargo off his animal. The Torah commands in this context עזוב תעזוב עמו (“You shall assuredly help out along with him” — *Shemos* 23:5), and the Gemara (*Bava Metzia* 32a) infers from the word עמו (“with him”) that one is required to assist only if the animal’s owner also works to unload the cargo. If the owner sits to the side, expecting others to unload his animal’s burden for him, the obligation of פריקה does not apply.²

Similarly, the obligation of השבת אבידה applies only to one whose property was lost inadvertently. If, however, one knowingly put his possessions somewhere where they would be lost, the finder bears no obligation to return them.

Accordingly, the *Minchas Chinuch* deduces, when it comes to השבת גופו, too,

2. It is interesting to note the comments of the *Kli Yakar* to this verse:

This presents a response to those few paupers among our nation who cast themselves upon the community and do not want to engage in any work, even if they are capable of engaging in some kind of work or something else through which to provide their families’ needs, and they protest when they are not given what they need. This is not what G-d commanded; rather, [He commanded,] “you shall assuredly help out along with him”... The pauper must do everything he is capable of doing, and if even then he does not obtain what he needs, then every person in Israel is required to assist him, strengthen him, and provide him with what he is lacking...

the obligation should not apply in situations where one knowingly endangers his body. Since the obligation of *השבת גופו* is included in the *mitzva* of *השבת אבידה*, which does not apply to one who abandons his property, it stands to reason that one who “abandons” his body and physical wellbeing is similarly excluded from the requirement of *השבת גופו*. The *Minchas Chinuch* adds that the prohibition of *לא תעמוד על דם רעך* would also not apply in such a case. The Gemara, as mentioned, discusses the relationship between the obligation of *השבת גופו* and *לא תעמוד* and establishes that *לא תעמוד* adds the requirement to spend money for the sake of rescuing one’s fellow. The Gemara does not suggest that *לא תעמוד* adds an obligation to rescue one who placed himself in danger, an obligation that is not included in *השבת גופו*. Necessarily, then, neither the obligation of *השבת גופו* nor the command of *לא תעמוד* requires rescuing someone who knowingly endangered his life.

One may, however, refute the *Minchas Chinuch*’s argument by noting a basic distinction between *השבת גופו* and *השבת ממנו*. Several halachic sources indicate that one’s body, as opposed to his material assets, is not considered his own property. For example, the Rambam, in establishing the law prohibiting a court from accepting a ransom from a convicted murderer in lieu of execution, writes that this law applies even if the victim’s family does not wish to see the killer executed, “because the soul of this victim is not the property of the ‘blood redeemer,’ but rather the property of the Almighty” (*Hilchos Rotzei’ach* 1:4).

Similarly, the Radbaz (commentary on *Hilchos Sanhedrin* 18:6) invokes this concept to explain why a court does not administer corporal or capital punishment to a violator on the basis on his confession, despite the fact that in civil law, a litigant’s confession legally requires him to pay the sum in question. The Radbaz writes:

A person’s soul is not his property, but rather the property of the Almighty, as it says, “The souls — they belong to Me” (*Yechezkel* 18). Therefore, his confession is ineffective with regard to something that is not his, and lashes are one-half of death. But one’s money belongs to him, and we therefore say that a litigant’s confession is akin to the testimony of one hundred witnesses. Just as a person is not permitted to kill himself, likewise, a person is not permitted to testify about himself that he committed a capital offense, because his soul is not his possession.³

3. The Radbaz concludes by affirming that ultimately this law constitutes *גזרת מלך העולם* — a divine decree whose reason is not necessarily within our intellectual grasp — echoing the Rambam’s comments there in *Hilchos Sanhedrin*.

An earlier source for the Radbaz's comments is a responsum of the Ri Migash (186):

One who took this vow [to abstain from wine and meat] violated the words of the Torah, and every day which he remains bound to his vow he transgresses and sins, for the Torah did not allow a person to cause himself discomfort, and there is no difference between causing oneself discomfort or causing another person discomfort. For the same reason, a person is not liable [to court-administered punishment] by his own confession that he is liable to execution or lashes, although a person is liable through his confession that he owes money.

As such, the situation of one who knowingly endangers his physical wellbeing is, from a legal standpoint, fundamentally different from that of a person who abandons his property. A person who puts himself in danger may be compared to a שומר (guardian) who is entrusted with an item and recklessly abandons it. Without a doubt, one who is able to retrieve the lost item and return it to its owner must do so, by force of the *mitzva* of השבת אבידה. By the same token, then, if one endangers himself, others are obligated to rescue him and save his life, which is the property of the *Ribono Shel Olam*.

This argument is advanced by Rav Moshe Feinstein (*Iggeros Moshe*, Y.D. 2:174, וכן אינו, ד"ה וכן אינו), and he concludes, "It is therefore clear and obvious that one is obligated to rescue him, and even to desecrate Shabbos for the purpose of rescuing him."

This also appears to be the view of the Maharam Mi-Rutenberg (*Shu"t* 39), who writes that one must rescue his fellow in danger even if he explicitly begs not to be saved. One must even spend money to save a person who does not wish to be saved, and the individual is then required to reimburse the rescuer for the expenses he incurred. However, the *Kli Chemda* (*Parashas Ki-Seitzei*) cites the *Revid Ha-Zahav* as explaining that the Maharam required rescuing in the case described because it may be presumed that the person suffers from a kind of mental disorder. According to this reading, we must distinguish between those who place themselves in danger out of mental insanity and those who simply act in a reckless, irresponsible manner.

II. The Rescue of Hillel From a Snowy Rooftop

Another relevant source for this issue is the famous story told in *Yoma* (35b) regarding Hillel, who one Friday was unable to pay for entry into the academy of Shemaya and Avtalyon and therefore climbed to the roof to listen to the lecture through the window. Snow began to fall and Hillel fell asleep, frozen on the

roof beneath the snow. The next morning, Shemaya and Avtalyon discovered Hillel, and they brought him into the building and cared for him, which entailed violating Shabbos. They said, ראוֹי זֶה לַחֲלֵל עֲלֵיו אֶת הַשַּׁבָּת — “This man is worthy of having Shabbos violated on his behalf.”

As Rav Yaakov Reisher notes in his *Iyun Yaakov*, it appears from this remark that Shemaya and Avtalyon would not have violated Shabbos for an ordinary individual in that position, and it was only because of Hillel’s unique stature of piety that they cared for him at the expense of Shabbos observance. The obvious question arises as to why the *halacha* in this case would depend on the individual’s religious standing. The well-established law of פְּקוּדָה נִפְשָׁא allows and even requires desecrating the Shabbos when this is necessary to save a life, even the life of a newborn infant. Why, then, did Shemaya and Avtalyon point to Hillel’s extraordinary piety as the reason for their decision to transgress the Shabbos restrictions for the sake of saving him from life-threatening hypothermia?

Rav Reisher answers that if the person involved were not someone who acted solely to quench his dire thirst for Torah, Shemaya and Avtalyon would not have been under any obligation to rescue someone who endangered his life by climbing on a roof during a snowstorm. Hillel exposed himself to danger on the basis of the rule of רַע דְּבַר רַע (“He who performs a *mitzva* will know no evil”), and there was thus a *mitzva* to save his life. However, if an ordinary person had climbed onto the roof and fallen asleep under the snow, there would have been no *mitzva* to rescue him, since he knowingly and unjustifiably put himself in situation of danger.⁴

Rav Reisher thus clearly follows the *Minchas Chinuch*’s position that the obligation to rescue a person does not apply if he knowingly endangered himself.⁵

III. Saving an Intruder’s Life

The Gemara in *Sanhedrin* (72b) addresses the question of whether one is obligated to rescue a בֹּא בַּמַּחְתֶּרֶת — an intruder who digs a tunnel in order to break into someone’s home — if the tunnel collapses and he is trapped. The Gemara establishes that the *halacha* in such a case depends on whether or not the intruder can be presumed to have come with the intention of killing. In situations in which one can assume such intent, in which case the homeowner is

4. This point was also made by Rav Yerucham Perlman in *Or Gadol* (*Siman* 1, p. 10).

5. Although Rav Reisher speaks here of violating Shabbos to rescue someone from self-imposed danger, this depends on whether there is an obligation to rescue the individual’s life in such a case. Thus, his conclusion is applicable even when no halachic violation is entailed.

authorized to kill the intruder, he is not rescued; otherwise, there is an obligation to save his life, even on Shabbos, despite the Shabbos desecration involved. Rashi explains that if the burglar was intent on killing the homeowner, “since he may be killed without warning, he is considered a ‘dead man’ from the moment of the intrusion.”

Several commentators raise the question of why the burglar’s intent should affect his status vis-à-vis the obligation to save his life. Presumably, once the tunnel collapsed and the intruder is trapped, he can no longer be regarded as a threat to the homeowner and is thus no longer a *רוֹדֵף* (“pursuer”) who may be killed. Seemingly, then, he deserves to be rescued like any other person. Rav Yerucham Perlman (*Or Gadol, siman* 1, p. 10) explains that there is no obligation to rescue an intruder in such a case because he knowingly placed himself in life-threatening danger. He entered the tunnel fully aware that he would be regarded as a *רוֹדֵף* and thus exposed to danger, and hence there is no obligation to rescue him if the tunnel collapses.

The Meiri, however, appears to take a different view. He offers two possibilities to explain the Gemara’s ruling. First, he suggests that the Gemara speaks only of a case in which it is questionable whether or not the intruder is even alive; there is no justification for suspending the restrictions of Shabbos for the sake of rescuing someone who might already have died.⁶ Alternatively, the Meiri writes, in such a situation, it is entirely possible that the intruder will attempt to dig his way out of the tunnel and then continue with his burglary, and he thus retains his status as a *רוֹדֵף* even after the tunnel’s collapse.

Regardless, it is clear from the Meiri that if not for the intruder’s status as a *רוֹדֵף*, if it were certain that he was still alive, there would indeed be an obligation to rescue him, despite the fact that he knowingly placed himself in this life-threatening situation. The Meiri thus does not appear to follow the view of Rav Reisher and Rav Perlman, who claimed that there is no *mitzva* to rescue someone who placed himself in danger.

A different explanation of the Gemara’s ruling is offered by Rav Moshe Feinstein (*Iggeros Moshe*, Y.D. 2:151, ד”ה אבל צריך לידע). He writes, “Apparently, since the avalanche fell on him while he was still a *רוֹדֵף*, it does not then become permissible to rescue him by violating Shabbos, because he is not considered

6. This explanation seems very difficult to understand, as the concern for human life overrides the Shabbos prohibitions even in cases of uncertainty. The explanation may emerge from the ruling of the *Magen Avraham* (330:15) that when there is no preliminary presumption that the individual is alive (*חזקת חי*), then Shabbos desecration is forbidden even if there remains a chance that the person is alive. This answer was suggested by the *Chelkas Yoav*, but he proceeds to dispute the *Magen Avraham*’s ruling.

like ordinary people regarding whom it is said, “They shall live by them.” In other words, the intruder is not rescued because, as Rashi explained, he was already a “dead man” at the moment he was trapped, and this status excludes him from the general provision allowing Torah violations for the sake of saving lives.⁷ According to this approach, too, the Gemara’s ruling does not prove that one who places himself in danger does not have to be rescued.

The Gemara’s discussion concerning the *בא במחותרת* may actually provide proof to the opposite position — that the *mitzva* to save lives applies even to those who place themselves in danger. The Gemara rules explicitly that if the intruder can be assumed not to harbor any plans of killing, such as if he is the homeowner’s father, then one is required to rescue him from the tunnel, even on Shabbos. Even though he obviously placed himself in a dangerous situation, he is nevertheless rescued, seemingly proving that the *mitzva* applies even if one exposed himself to danger. This point is noted by the *Kli Chemda (Parashas Ki-Seitzei)*.

IV. יש לו ואינו רוצה להתפרנס — Voluntary Starvation

The Gemara in *Kesuvos* (67b) records a debate between Rabbi Yehuda and the other Sages concerning the case of *יש לו ואינו רוצה להתפרנס* — someone who has money for food but refuses to use it, preferring instead to live off charity. Based on the Torah’s formulation of the command *העבט העביטנו* (lending money to the needy — *Devarim* 15:8), Rabbi Yehuda claims that in such a case, the man is given charity, which the community then demands in return from his estate after his passing. The *Chachamim*, however, disagree, and claim that in such case, *אין נזקקים לו* — the community is under no obligation to support this man. Accordingly, the *Shulchan Aruch* (Y.D. 253:10) rules, “A wealthy man who starves himself and is stingy with his money, refusing to use it for food — no attention is paid to him.”

At first glance, this *halacha* may serve as proof to the *Minchas Chinuch’s* ruling that there is no *mitzva* to rescue one who knowingly endangers himself. In this case, the individual voluntarily subjects himself to starvation, and the community therefore bears no responsibility to help him. By the same token, it would seem, there is no obligation to assist one who willfully places himself in harm’s way.

However, it is possible to refute this proof and distinguish between the two cases. When a person places himself in a situation of danger, once the danger surfaces, he is incapable of saving his life without the assistance of other

7. See also *Teshuvos Maharil Diskin (Kuntras Acharon 34:5)*.

people. For example, if a person who cannot swim knowingly enters deep water, although he certainly acted irresponsibly, once he is in the deep water, he has no way of rescuing himself and needs help. This is quite different from the case of a wealthy man who refuses to purchase food with his money, who at any moment has the possibility of obtaining food to sustain himself. Since he is never truly in danger, there is no obligation to assist him. However, if a person places himself in danger and as a result finds himself incapable of saving his life, others might be obligated to save him.

V. Saving Someone From a Capital Offense

The Gemara in *Shabbos* (4a) addresses a case of someone who attached raw dough to the wall of an oven on Shabbos, and if it remains there long enough to bake, he would be liable for the Torah prohibition against baking on Shabbos. The question arises as to whether it is permissible to remove the dough from the oven in order to prevent him from transgressing this capital offense, despite the rabbinic ordinance forbidding the scraping of dough from an oven wall on Shabbos (רדיית הפת). The Gemara concludes that if the dough had been placed in the oven intentionally, such that the individual faces the risk of execution for willfully desecrating Shabbos, he is personally allowed to remove it from the oven. Others, however, are not permitted to remove the dough, despite the fact that doing so would save the person from incurring a capital offense.

Rav Yosef Engel (in *Gilyonei Ha-Shas*) raises the question of why the rabbinic prohibition of רדיית הפת is not suspended for the sake of saving the individual, who otherwise faces the risk of court execution. Rav Perlman (*Or Gadol*, p. 10, ד"ה וכן נראה קצת) suggests that since the person placed himself in this situation of danger by pasting dough on the oven, the Shabbos prohibitions are not waived for the sake of rescuing him.

However, one might refute this proof by distinguishing between מיתת בית דין (court execution) and other forms of death. In the case under discussion, the risk is that a *Beis Din* will legitimately try to convict the offender for violating Shabbos. The Torah obligation to rescue someone whose life is at risk might not require intervening to prevent “halachically-mandated” death, such as capital punishment at the hands of *Beis Din*. Accordingly, perhaps the Gemara forbids removing the dough not because the person placed himself in this situation of danger, but rather because the risk is not natural death or murder, but rather מיתת בית דין.

We might compare this issue to a case discussed by the *Mishna Berura* (328:31) of a person who is being coerced to transgress one of the three capital offenses of idolatry, murder, and adultery. Halacha requires one to avoid these

three violations even at the threat of death, and the *Mishna Berura* thus addresses the question of whether it is permissible to desecrate Shabbos for the purpose of rescuing a person from such a circumstance. He writes: “If the coercion involves one of the three sins...and he figures that the one under coercion will surrender his life...**it is possible** that one must desecrate Shabbos to prevent this.” The *Mishna Berura* rules that one should violate Shabbos to rescue his fellow in such a case, although he expresses some ambivalence in this regard (אפשר דצריך לחלל כדי (שלא יבוא לזה וחי בהם), which dictates that the Torah’s laws are suspended when human life is at stake, applies even when the risk is death ‘על קידוש ה’, which fulfills the Biblical command of ונקדשתי בתוך בני ישראל. One might argue that the Torah’s laws are not suspended in order to prevent the fulfillment of this *mitzva*, and one should thus allow his fellow to be killed ‘על קידוש ה’ rather than desecrate Shabbos to intervene.

Similarly, in the case of the bread in the oven, one might contend that the prohibition of רדיית הפת is not suspended for the sake of preventing מיתת בית דין, whereby the court fulfills its mandate to administer capital punishment to Shabbos violators. Although the *Mishna Berura* rules that one should intervene to prevent death ‘על קידוש ה’, his ruling does not necessarily apply in the case of רדיית הפת. In the situation addressed by the *Mishna Berura*, one’s intervention will prevent the emergence of a circumstance warranting ‘קידוש ה’; he is in a position to prevent the obligation from ever surfacing. In the case of the oven, however, an act of Shabbos desecration has already been committed, and it is thus questionable whether it would be permissible to violate a *halacha* to prevent liability.

VI. Selling Oneself to Gentiles

The Mishna and Gemara in *Gittin* (46b) raise the question of whether the *mitzva* of פדיון שבויים (ransoming captives) applies in cases of Jews who willingly sell themselves into the service of gentiles. The Gemara’s conclusion is that the community must ransom even one who sold himself, unless he had already done so three times. However, if the individual’s life is in danger, then the community must rescue him regardless of the number of times he repeated the offense. The example given by the Gemara is the case of one who sold himself as a slave to a cannibal tribe (לודאי). These rules are codified in the *Shulchan Aruch* (Y.D. 252:6): “One who sold himself to an idolater, or who borrowed money from them and they took him captive because of his debt, he is ransomed the first two times [this occurs]. The third time, he is not ransomed... If they sought to kill him, he is ransomed immediately, even after several times.”

Clearly, the condition of servitude of which the Gemara and *Shulchan Aruch* speak is one which poses a risk to life. After all, the entire *mitzva* of פדיון שבוים revolves around the importance of rescuing a fellow Jew's life, as mentioned explicitly by the *Shulchan Aruch* (Y.D. 252:1–3). Nevertheless, if one knowingly places himself in this life-threatening situation, the community must work to rescue him. This is true even in the case of a cannibal tribe. Can we imagine placing oneself in greater danger than submitting himself to the authority of cannibals? Yet, even in such a case, the community must ransom him to rescue his life. This ruling would appear to disprove the *Minchas Chinuch's* position and demonstrate that the *mitzva* of saving lives applies even to those who knowingly place themselves in danger.

This inference is made by the Maharam Mi-Lublin (*Shu"t* 15), who addresses the situation of a Jew who was captured by Arabs after it was discovered that he had engaged in relations with an Arab woman. The Maharam ruled that the community must ransom the transgressor, despite the fact that his captivity resulted from his own wrongdoing, drawing proof from the Gemara's ruling in *Gittin* regarding one who sells himself to dangerous gentile tribes.

However, Rav Yerucham Perlow, in his commentary to Rav Saadia Gaon's *Sefer Ha-Mitzvos*, refutes this proof, noting that the Gemara's ruling in fact substantiates the view of the *Minchas Chinuch*. After all, the third time a person sells himself to a gentile master, he is no longer ransomed — despite the prohibition of לא תעמוד על דם רעך. As for the requirement to ransom such an individual the first two times, Rav Perlow explains that if this occurs once or twice, it can be presumed that the individual was pressed for money and sold himself out of desperation, and for this reason the community is responsible to secure his release. But once this happens a third time, it becomes clear that the person voluntarily chose to place himself in this dangerous situation, and therefore the community no longer bears any responsibility. As for the case of the cannibal tribe, Rav Perlow draws our attention to the Ran's commentary to this passage, where he explains that the Gemara refers to a case of one who borrowed money from this tribe and made an agreement authorizing them to kill him if he does not pay the debt on time. Rav Perlow explains that the Ran was compelled to resort to this strained reading of the Gemara because he could not accept a requirement to ransom someone who knowingly sold himself to a clan of murderers. The Ran therefore explained that the Gemara speaks specifically of a person who thought he would be able to repay his debt to the tribe before the stipulated time but was ultimately unable to do so. As such, he did not knowingly expose himself to mortal danger, and for this reason the community is required to secure his release. According to the Ran's reading, then, the Gemara

here indicates that a community is not obligated to rescue one who willfully put himself in a situation of danger.⁸

VII. אבידת נפשו — Spiritual Rescue

The *Minchas Chinuch* (239:6) asserts that the Biblical prohibition of לא תעמוד על דם רעך and the command of והשבות לו require one to rescue his fellow not only from physical danger, but from spiritual danger as well. He writes that if there is an obligation to save a person from bodily harm, then “all the more so, if one can save him from sin, which is the loss of his soul and his body, Heaven forbid, he is certainly obligated to bring him back to proper behavior and save him.” This point was also made by the Maharshdam (Y.D. 204), who rules that one is required even to spend money for the sake of preventing a person from abandoning the Jewish faith, arguing, “If one must exert himself physically and financially to rescue one’s fellow’s blood, then all the more so, one is required to rescue his soul from eternal destruction.” Likewise, the *Shela Ha-Kadosh* (*Perek Derech Chayim Tochechos Musar, Parashas Kedoshim*) writes, “If we are obligated with regard to rescuing the body, then all the more so we are obligated with respect to rescuing the soul, and thus if one sees someone violating a sin, thereby destroying his soul, he should rescue him.”

This ruling of the *Minchas Chinuch* appears to directly contradict his ruling discussed above qualifying the obligation of rescuing one’s fellow from danger. If a person made the choice to abandon religious observance and transgress the Torah, he has, by definition, knowingly placed himself in “spiritual danger.” If the obligation to rescue our fellow Jews from harm includes rescuing them from spiritual harm, then this should prove that the obligation applies even to those who knowingly put themselves in danger. How, then, can the *Minchas Chinuch* rule that one is not required to save someone who placed himself in danger if he also rules that the requirement to rescue one’s fellow applies even to situations of spiritual harm?⁹

It is possible that the *Minchas Chinuch* maintains that whereas the body is regarded as a person’s possession, and thus once he endangers his physical wellbeing others have no obligation to protect him, the human soul belongs to

8. Rav Perlow notes that the *Yam Shel Shlomo* also follows this interpretation of the Gemara, without citing the Ran.

9. This point was made by Rav Yerucham Perlow, who, as mentioned earlier, follows the *Minchas Chinuch*’s view that the obligation of rescuing does not apply to those who knowingly place themselves in danger. On the basis of this argument, he concludes that the obligation to rescue fellow Jews does not include rescuing them from spiritual demise, which falls under the separate *mitzva* of תוּכַחָה.

the Almighty and it is not within one's right to damage. Thus, if a person causes harm to his divine soul, others bear an obligation to try to protect and repair the soul, which is the property of G-d.

VIII. Writing an Amulet on Shabbos

The Chida (*Birkei Yosef*, O.C. 301:25) tells of a certain individual who read of a mystical remedy for poisoning through the writing of a certain amulet. This individual was once approached on a Friday night after a Jewish girl drank poison in order to commit suicide and became gravely ill. He promptly wrote the amulet for the girl — in violation of Shabbos — at which point she vomited and recovered. The man was resoundingly criticized by people in the community for his flagrant violation of Shabbos, which he defended on the grounds of *פיקוח נפש*, claiming that he was justified in writing an amulet to save a person's life.

The Chida writes that the man acted improperly by writing the amulet because the Shabbos prohibitions are suspended in order to save human life through ordinary, natural means, not through mystical cures. The *Kli Chemda* (*Parashas Ki-Seitzei*) infers from the Chida's comments that had it been possible to rescue the girl through standard medical procedures, the man would have been justified in violating Shabbos for this purpose, despite the fact that she had willingly put herself in danger. It thus emerges from the Chida's comments that the obligation to rescue one's fellow applies even to one who placed himself in harm's way.

IX. Conclusion

It emerges that the *Iyun Yaakov*, the *Minchas Chinuch*, the *Or Gadol*, Rav Yerucham Perlow, and Rav Shlomo Eiger (vol. 2, *Kesavim* 63:6, 56) maintain that there is no obligation to rescue someone who placed himself in danger, and one certainly does not violate Shabbos to rescue a person in such a case. On the other hand, the Chida, the *Chelkas Yoav*, and Rav Moshe Feinstein rule that one must save someone who knowingly placed himself in harms' way, even if this entails Shabbos desecration. This is also the ruling of Rav Yosef Shalom Elyashiv (*Kovetz Teshuvos* 41:124).

It would appear, however, that even according to this second opinion, if an emergency rescue team receives two calls, one of which is from a person who had placed himself in danger, precedence should be given to the other individual, since many authorities maintain that there is no obligation to rescue the one who endangered his own life.